

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Križan

**Normativni in individualni dejavniki
obsebnosti mobilnega telefona**

Magistrsko delo

LJUBLJANA, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Križan

Mentorica: doc. dr. Tanja Oblak

Normativni in individualni dejavniki obsebnosti mobilnega telefona

Magistrsko delo

LJUBLJANA, 2005

*Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Tanji Oblak
za strokovno usmerjanje in pomoč,
predvsem pa za spodbujanje v procesu
nastajanja magistrske naloge.
Hvala mojemu možu, družini in prijateljem
za vso podporo pri usklajevanju
študijskih in delovnih obveznosti.*

KAZALO

1	UVOD	5
1.1	PREDSTAVITEV NALOGE.....	8
2.	LOKALNA GETOIZACIJA V PAMETNIH ZDRUŽBAH	11
2.1	GLOBALNO NOMADSTVO V SODOBNI DRUŽBI	15
2.2	VZPOSTAVITEV VIRTUALNIH MOBILNIH SKUPNOSTI.....	17
2.3	POJAV LOKALNE GETOIZACIJE	20
2.4	KULTURNA HOMOGENIZACIJA IN DIVERZIFIKACIJA RAB MOBILNE TELEFONIJE ...	24
3	DEJAVNIKI MOBILNOSTI IN OBSEBNOSTI TEHNOLOGIJE	28
3.1	NEPRESTANA PRISOTNOST	32
3.2	ESTETIZACIJA MOBILNE TELEFONIJE	35
3.3	NORME PRI UPORABI MOBILNEGA TELEFONA.....	38
3.4	ZAZNAVANJE IN POVZROČANJE MOTEČNOSTI PRI UPORABI MOBILNEGA TELEFONA.....	42
4.	PREDSTAVITEV TEORETSKEGA MODELA	45
4.1	PREDSTAVITEV RAZISKOVALNIH PRISTOPOV	48
4.2	STOPNJA OBSEBNOSTI MOBILNEGA TELEFONA	51
4.3	STOPNJA OMEJEVANJA NEPRESTANE PRISOTNOSTI.....	52
4.4	STOPNJA VSILJENE NEPRESTANE PRISOTNOSTI	56
4.5	ESTETIZACIJA MOBILNEGA TELEFONA	57
4.6	PERCEPCIJA O OBSTOJU NORM UPORABE MOBILNEGA TELEFONA	59
4.7	STOPNJA ZAZNAVANJA MOTENJ MOBILNEGA TELEFONA	62
4.8	STOPNJA POVZROČANJA MOTEČNOSTI Z UPORABO MOBILNEGA TELEFONA	63
5	EMPIRIČNO PREVERJANJE POVEZANOSTI MED SPREMENLJIVKAMI	66
5.1	STRUKTURA VZORCA	66
5.2	RAČUNANJE SPREMENLJIVK.....	71
5.3	ODNOSI MED SPREMENLJIVKAMI.....	89
5.4	PREVERJANJE VELJAVNOSTI RAZŠIRJENEGA MODELA.....	96
5.5	TIPOLOGIJA UPORABNIKOV MOBILNEGA TELEFONA.....	106
6	ZAKLJUČEK	111
7	LITERATURA	115
	PRILOGA 1: VODILO ZA SKUPINSKE DISKUSIJE	119
	PRILOGA 2: VPRAŠALNIK ZA SPLETNO RAZISKAVO	121
	PRILOGA 3: OGLASNA PASICA ZA SPLETNO ANKETO	122
	PRILOGA 4: KORELACIJSKE TABELE	123
	PRILOGA 5: PREDSTAVITVE INDIKATORJEV	125
	PRILOGA 6: POJASNJENA VARIANCA V FAKTORSKI ANALIZI	138

1 Uvod

Mobilni telefon ima kot eden izmed trenutno zadnjih členov razvoja komunikacijske tehnologije v današnji družbi in sodobnem vsakdanjiku zelo očitno mesto. Nenehno zvonjenje in pogovarjanje po mobilnem telefonu nekatere ljudi moti, drugi tega sploh ne opazijo. Nekateri jih uporabljajo vsepovsod in skoraj v vsakem trenutku, drugi so nekoliko bolj zadržani in vpljudni. Nekateri si življenja brez »mobilca« ne znajo več zamisliti, drugi ga ocenjujejo kot nujno zlo. Na svoj telefon smo lahko navezani, mogoče celo ponosni, hkrati pa se bojimo pretirane odvisnosti od njega in vse pogosteje iščemo načine, kako se izogniti pastem te nenehne dostopnosti. Z integracijo mobilne telefonije v različne družbene procese pa postajajo mobilni telefoni vse bolj nepogrešljiva tehnologija sodobnega časa, in sicer že do te mere, da se pogosto vprašamo tudi, kako smo doslej sploh zmogli brez njih (Roos, 1993).

Podatki o neizmerno hitri rasti števila uporabnikov mobilne telefonije na svetovni ravni so dovolj zgovorni - na svetu je danes namreč že 1,3 milijarde¹ ljudi, ki imajo lasten mobilni telefon. Slovenija v teh okvirih nikakor ne zaostaja za članicami EU. Še več, odstotek slovenskih uporabnikov v letu 2004 za malenkost celo presega povprečje v evropski petnajsterici; tako imamo v Sloveniji kar 88 odstotkov rednih uporabnikov mobilnih telefonov, medtem ko je evropsko povprečje 87 odstotkov. Tako množično in v tako kratkem času se pred tem v našem prostoru ni (raz)širila še nobena komunikacijska tehnologija. Lahko torej rečemo, da smo Slovenci, tako kot mnogi drugi narodi, mobilne telefone že sprejeli za svoje.

Po mnenju nekaterih zato danes živimo v obdobju t. i. »globalnih nomadov«, ki lokalne, državne ali celo medcelinske fizične omejitve uspešno presegajo prav s pomočjo mobilne telefonije. Vprašanje pa seveda je, v kolikšni meri in v čem se posamezni »globalni nomadi« med seboj razlikujejo. Kaj določa razlike med tako številnimi uporabniki mobilne telefonije in obratno: ali obstajajo neki vzorci, recimo na ravni načina uporabe, ki so univerzalni? Po

našem mnenju je odnos posameznikov do mobilnega telefona pogojen na dveh med seboj povezanih ravneh: a) na eni strani lahko govorimo o individualnih lastnostih, torej iz posameznika izhajajočih načel, želja in pričakovanj ali motivov, ki jih želi vsak uporabnik zase uresničiti ali zadovoljiti; b) na drugi strani pa obstajajo neki zunanji, bolj normativno določeni, a ne nujno jasno zapisani dejavniki, ki jih skupine uporabnikov bolj ali manj sprejemajo in skladno z njimi posledično tudi prilagodijo svoj odnos do telefonije.

Proučevanje omenjenih ravni dejavnikov je tudi v znanstvenem okolju vsaj v zadnjih dveh letih doživelo velik razmah; nastali so različni znanstveni zborniki (Katz in Aakhus, 2002, 2003), številne monografije in učbeniki (Rheingold, 2003; Ling, 2004), pojavili so se mnogi članki v digitalni obliki (Plant, 2001, 2002, Geser, 2002, Ling, 2000, 2004, Fortunati, 2001, 2002, 2003), vse pogosteje pa se organizirajo tudi konference na temo mobilne telefonije.² Če je bilo še v začetku leta 2002 na temo družbenih vidikov uporabe mobilne telefonije komaj kaj zaslediti, lahko danes že trdimo, da je zanimanje in resno raziskovanje mobilne telefonije v porastu. Vse več je zaznati raziskovalnih aktivnosti, ki govorijo o njeni nezanemarljivi vlogi za razumevanje sodobnih družbenih sprememb. Ravno naraščajoče zaznavanje, in empirično vse bolj razvejano proučevanje vloge mobilnih telefonov predstavlja enega od pomembnih izhodišč, ki so »kriva« tudi za nastanek pričujoče naloge.

V množici številnih raziskav in raznovrstnih teoretskih izhodišč se je vendarle včasih težko znajti. V zgodnjih fazah proučevanja nekih družbenih novosti, kar pojav mobilne telefonije gotovo je, pa predstavlja še večji izziv iskanje nekih svežih, inovativnih usmeritev na posamezne probleme. Osnovni namen magistrske naloge je tako podati nastavke za celovitejše razumevanje različnih vidikov v odnosu do specifičnega vzorca uporabe mobilnih telefonov, namreč do tega, kar v nalogi dosledno označujemo kot »*obsebnost mobilnega telefona*«. Obsebnost mobilnega telefona namreč razumemo kot zagotavljanje

¹ Podatek GSM World-a - <http://www.gsmworld.com/index.shtml>

² Mobile Communication: Social and Political Effects, Budimpešta, 2003; Connecting societies and markets: communication technology, policy and impacts, Berlin, 2004; Mobile Communication and Social Change, Seul, 2004, itd.

(pre)nosljivosti mobilnega telefona in dejanskega nošenja mobilnega telefona pri sebi. Ker gre za lastnost, ki ni imanentna samemu tehnološkemu objektu, je pa z njegovo materialnostjo pogojena, in ker v vsakdanjem življenju posamezniki z obsebnostjo na različne načine upravljajo, se v nalogi osredotočamo na iskanje normativnih in individualnih dejavnikov, ki spodbujajo oziroma ovirajo potrebo po nenehni (pre)nosljivosti telefona. Sprašujemo se torej, kaj je tisto, kar določa, da imajo posamezniki vse pogosteje mobilni telefon ob sebi.

Mobilni telefon je obseben oziroma pridobi lastnost obsebnosti le s tem, ko ga uporabnik nosi s seboj. Ko ga ima pri sebi tudi takrat, ko zapušča bodisi dom bodisi delovno mesto (Fortunati, 2003). Večjo ali manjšo obsebnost pa telefonu pripiše njegov uporabnik v kontekstu raznolikih vsakdanjih praks. Sklicujoč se na številne razprave in že izvedene empirične analize je mogoče natančneje identificirati, v čem se posamezniki tako na individualni ravni kot tudi na ravni nekih normativnih vidikov v odnosu do obsebnosti razlikujejo med seboj (Plant, 2000, 2001, Geser, 2002, Fortunati, 2003, Ling, 2004, Katz, Aakhus, 2003, Gergen, 2002 itd.). Kaj je torej tisto, kar povzroča zdaj manjšo zdaj večjo obsebnost mobilnega telefona? Kdaj lahko rečemo, da je potencialna obsebnost mobilne telefonije zagotovljena in obratno, kako pojasniti morebitne ovire, ki ta potencial zmanjšujejo? Kdo sploh so tisti uporabniki, ki imajo mobilni telefon nenehno s seboj in kaj jih razlikuje od onih, ki si tega ne želijo? Ali obstajajo uporabniki, ki mobilni telefon preprosto morajo imeti ob sebi? V pričujoči nalogi skušamo skozi razkrivanje pomena obsebnosti mobilnega telefona odgovoriti na zastavljena vprašanja.

Naloga v tem kontekstu ponuja več možnih odgovorov. Obsebnost je namreč odvisna od stališč in mnenj, ki jih posamezniki na različne načine pripisujejo vlogi splošnejših norm o tem, kaj danes pomeni »pravilna raba« mobilnega telefona, kot tudi od dodanih kulturnih pomenov materialnim objektom, kot je denimo njihova estetska vrednost. Na drugi strani stopnjo obsebnosti določajo konkretne prakse uporabnikov in njihove osebne lastnosti. Obsebnost lahko povezujemo z estetizacijo mobilnega telefona oziroma s pomenom, ki ga posameznik pripisuje izgledu mobilnega telefona; (ne)obsebnost je pogojena tudi s strahom posameznika pred nenehno

prisotnostjo ter s percepcijo o obstoju družbenih norm, ki določajo način uporabe mobilnega telefona; obsebnost lahko nenazadnje povežemo tudi z različnim zaznavanjem posameznikov, kdaj je klic ali pogovor prek mobilnega telefona bodisi moteč za druge ali v neki okoliščini povsem neustrezen. Vse to so morebitni dejavniki, ki lahko uporabnika spodbudijo k nenehni nošnji telefona naokrog, ali pa ga, nasprotno, prepričujejo, naj morebitno obsebnost telefona vendarle prilagodi.

Osrednje vprašanje se torej nanaša na zagotavljanje visoke stopnje obsebnosti mobilnega telefona, ki mu posledično sploh prinaša predznak mobilnosti. Slednja značilnost mobilni tehnologiji namreč ni trdno vgrajena in zato tudi ni nujno tako samoumevna, kot se mogoče zdi. Mobilni telefon lahko uvrstimo med »mobilne tehnologije« dejansko šele takrat, ko mu je zagotovljena visoka stopnja obsebnosti oziroma (pre)nosljivosti. Iz tega izhajamo, ko razkrivamo dejavnike obsebnosti mobilnega telefona. Sprašujemo se, v kolikšni meri in na kakšne načine so individualne prakse uporabe mobilnega telefona ter normativni okviri vsakdanje uporabe povezani oziroma pogojujejo obsebnost mobilne telefonije.

1.1 Predstavitev naloge

V magistrski nalogi skušamo s pomočjo različnih teoretskih izhodišč in na osnovi dveh samostojno izvedenih empiričnih analiz med uporabniki mobilne telefonije razkrivati, kaj vpliva na to, da ima posameznik mobilni telefon neprestano pri sebi. Omenjeno problematiko najprej umestimo v širši okvir, ki na eni strani poudarja univerzalne vzorce in prakse uporabe mobilnega telefona, na drugi strani pa pojasnjuje tudi kulturno pogojeno diverzifikacijo rabe mobilne telefonije v različnih kulturah. V tem delu zato najprej predstavimo tri sodobne družbene pojave, ki so pomembno podprti z mobilno tehnologijo oziroma so skladno z našim izhodiščem odvisni od visoke stopnje obsebnosti mobilnega telefona. Prvi takšen pojav je t. i. »globalno nomadstvo«, ki posameznika vse bolj ločuje od vnaprej določene geografske

lokacije, a mu kljub temu daje občutek, da je povezan z okoljem, v katerem deluje (Geser, 2002). Globalno nomadstvo se tesno povezuje z drugo družbeno spremembo na kolektivni ravni, ki jo označuje koncept t. i. »virtualnih mobilnih skupnosti« oziroma »pametnih združb«, kot jim pravi Rheingold (2004). V splošnem pomenu gre za novo obliko priložnostnih skupnosti, ki v tehnološkem smislu niso več podprte z računalniško, temveč z mobilno tehnologijo, ki nastopa kot njihov mrežni povezovalac. Tretji pojav, ki ga predstavljamo, pa je »lokalna getoizacija«, ki poudarja novo obliko socialne izolacije posameznika; nastaja namreč kot posledica homogenizacije družbenih skupin in pomembno prispeva k ohranitvi minimalnega zasebnega prostora (Geser, 2002). Omenjeni pojavi so v pričujoči nalogi relevantni zato, ker so pogojeni z visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Z natančnejšo analizo slednje se podrobneje ukvarjamo v drugem, obširnejšem empiričnem delu naloge, kjer na analitični ravni pojasnjujemo dejavnike obsebnosti mobilnega telefona.

Kot smo poudarili že uvodoma, zagotavlja posameznik mobilnost tehnološkemu aparatu zgolj s tem, ko ga nosi nenehno pri sebi. Na ta način se vzpostavlja tudi obsebnost mobilnega telefona (Fortunati, 2003). Zato je najprej treba ugotoviti, ali lahko uporabnike mobilne telefonije ločimo med seboj glede na to, kako pogosto in kako intenzivno s svojimi načini rabe pripisujejo telefonu obsebnost. Poleg tega pa skušamo v empiričnem smislu ugotoviti tudi, od česa je manjša ali večja obsebnost telefonov odvisna. Med dejavnike obsebnosti mobilnega telefona zato uvrščamo estetizacijo mobilnega telefona (Fortunati, 2003, Danese, 2003), strah pred neprestano prisotnostjo (Rule, 2002, Katz, Aakhus, 2003), norme, ki narekujejo uporabo mobilnega telefona, ter posameznikov odnos do motečih oblik rabe mobilne telefonije³ (Ling, 2004, Plant, 2001, Mante, 2002). Sodeč po različnih razpravah in empiričnih ugotovitvah drugih študij namreč menimo, da gre za

³ Na tem mestu velja opozoriti, da se v pričujoči nalogi osredotočamo predvsem na posameznikov odnos do mobilnega telefona in do morebitnih vzorcev uporabe, bistveno manj pa na vlogo telefona kot novega orodja za vzpostavljanje socialnih interakcij. Ker nas zanima predvsem odnos do obsebnosti mobilnega telefona, neodvisno od posameznikovih namenov in potreb, ki naj bi jih raba telefona zadovoljila, tudi ne preučujemo posebej vloge interaktivnih rab mobilnega telefona, čeprav gre za pomemben vidik novih oblik komunikacijskega vedenja.

tiste dejavnike, ki v veliki meri pojasnjujejo razlike v obsebnosti mobilne telefonije.

Odnose med opredeljenimi dejavniki preverjamo s kombinacijo kvalitativne (skupinske diskusije) in kvantitativne raziskovalne metode (spletno anketiranje). Pri tem velja posebej poudariti, da vidimo pomen magistrskega dela predvsem v njegovem empiričnem delu, saj ponuja vrsto novih in vsaj v slovenskem prostoru še ne analiziranih vidikov razširjenosti mobilne telefonije. Problematika, ki se je na tem mestu lotevamo, je bila doslej iz različnih zornih kotov tudi empirično preučevana, čeprav se zdi, da je v strokovni literaturi zaslediti predvsem rezultate kvalitativnih študij⁴, medtem ko je kvantitativnih raziskav⁵ nekoliko manj. Izhajajoč iz dejstva, da smo se lotili področja, v katerem prevladujejo kvalitativni načini raziskovanja, lahko rečemo, da predstavlja tu oblikovana kvantitativna raziskava vsaj znotraj slovenskega konteksta pomemben prispevek k poznavanju in razumevanju vzorcev uporabe mobilnega telefona.

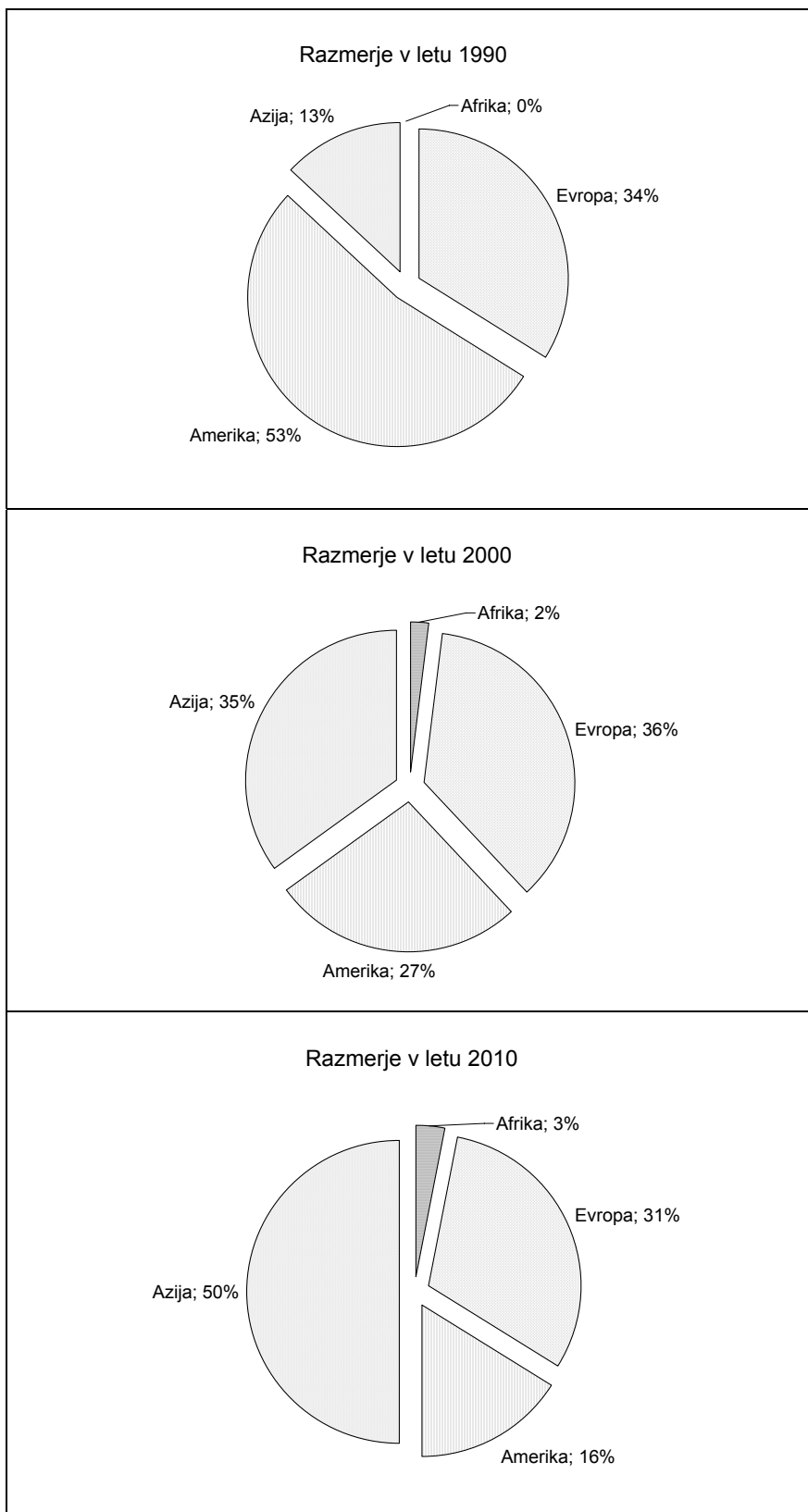
⁴ Primeri opravljenih **kvalitativnih študij**: raziskave o uporabi mobilnega telefona med najstniki na Norveškem (Telenor, Ling, 1997 - 2000), etnografske študije uporabe mobilnega telefona na javnih mestih (Plant, 2000), etnografski intervjuji med dijaki in študenti na Japonskem (Ito, 2000), fokusne skupine o uporabi kratkih sporočil med najstniki (Eldridge, Grinter, 2001), preučevanje komunikacijskih dnevnikov o uporabi mobilnega telefona (Okabe, Ito, 2002), kvalitativno preučevanje vsebine SMS sporočil (Doering, 2002), poglobljeni intervjuji o dosegljivosti na mobilni telefon (Licoppe, Heuret, 2002), poglobljeni intervjuji o ločevanju zasebnega in javnega prostora z uporabo mobilne telefonije (Bull, 2003), poglobljeni intervjuji o blogingu z mobilnimi telefoni (Harper, 2004).

⁵ Primeri **kvantitativnih študij**: kvantitativna analiza vzorcev uporabe mobilne telefonije, 1996 – Telecom Italia, (Francija, Nemčija, Italija, Španija) (Fortunati, 2002), raziskava o socialni reprezentaciji telekomunikacij, Italija, 1997 (Fortunati, 2002), telefonska anketa o uporabi mobilne telefonije v Italiji, 1998 (Fortunati, 2002), kvantitativna analiza uporabe mobilnega telefona v obdobju od 1997 do 1999 (Licoppe, Heuret, 2002), reprezentativna anketa med uporabniki mobilne telefonije na Nizozemskem leta 1999 (Mante, 2002), raziskava o mladih uporabnikih mobilne telefonije, 2002 (Mobile Youth, Velika Britanija), preučevanje uporabnikov mobilne telefonije v socialnih omrežjih (Campbell, 2002).

2. Lokalna getoizacija v pametnih združbah

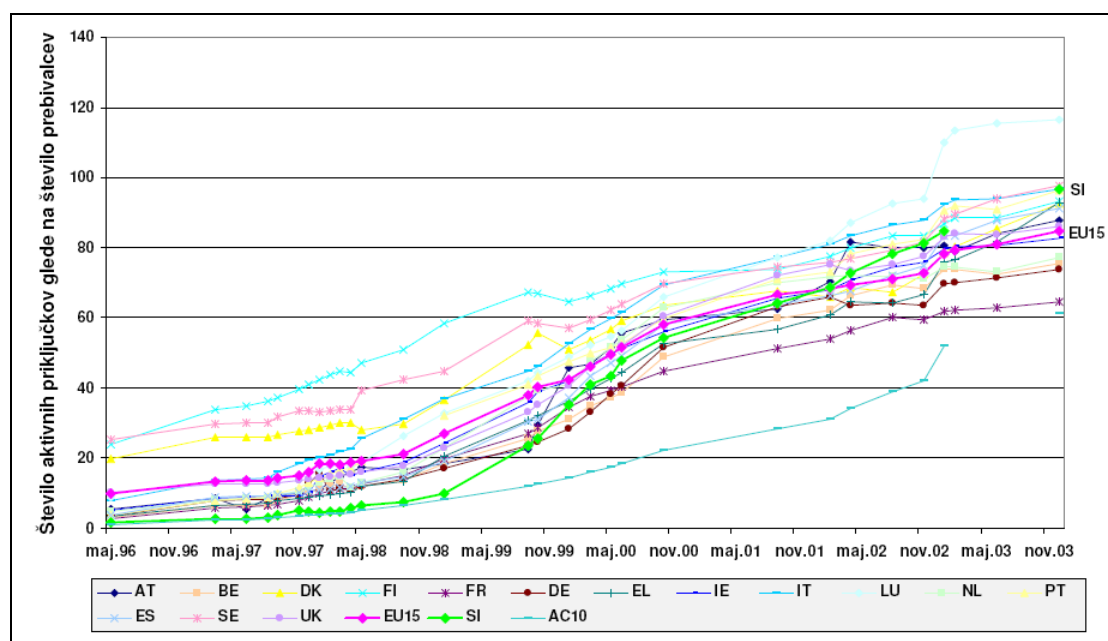
Vse več teoretikov se strinja, da bodo mobilni telefoni v prihodnosti nadomestili osebne računalnike, in sicer v smislu multimedijskih naprav, ki omogočajo prenos glasu, tekstovno sporočanje, prenos slik, glasbe, programov in vsega drugega, kar je kodirano v digitalni format. Razvoj mobilne telefonije kot komunikacijske tehnologije se je začel že v 19. stoletju, ko je leta 1876 Graham Bell patentiral stacionarni telefon. Sledil je razvoj različnih brezžičnih sistemov kot predhodnikov komercialnih sistemov mobilne telefonije, ki so najprej začeli delovati na Japonskem, v skandinavskih državah in v Združenih državah Amerike. Mobilna telefonija se je torej razvijala na različnih koncih sveta in nastala je potreba po združitvi oziroma standardizaciji tehnologije. Leta 1991 so bili do tedaj razviti sistemi standardizirani z globalnim sistemom za mobilno komuniciranje, znanim pod skupnim imenom GSM (Burgess, 2004). V tem času smo govorili o drugi generaciji mobilne telefonije (2G). Le-to danes že zamenjuje tretja generacija mobilne telefonije (3G), ki temelji na širokopasovnih mobilnih standardih kot so UMTS, GPRS in EDGE (Vries, 2003). Natančnejši pregled razvoja mobilne telefonije bi se moral posvetiti vsaki generaciji mobilne tehnologije posebej, vendar menimo, da omenjeni prikaz zadošča kot kratka umestitev tehnologije v pretekli in bližnji razvoj, saj tehnične podrobnosti nastanka in spreminjanja te vrste telefonije za pričujočo razpravo niti niso relevantne. Zagotovo je za obravnavano tematiko bolj pomembno poznavanje trenda penetracije mobilne telefonije v današnjo družbo.

Burgess poudarja, da so mobilni telefoni postali nepogrešljiv del življenja v začetku 21. stoletja (Burgess, 2004) in navaja, da je bila v obdobju med 1992 in 1997 zabeležena že 52 % rast razširjenosti uporabe mobilnega telefona v državah OECD. Dve leti kasneje je bilo v teh državah zabeleženih že 293 milijonov uporabnikov. Svetovno porazdelitev mobilne telefonije skozi obdobje zadnjih dvajsetih let in napoved za leto 2010 prikazujemo v nadaljevanju.

Slika 1: Regionalna razmerja števila uporabnikov mobilnega telefona 1. januarja 1990, 1. januarja 2000 in napoved za 2010 (ITU, 2000 v Bourges, 2004).

Svetovni podatki očitno kažejo na izrazito naraščanje števila uporabnikov mobilnih telefonov. Iz grafov je tudi razvidno, da se medcelinska razmerja uporabnikov z leti spreminjajo. Veča se odstotek uporabnikov v Aziji, in sicer predvsem na račun zmanjševanja deleža Amerike v skupnem razmerju. Poročilo Evropske komisije⁶ iz leta 2004 kaže, da med vsemi članicami EU penetracija mobilne telefonije dosega 83 %, za EU-15 pa velja 87 % penetracija. Samo v letu 2004 je v državah članicah EU zabeleženih več kot 379 milijonov naročnikov storitev mobilne telefonije. Naraščajoč trend števila uporabnikov mobilne telefonije je mogoče zaznati tudi v Sloveniji, kjer je bil delež uporabnikov v letu 1998 komajda 5 %, na začetku leta 2001 že 50 %, v letu 2005 pa že govorimo o 88 odstotni penetraciji mobilne telefonije (Vehovar, Belak, 2004). Na spodnji sliki prikazujemo naraščanje števila uporabnikov mobilne telefonije v državah EU-15 in Sloveniji do konca leta 2003.

Slika 2: Število aktivnih priključkov mobilnih telefonov⁷ glede na število prebivalcev (Vir: Vehovar, Dolničar, 2004. Razširitev metode časovne distance na problematiko digitalnih razkorakov)

⁶ Commission of European Communities. 2004. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Communication Regulation and Markets 2004, Bruselj, 2.12.2004.

⁷ Odstotek aktivnih priključkov v nekaterih državah presega 100 %, kar je posledica tega, da imajo nekateri uporabniki po dva aktivna priključka za mobilno telefonijo – npr. uporabljajo storitve dveh operaterjev.

Poročilo o časovni distanci⁸ in digitalnem razkoraku, ki so ga pripravili raziskovalci na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani v sodelovanju s Centrom za socialne indikatorje, kaže, da so za Slovenijo v pogledu mobilne telefonije značilne skoraj 20 % stopnje rasti uporabe in so zato časovne razdalje majhne. Kljub kasnejšemu vstopu mobilne telefonije na slovenski trg je Slovenija v primerjavi z drugimi državami že v letu 2002 dohitela povprečje EU-15 in se v začetku leta 2004 že uvrstila med evropske države z največjo penetracijo mobilne telefonije. Računanje časovne distance kaže, da je Slovenija v tem pogledu skoraj eno leto pred povprečjem EU-15.

Trček ocenjuje, da so razlogi za hitro rast števila uporabnikov mobilne telefonije v Sloveniji predvsem v praktičnosti njene uporabe. Uporabo pri tem razume »kot deteritorializacijo⁹ stacionarne telefonije, ki se ji dodajo še nekatere nove funkcije (izmenjava SMS sporočila, WAP, elektronska pošta) ob stroškovno ugodnem integriranju prej relativno dragih dodatnih funkcij (npr. glasovni predal, uporaba SMS tehnologije za informacije)« (Trček, 2003: 100). Trček tako poudarja, da »slovenski primer penetracije mobilne telefonije kaže na pomembnost domestifikacije tehnologije« (Trček, 2003: 101), pri čemer ima poleg praktičnosti v mislih predvsem hitro poslovenjenje mobilnih storitev, kar je možnost uporabe razširilo tudi med tiste, ki tuje jezike slabo ali pa sploh ne poznajo. Poleg omenjenih lastnosti, ki so nacionalno specifične, se kot dodatni razlogi za neizmerno hitro penetracijo mobilne telefonije štejejo majhnost tehnoloških aparatov in njihova lahkost, nizka poraba energije, ki jih uporaba zahteva, ter prilagojena cena in tržna dostopnost. Poleg tega je

⁸ Koncept časovne distance – oziroma S-distance - kot ga je formaliziral prof. Sicherl, omogoča inovativen in bolj celovit vpogled tudi na področje digitalnega razkoraka. Pri tem gre za idejo, da je treba časovne serije primerjati tudi v horizontalni dimenziji za določeno raven spremenljivke (poleg običajne vertikalne primerjave za določen čas) (Vehovar, Sicherl, Dolničar, 2004).

⁹ Mobilna telefonija je torej deteritorializirala stacionarno telefonijo v smislu osvoboditve od prostora. Poleg deteritorializacije pa je uporabniku zagotovila storitve, ki jih stacionarna telefonija ni ponujala. Deteritorializacijo kot družbeni proces opredeli Mlinar, ko govori o spreminjanju doseganja teritorialne organizacije družbe. »Teritorialne skupnosti izgubljajo svojo identiteto tako zaradi vse večje notranje diferenciacije in osamosvajanja njihovih sestavnih delov (skupin, posameznikov) kot tudi zaradi razširjanja medsebojnih odvisnosti v prostoru prek njihovih meja«. Nadalje Mlinar opozarja, da pripadnost določeni teritorialni enoti v razvitih družbah praviloma vedno manj pojasnjuje značilnosti posameznika in skupine. Vedno več je namreč »neteritorialnih akterjev, katerih teritorialnost je mogoče razumeti v okviru sistemov, ki niso (prvenstveno) prostorsko določeni« (Mlinar, 1990).

njihova uporaba relativno enostavna, prilagojena tudi otrokom, hendikepiranim ljudem in drugim marginalnim skupinam (Geser, 2002: 5).

Mobilna telefonija v primerjavi z drugimi komunikacijskimi orodji izstopa tudi zato, ker omogoča povezanost med ljudmi na način, ki ga doslej ni podprla nobena tehnologija. Mobilni telefon prinaša občutek večje varnosti, ker nudi možnosti za reševanje nepričakovanih težav. Omogoča tudi lažjo in poenostavljeno koordinacijo v prostoru, saj se posamezniki z njegovo pomočjo vse pogosteje sproti dogovarjajo o tem, kdaj in kje se bodo srečali. In nenazadnje podpira socialne interakcije in omogoča socialno dostopnost med uporabniki¹⁰ (Ling, Yttri, 2002).

2.1 Globalno nomadstvo v sodobni družbi

Uporaba mobilne telefonije omogoča tudi delovanje novih segmentov t.i. »high tech« ali »globalnih nomadov«, ki jih lahko prepoznamo med globalnimi trgovci, poslovnimi svetovalci in drugimi podobnimi profesijami. V najbolj splošnem pomenu gre za posameznike, ki se čutijo integrirane v okolje, čeprav njihovo delovanje ni nujno vezano na neko fiksno mesto oziroma na nek stacionarnen vir (Geser, 2002, 17). Pri tem »globalno« razumemo v smislu Trčkove opredelitve procesa globalizacije kot možnosti »preseganja teritorialnih, običajno nacionalnih meja in možnost povezovanja in integriranja akterjev v nove časovno prostorske kombinacije« (Trček, 2003: 41). Mobilna telefonija pri tem odigra zelo pomembno vlogo, saj podpre preseganje prostorsko teritorialnih omejitev. Globalni nomad torej pri svojem delovanju ni več tradicionalno vezan na prostor in čas.

Na drugi, zgolj na videz obraten pojav od globalnega nomadstva, opozori Gergen s sintagmo »odsotna prisotnost« (*angl. absent presence*), s katerim opisuje fizično prisotnega, a hkrati v nek drug tehnološko podprti svet odmaknjene posameznika (Gergen, 2002: 227). Odsotna prisotnost je tako

¹⁰ Ling in Yttrijeva se sklicujeta na rezultate skupinskih diskusij o uporabi mobilne telefonije med različnimi starostnimi skupinami, izvedenih na Norveškem med leti 1997 in 2000 (Ling Yttri, 2002).

po Gergenu stanje, ko se posameznik pogovarja prek mobilnega telefona, čeprav je fizično prisoten v neki drugi trenutni interakciji. Gre torej za odsotnost v oziru na predhodno interakcijo, iz katere posameznik izstopi prav s pomočjo mobilnega telefona. Zato govorimo o odsotni prisotnosti: gre za prisotnost, ki v nekem trenutku postane paradoksalno odsotna. Toda če skušamo odsotno prisotnost primerjati z okoliščinami, v katerih se oblikuje globalno nomadstvo, lahko rečemo, da gre za dva različna pristopa k definiranju posameznikove osvoboditve od prostora in časa. Če pojav globalnega nomadstva omenjeno osvoboditev pozdravlja, jo odsotna prisotnost problematizira. Na drugi strani nekateri avtorji opozarjajo tudi na izginjanje t.i. nomadskih aktivnosti, ki so zahtevale dejansko premikanje ljudi v prostoru. Z nomadskimi aktivnostmi namreč pojmuje tiste prakse, ki zahtevajo premikanje iz kraja v kraj oziroma od točke A do točke B. Uporaba mobilne telefonije je število tovrstnih aktivnosti z reducirala. Posamezniki namreč lahko prek mobilnega telefona komunicirajo od kjerkoli in se jim tako ni treba premikati naokrog (Gerreau, 2000, v Geser, 2002: 17). Geser kot primer navaja, da so posamezniki, kljub temu da se gibljejo v prostoru, s pomočjo mobilne telefonije neprestano v stiku s svojimi najbližjimi (Geser, 2002: 16).

O globalnem nomadstvu je torej bolj ustrezno govoriti v smislu ubikvitetne prisotnosti, s katero Mlinar pojasnjuje proces deteritorializacije sodobne družbe (Mlinar, 1994: 102). Ubikvitetna prisotnost označuje nekaj ali nekoga, kar ali ki je vsepovsod prisotno, ubikvitarnost¹¹ pa se nanaša na »ključno idealnotipsko imanentno lastnost digitaliziranih informacij« (Trček, 2003: 20). Ta imanentna lastnost je posebej transparentna pri mobilni telefoniji. Mobilna telefonija namreč omogoča temelje za vsepovsodno prisotnost: uporabniki lahko doma opravljajo službene obveznosti in obratno, med službenim časom lahko uredijo svoje zasebne opravke. Ubikvitetna prisotnost torej ne zahteva delovanja na točno določenem mestu kot tudi ne

¹¹ Trček utemeljuje ubikvitarnost v kibernetickem prostoru, »ki je primarno prostor informacijskih tokov, za katere je značilno, da se do njih da priti in z njimi manipulirati globalno, v realnem času in nepretrgoma. Ob globalnosti dostopa je za ubikvitarnost informacij zlasti ključna dostopnost v realnem času« (Trček, 2003: 20).

premikanja po prostoru, saj zadošča, da je posameznik v vsakem trenutku dosegljiv, ne glede na to, kje je.

2.2 Vzpostavitev virtualnih mobilnih skupnosti

Rheingold pri opredelitvi virtualnih mobilnih skupnosti, tako kot Geser pri opredelitvi globalnega nomadstva, izhaja iz procesa deteritorializacije. Virtualne mobilne skupnosti predstavljajo nekakšno nadgradnjo virtualnih skupnosti, ki jih je opredelil kot »družbeni agregat, ki vznikne takrat, ko zadostno število ljudi nadaljuje s svojimi razpravami dovolj dolgo in s pravšnjim človeškim občutkom, z namenom, da v kibernetnem prostoru oblikujejo mreže osebnih odnosov« (Rheingold, 1991: 5). Toda če primerjamo računalniško posredovano komuniciranje in komuniciranje, podprto z mobilno telefonijo, ugotovimo, da je slednje navadno organizirano okrog znanega kroga ljudi. Posamezniki namreč v večji meri komunicirajo s tistimi, ki jih poznajo in imajo njihove naslove v imenikih mobilnih telefonov. Internet, ki je omogočil vzpostavitev virtualnih skupnosti, je komuniciranje med člani takšnih skupnosti pogojeval z računalnikom, tipkovnico in dostopom do interneta. Mobilni telefon pa na drugi strani omogoča lažje vzpostavljanje stika, in sicer tako rekoč kjerkoli je to orodje mogoče uporabiti. Pri tem seveda ne gre spregledati dejstva, ki ga pri internetnem posredovanem komuniciranju poudari Oblakova, in sicer, da »svetovnega medmrežja ali interneta ne gre ocenjevati v smislu enotnega komunikacijskega medija, ki bi omogočal tvorbo natančno določenih oblik elektronsko posredovanega druženja« (Oblak, 2000: 1059). Podobno velja za komuniciranje ob podpori mobilne telefonije, ki ga ne gre sploševati oziroma reducirati na točno določene vzorce in oblike.

Ravno zato Rheingold meni, da je mobilno komuniciranje tesno povezano z delovanjem posameznikov v fizičnem okolju in ima močan vpliv na način delovanja družbenih skupin v lokalnih skupnostih (Rheingold, 2002). Pri tem ima avtor v mislih v prvi vrsti povezovanje posameznikov v priložnostne skupine za doseganje skupnega cilja, o čemer bomo več govorili v nadaljevanju. Po njegovem mnenju prihaja ob podpori mobilne telefonije do

vzpostavitve virtualnih mobilnih skupnosti oziroma t.i. »pametnih združb« (*angl. smart mobs*). Gre za priložnostna mobilna družbena omrežja, ki predstavljajo novo družbeno obliko kolektivitet, podprto s kombinacijo računalniške in telekomunikacijske tehnologije. Ravno s pomočjo nove mobilne oblike komuniciranja je padla vsaj ena vlada, spremenili so se načini komuniciranja med mladostniki, spremenil se je politični aktivizem in tudi vodenje podjetij. »Pametne združbe« tako sestavljajo ljudje, ki so sposobni delovati povezano, tudi če se med seboj ne poznajo (Rheingold, 2004: xii). Za Rheingoldove virtualne mobilne skupnosti je torej značilen predznak aktivizma oziroma priložnostnega združevanja za doseganje točno določenega cilja.

V oporo svojim tezam predstavi kar nekaj konkretnih primerov, ki govorijo v prid delovanju t.i. »pametnih združb«. Omenja denimo: strmoglavljenje predsednika v Manili¹², spremljanje slavnih osebnosti preko internetnih mobilnih omrežij¹³, odkrivanje potencialnih partnerjev, ki so v bližini¹⁴, verižno povezovanje s pomočjo mobilne tehnologije v Seatlu¹⁵ ipd. Našteti primeri zgovorno pričajo o obstoju »pametnih združb«, ki ob podpori mobilne tehnologije izvajajo različne akcije. Na tem mestu se lahko vprašamo, v čem se tovrstne skupnosti razlikujejo od tradicionalnih skupnosti.

Trček v tem kontekstu opozarja, da je problem izginjanja intimne, na tradicionalnih vezeh in vrednotah utemeljene skupnosti, z močnimi občutki skupinske solidarnosti in neposrednimi kontakti že stalnica v socioloških

¹² »Pametne združbe« manilskega gibanja People Power II so v Manili leta 2001 strmoglavile predsednika Estrado v organiziranih demonstracijah, za katere so se dogovorile s pomočjo posredovanja SMS sporočil (Rheingold, 2004: xvii).

¹³ Spletno mesto <http://www.upoc.com> omogoča oboževalcem, da v realnem času zalezujejo svoje najljubše slavne osebnosti preko internetno organiziranih mobilnih omrežij. Podobne kanale ponuja novinarjem, da lahko v trenutku organizirajo poročanje državljanov z mesta dogajanja. Na tem spletnem mestu si telefonska »plemena« z lahkoto organizirajo interesne skupnosti (Rheingold, 2004: xvii).

¹⁴ Na Japonskem najdejo uporabniki storitve »lovegety« potencialne partnerje, ko njihovi mobilni telefoni v bližini zaznajo še en »lovegety«, ki oddaja ustrezne lastnosti. Nekateri ponudniki mobilnih storitev že omogočajo ljubezenska srečanja glede na lokacijo (Rheingold, 2004: xvii). Leta 2000 so v ZDA začeli prodajati napravo Gaydar, tehnologijo za iskanje partnerjev istega spola. Hongkonški »Mobile Cupid Service« pošlje besedilo z opisom možnih partnerjev, ki so trenutno v bližini (Rheingold, 2004: 165).

¹⁵ Leta 1999 so v Seattlu samostojne, a med seboj z internetom povezane skupine demonstrantov, ki so protestirale proti zasedanju Svetovne trgovinske organizacije, uporabile taktiko »rojenja« (verižnega povezovanja s pomočjo tehnologije), kjer so povezale mobilne telefone, spletna mesta, prenosne računalnike in dlančnike ter zmagale v »Bitki za Seattle«.

razpravah (Trček, 2003: 23). Opredelitev tradicionalnih skupnosti se je navadno stekala okoli družbenih odnosov, ki se odvijajo znotraj nekih meja, lokacij ali teritorijev (Jary, Jary, 1995: 100). Tradicionalne skupnosti je Rheingold zaradi vpliva informacijsko komunikacijske tehnologije nadgradil v virtualne skupnosti. Glavnina kritik slednjih se je nanašala na razlikovanje med realnim in virtualnim. Watson v tem smislu virtualno opredeli kot nekaj sorodnega »nerealnemu«. Po njegovem mnenju opredelitev on-line skupnosti vsebuje latenten pomen, ki se nanaša na opredelitev »on-line« dogajanja kot nečesa podobnega skupnosti, ne pa kot dejansko skupnost (Watson, 1997, v Fernback, 1999: 212). Na drugi strani Jones poudarja, da je virtualna skupnost edinstvena zaradi »občutka povezanosti, ki nudi občutek pripadnosti« (Jones, 1998: 29), pa čeprav govorimo o pripadnosti virtualni skupini, katere člani so razpršeni po vsem svetu. Na eni strani torej Watson virtualne skupnosti opredeljuje kot »nerealne skupnosti«, Jones pa nasprotno išče lastnosti virtualnih skupnosti, ki bi jih opredelile kot edinstvene in zato nič manj realne od tradicionalnih. Vsekakor je večini definicij virtualnih skupnosti skupno dejstvo, da so virtualne skupnosti osvobojene dveh tradicionalnih kriterijev opredelitve skupnosti – prostora in časa.

Razmah uporabe mobilne informacijsko komunikacijske tehnologije po mnenju Rheingolda spodbudi nastajanje t.i. »pametnih združb« oziroma priložnostnih družbenih mobilnih omrežij, ki naj bi predstavljala nadgradnjo virtualnih skupnosti, in sicer v smislu mobilnosti in priložnostnosti, medtem ko je vidik družbenosti zakodiran že v virtualnih skupnostih (Rheingold, 2004: 170). Vidik priložnostnosti ima v mislih tudi Ling¹⁶, ko govori o tem, da mobilna telefonija prinaša možnost vzpostavitve »*ad hoc omrežij*«, ki delujejo vse dokler si delijo skupno ideologijo, strategijo delovanja in dokler so vključeni v fokusirano in enostavno posredovano (*angl. communicated*) obliko interakcije (Ling, 2004: 187).

Z uporabo in razvojem informacijsko komunikacijske tehnologije se očitno spreminjajo tudi pojmovanja skupnosti. Prvotna opredelitev skupnosti, ki je temeljila na družbenosti, prostoru in času, se je v virtualnih skupnostih

¹⁶ Ling se v svojih člankih in monografski publikaciji sklicuje na rezultate kvalitativnih in kvantitativnih raziskav, izvedenih v podjetju Telenor na Norveškem.

osvobodila dimenzij prostora in časa, v virtualnih mobilnih skupnostih pa se na nek način osvobodi celo družbenosti¹⁷. Poudariti velja, da je priložnostni vidik vzpostavitve »pametnih združb« veliko manj družben od vzpostavljanja mrež odnosov, značilnih za virtualne skupnosti. V primerjavi s tradicionalnimi skupnostmi pa je vidik družbenosti v virtualnih mobilnih skupnostih skorajda neznamen. Kot že rečeno gre pri virtualnih mobilnih skupnostih dejansko za nekakšen aktivizem za doseganje skupnega cilja, ki ne zahteva vzpostavljanja družbenih vezi med posamezniki. V kolikšni meri torej posameznika v »pametnih združbah« na soljudi veže družbenost? Družbenost je v »pametnih združbah« pomaknjena v ozadje, saj je za delovanje le-teh dovolj že usmerjenost k skupnem cilju. Odsotnost družbenosti vsekakor ločuje virtualne mobilne skupnosti od virtualnih skupnosti, kot tudi od tradicionalnih skupnosti. Odsotnost družbenosti pa je pravzaprav značilna predvsem za virtualne mobilne skupnosti, kar ne gre posploševati na vse oblike komuniciranja, ki so podprte z mobilno telefonijo. Na vprašanje o tem, kaj se dejansko dogaja z družbenostjo posameznikov pri uporabi mobilnega telefona, bomo skušali odgovoriti z opredelitvijo pojavnosti lokalne getoizacije, ki se nanaša na izoliranje posameznika v odnosu do ljudi, ki so prisotni v njegovi bližini, a ne pripadajo njegovemu t.i. getu.

2.3 Pojav lokalne getoizacije

Ideja o lokalni getoizaciji uporabnikov mobilne telefonije se ne nanaša na kulturne in etnične značilnosti, na katerih temelji osnovna opredelitev geta, ampak na družbene oblike, ki se odvijajo na lokalni ravni in za katere je značilna visoka stopnja homogenosti (Gournay, Smoreda, 2003: 69). Vse pogosteje namreč prihaja do težav pri vzpostavljanju stikov z ljudmi, ki so na nek način drugačni od nas (Gournay, Smoreda, 2003: 67), saj se na javnih mestih naslanjamo na mobilni telefon in ne komuniciramo z ljudmi, ki jih ne

¹⁷ Osvoboditev od družbenosti pojmuje Rheingold v smislu, da za vzpostavitev virtualnih mobilnih skupnosti ni potrebno, da se posamezniki med seboj družijo in poznajo (Rheingold, 2004: 170). Podobno Ling obstoj virtualnih mobilnih skupnosti pogojuje s skupno ideologijo,

poznamo. Eden izmed razlogov za getoizacijo uporabnikov je specializacija sodobnih priložnostnih aktivnosti, ki prinaša segmentacijo »sociabilnih tipov« (Gournay, Smoreda, 2003: 68) in s tem posledično komuniciranje zgolj znotraj skupin in nekomuniciranje z ljudmi, ki so sicer prisotni v naši bližini.

Plantova v zvezi s tem v eni izmed svojih kvalitativnih raziskav o uporabi mobilne telefonije ugotavlja, da se posamezniki, ko pridejo na srečanje, kjer nikogar ne poznajo, zabavajo z uporabo svojega mobilnega telefona, s čimer drugim v prostoru sporočajo, da so zasedeni in da se ne pustijo motiti (Plant, 2000). Geser trdi, da z uporabo mobilnega telefona ustvarimo še večjo distanco do tujcev oziroma z njimi sploh ne vzpostavljamo stikov. Mobilni telefon posledično podpira socialno izolacijo¹⁸, saj nas varuje pred nenapovedanimi stiki in omogoča interakcije, ki jih sami nadzorujemo (Geser, 2002: 8). Nenapovedane interakcije so tiste, ki jih ne načrtujemo ali ne želimo. Običajno gre za interakcije s tujci, ko jih srečamo na različnih javnih mestih, npr. na avtobusni postaji. Če z njimi ne želimo stopati v stik, se temu danes s pomočjo mobilne telefonije izognemo tudi tako, da nekoga pokličemo, ali pa zgolj pregledujemo in zapisujemo kratka sms sporočila. Na ta način damo neznanu vedeti, da smo zasedeni in nismo pripravljeni na pogovor.

Na problematiko potrebe po izolaciji na javnih mestih je že v sedemdesetih letih opozoril Goffman, ko je poudarjal, da je bilo posebej za ženske značilno, da se niso želele na javnih mestih kazati same, saj bi tako dajale ljudem slab vtis o svojem socialnem statusu, predvsem pa bi se znašle v nekakšnem nezaščitenem položaju, ki bi ga lahko izkoristili neznan moški v njihovi bližini (Goffman, 1971, Geser 2002). Če izhajamo iz Goffmanove teorije, bi pri ženskah morala biti uporaba mobilnega telefona na javnih mestih z namenom zaščite pred tujci, ki se v danem trenutku nahajajo v njihovi bližini, še toliko bolj izrazita. Haddon in Cooper v tem kontekstu poudarjata pomemben prispevek mobilnega telefona k ohranitvi minimalnega zasebnega

delovanjem in obliko interakcije (Ling, 2004: 187), ne pa tudi s potrebo po druženju, ki je značilna za tradicionalne skupnosti.

¹⁸ O socialni izolaciji na tem mestu govorimo v smislu izolacije od ljudi, ki jih ne poznamo in oziroma ali z njimi ne želimo komunicirati. Geser se pri tem sklicuje na raziskave Saddle Plant iz leta 2000.

prostora posameznika. Mobilni telefon po njunem mnenju tudi omogoča uživanje zasebnosti na mestih, kjer so potencialno moteči tujci (Haddon, Coper, 2002, v Geser, 2002).

Za razumevanje pojava socialne izolacije znotraj getoizacije si velja podrobneje ogledati Goffmanovo teorijo o medosebnem komuniciranju, ki predpostavlja, da igrajo posamezniki v svojem življenju različne vloge. Pri tem delujejo lahko bodisi kot hočejo sami bodisi tako, kot od njih pričakujejo drugi (Goffman, 1959: 28). Goffman v svojem delu *Interaction Ritual* (1967) opredeljuje »ohranjanje obraza« (face-work) kot središčni element socialne interakcije. Ohranjanje obraza pomeni, da posameznik deluje na tak način, da ohranja in vzpostavlja konsistentnost z lastnim obrazom. Posameznik si po Goffmanovem mnenju v socialnih interakcijah prizadeva ustvarjati in ohranjati dober obraz, in sicer na dva načina (Goffman, 1967: 15):

(a) *proces izogibanja* kot zaščitna strategija: da bi se posameznik izognil grožnji, se izogiba tistim stikom, ki pomenijo grožnjo njegovemu obrazu (npr. zamenja temo pogovora, ki ogroža posameznikov obraz) in

(b) *proces popravljanja* kot obrambna strategija: ko se posameznik ne uspe izogniti grožnji, nastopi proces, v katerem popravlja svoj obraz (npr. izpostavlja čim bolj pozitivne lastnosti pri sebi in čim bolj napada obraz drugega).

Ohranjanje dobrega obraza včasih pripelje do situacije, da na javnih mestih ne komunicira z neznanimi ljudmi, saj to predstavlja potencialno grožnjo njegovemu obrazu. Goffman posebno pozornost nameni srečanjem med znanci in neznanci, kjer ugotavlja, da obstaja temeljni princip, zakaj se znanci ne vključujejo v interakcije z neznanci in tudi zakaj neznanci ne stopajo v interakcije z neznanci. Ta princip se nanaša na ohranjanje obraza, h kateremu stremi vsak posameznik (Goffman, 1963: 125). V smislu Goffmanove tehnike ohranjanja obraza lahko o socialni izolaciji torej govorimo tudi kot o izogibanju grožnji, ki je za ohranjanje obraza veliko bolj enostavna kot tehnika popravljanja obraza. In kdo sploh so neznanci? So ljudje, ki jih ne poznamo in jih vsakodnevno srečujemo, navadno na javnih mestih. Včasih bi se z njimi lahko zapletli v pogovor, danes pa je veliko bolj enostavno in

»varno«, da se pred temi t.i. neznanci zavarujemo z uporabo mobilnega telefona.

Izkaže se torej, da mobilni telefon ne prinaša nujno samo povezovanja med uporabniki, kot smo opozarjali z Rheingoldovimi virtualnimi mobilnimi skupnostmi. Mobilni telefon v smislu lokalne getoizacije prinaša ravno nasprotno od povezovanja - učinek socialne izolacije. Le-to posameznik občuti kot zmožnost lastnega nadzora nad nenapovedanimi interakcijami. Čeprav nas lokalna getoizacija na nek način brani pred vdorom tujcev v naš zasebni prostor, se moramo zavedati, da zaradi tega dejansko zamujamo priložnosti, ki nam jih okolica v nekem trenutku ponuja (Geser, 2002: 9).

Nastanek virtualnih mobilnih skupnosti, globalnih nomadov in lokalnih getov pa po našem mnenju pomembno pogojuje prav obsebnost mobilnega telefona. Čeprav se s stopnjo in dejavniki obsebnosti mobilnega telefona natančneje ukvarjamo v naslednjem poglavju, skušamo na tem mestu le na kratko prikazati njeno vlogo in pomen. Virtualne mobilne skupnosti in globalno nomadstvo sta dejansko pojava, povezana z visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. »Pametne združbe« se brez uporabnikov, za katere je značilna visoka stopnja obsebnosti mobilnega telefona, ne bi mogle vzpostaviti. Tudi globalni nomad brez visoke stopnje obsebnosti mobilnega telefona ne more biti ubikvitetno prisoten. In nenazadnje, če posameznik ob sebi nima mobilnega telefona, ne prihaja do lokalne getoizacije, saj ni socialno izoliran v Geserjevem smislu (Geser, 2002: 9). Vsi trije pojavi torej predpostavljajo, da ima posameznik mobilni telefon pri sebi, torej zahtevajo visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Zato se je v dialogu z zgoraj predstavljenimi idejami smiselno spraševati tudi, kaj je tisto, kar obsebnost mobilne telefonije zvišuje.

2.4 Kulturna homogenizacija in diverzifikacija rab mobilne telefonije

Na tem mestu se sprašujemo, ali obstajajo neke inherentne lastnosti mobilnih telefonov, ki navajajo posameznike točno k določenim načinom uporabe in s tem posledično tudi k njegovi obsebnosti. Mobilnost telefona predpostavlja njegovo nošenje, vprašanje pa je, kako se odnos do tega kulturno razlikuje. Način nošenja mobilnega telefona se gotovo razlikuje glede na starost uporabnikov, kontekst uporabe ali posameznikove motive. Pomen vzporednic in različnih praks uporabe je še posebej izrazit, ko gre za uvajanje mobilne telefonije v različna kulturna okolja. Yu in Tng ugotavljata, da kljub temu da danes Kitajska predstavlja največji trg za mobilno telefonijo, posebnostim kitajskega trga v preteklosti ni bilo posvečeno dovolj pozornosti. Mobilna telefonija je na trg vstopila po podobnih vzorcih, kot so bili značilni za zahodni svet in Japonsko. Prav na osnovi teh izkušenj izražata skrb nad globalnimi modeli uvajanja novih tehnologij na trge, ki po njunem mnenju ne bi smeli biti kulturno nevtralni (Yu, Tng, 2003: 187). Prilagoditve bi morale zajeti razumevanje lokalnih navad ter spremembe v izgledu in jeziku, saj to prinaša korist tako lokalnim potrošnikom kot tudi ponudnikom oziroma proizvajalcem mobilne telefonije (Yu, Tng, 2003: 198).

Kulturni pogojenosti uporabe mobilne telefonije se v veliki meri posveča Plantova¹⁹ (2000, 2001), ki primerja rabo mobilnega telefona v različnih družbenih okoljih. Njene raziskave temeljijo predvsem na etnografskih študijah opazovanja uporabnikov mobilne telefonije, na podlagi katerih ugotavlja, da je mobilna telefonija v velikem delu pacifiške Azije naletela na plodna tla. Razlog je po njenem v tem, da človeškim interakcijam in povezanosti s soljudmi pripisujejo večji pomen kot posameznikovi zasebnosti. Kot primer navaja, da je v kino dvoranah v Bangkoku povsem običajno zvonjenje mobilnih telefonov

¹⁹ Plantova se je v veliki meri posvečala etnografskim študijam. Mnoge njene ugotovitve temeljijo na opazovanju uporabnikov mobilne telefonije v dveh angleških kavarnah – v Londonu in Birminghamu.

in enostransko komuniciranje²⁰ (Plant, 2001: 78). Kot ravno nasproten primer pa navaja prakso uporabe mobilnega telefona v Severni Ameriki, kjer so posamezniki pripravljene nekoga, ki se pogovarja v njihovi neposredni bližini in jih s tem moti, opozoriti, naj preneha s pogovorom po mobilnem telefonu. Američani za razliko od prebivalcev drugega dela sveta, po mnenju Plantove, neprestano dostopnost vidijo bolj kot izgubo neodvisnosti in nezaželen vdor v osebni prostor (Plant, 2001: 79).

Kljub kulturni diverzifikaciji uporabe mobilne telefonije, kot jo prikazuje Plantova, nekateri avtorji razkrivajo univerzalne vzorce uporabe mobilnega telefona, ki se pojavljajo v različnih kulturah (Townsend, 2000, Geser, 2002). Eden izmed takšnih univerzalnih vzorcev se nanaša na nepoznavanje fizične lokacije med kličočimi, zaradi česar je pri nepričakovanem klicu prvo, kar večina vpraša – »kje si?« (Townsend, 2000: 3). Ta urgentna potreba po določitvi lokacije je razvidna tudi iz dejstva, da si na vprašanje, kje je kdo, kličoči odgovorijo že v prvih nekaj sekundah²¹ (Geser, 2002: 18).

Zakaj je določitev fizične lokacije sploh pomembna? Enega izmed možnih odgovorov na to vprašanje ponuja Wellman, ko trdi, da ta podatek omogoča kličočemu prirejanje dolžine, vsebine in intenzivnosti pogovora (Wellman, 2001). Če kličoči ugotovi, da je nekoga prestregel v situaciji, v kateri se zaradi določenih okoliščin ne more veliko pogovarjati, mu bo prenesel samo najpomembnejša sporočila. Pri preverjanju fizične lokacije odigra pomembno vlogo tudi posameznikova radovednost. Kličoči sprašuje, kje je prestregel prejemnika klica, tudi iz gole radovednosti. Pri stacionarnem telefonu smo, kot izpostavlja Žižek, navajeni, da je vezan na določeno mesto oziroma prostor. Mobilni telefon pa je posameznika te vezanosti osvobodil in posledično prinesel negotovost o tem, kje bo kdo koga ujel. Če je Plantova poudarjala kulturne razlike pri uporabi mobilnega telefona, Townsend, Geser in Wellman

²⁰ Enostransko komuniciranje pomeni komuniciranje s tretjo osebo, ki ni prisotna v opazovanem prostoru. Enostranskost je definirana v odnosu do posameznikov, ki so prisotni v opazovanem prostoru – npr. v kino dvorani.

²¹ Chihara poudarja, da so te informacije o fizični lokaciji velikokrat tudi izmišljene. Kot primer navaja raziskavo mobilnega operaterja OmniPoint v severovzhodni Ameriki, ki je pokazala, da petina uporabnikov mobilne telefonije prireja resnico o svoji fizični lokaciji (Chihara, 2000 v Geser, 2002). Žižek v svojem filozofskem duhu pravi, da mu mobilni telefon omogoča, da lahko laže o tem, kje je, medtem ko pri stacionarnem telefonu že telefonska številka govori o tem, kje trenutno je (Žižek, 2004).

torej razkrivajo univerzalne vzorce uporabe mobilne telefonije v različnih kulturah. V isto skupino spada tudi Vershinskayjeva²², ki se ne posveča posebej mobilni telefoniji, ampak obravnava kulturni vidik uporabe informacijsko komunikacijske tehnologije na splošno.

Kljub poudarku kulturne diverzifikacije in homogenizacije Plantova opozori še na drug vidik pomena kulturnih kodov. Pri tem govori o vlogi kulturnih kodov pri proizvodnji mobilnih telefonov. Avtorica navaja primer prilagajanja proizvajalcev mobilnih aparatov novim vzorcem uporabe mobilnega telefona na Japonskem in v Veliki Britaniji. Na teh trgih je bilo namreč v začetku zelo pomembno, da so uporabniki pokazali svoj mobilni aparat. V tem času so npr. pri srečanjih v lokalih svoj mobilni telefon vedno postavili na mizo, da bi bil vsem na očeh. Pozneje se je ustalilo mnenje, da mora biti mobilni telefon za okolico čim manj opazen. Proizvajalci so se na ta trend odzvali tako, da so se posvetili proizvodnji oblačil in torb, namenjenih nošenju mobilnih telefonov (Plant, 2000). Drug primer ponazoritve vpliva kulture na produkcijo je neko ameriško podjetje, ki je s produkcijo t.i. »družbenih telefonov«, kot so jih sami poimenovali, uporabnike prisililo, da je njihova uporaba mobilnega telefona manj moteča za okolico. Izdelali so namreč takšne telefone, ki so uporabnika ob glasnem govorjenju po mobilnem telefonu z rahlim tresenjem opozorili na to, da so preglasni. Ti mobilni telefoni so imeli možnost zamenjave zvonjenja s trkanjem, kar je za okolico vsekakor manj moteče od uporabe različnih zvokovnih opozoril. Podjetje je z izdelavo takšnih telefonov v prvi vrsti opozorilo na motečnost pogovorov in zvonjenja mobilnega telefona na javnih mestih (The Economist, 2003). Ne glede na to,

²² Vershinskayjeva svoje ugotovitve utemeljuje na raziskavi o uporabi informacijsko komunikacijske tehnologije med ruskimi družinami iz leta 1997, ki je zajela 1000 gospodinjstev. Raziskava je predstavljala kombinacijo kvalitativnega in kvantitativnega pristopa in razkriva odnos do IKT, zaznavanje novih možnosti, dostop do IKT, zanimanje in uporabo (Vershinskaya, 2003). Vershinskayjeva prikazuje kulturno prepletenost rabe informacijsko komunikacijske tehnologije skozi primer uporabe interneta. Njena teorija prinaša izhodišča za razumevanje podobnosti uporabe mobilne telefonije v različnih kulturah. Na podlagi številnih raziskav o uporabi informacijsko komunikacijske tehnologije v Rusiji avtorica namreč ugotavlja, da je med različnimi kulturami mogoče potegniti vzporednice o interakciji tehnologije in družbe: (1) kulture so si v osnovi zelo podobne, (2) ljudje so si med seboj podobni in se na podoben način odzivajo na uporabo tehnologije za komuniciranje, (3) obstajajo inherentne lastnosti interneta, ki usmerjajo oziroma navajajo uporabnike k določenemu načinu uporabe (Vershinskaya, 2003: 124). Seveda avtorica pri tem ne zanika obstoja kulturnih variacij uporabe tehnologije, vendar poudarja vzporednice, ki jih je med njimi mogoče potegniti.

da je primer izdelave »družbenih telefonov« ekstremen primer upoštevanja razumevanja kulturnih kodov pri produkciji tehnologije, lahko zaključimo, da ima razumevanje le-teh pomembno vlogo pri proizvodnji in uporabi mobilnih telefonov kot materialnih artefaktov.

3 Dejavniki mobilnosti in obsebnosti tehnologije

Ko govorimo o mobilnosti, imamo navadno v mislih milijone ljudi, ki se premikajo iz različnih razlogov: vožnja, posel, vera, izobraževalni in kulturni izleti, turizem, počitnice ipd. Vendar je takšen pogled na mobilnost lahko zavajajoč, saj so posamezniki v trenutku, ko prispejo v kraj, kamor so bili namenjeni, ne glede na razlog prihoda, nemobilni. Tudi med prevozom (z vlakom, letalom ipd.) ljudje mirujejo oziroma so »transportirani«. Torej premakniti se iz kraja v kraj ne pomeni nujno premikanja, ampak bolj to, da smo »premaknjeni«. To stopnjo premaknjenosti pa običajno dosežemo prav s pomočjo tehnologije, ki je v tehničnem smislu mobilna.

Če z izrazom mobilni aparat označujemo aparat, ki spremlja človekovo gibanje, premikanje, potem mobilni telefon v tem smislu ni vedno mobilni (Fortunati, 2003: 44). Mobilni telefon zastavlja pomembno vprašanje dejanske mobilnosti oziroma *obsebnosti* (*angl. wearability*) tehnologije. Izraz »obsebnost« smo posebej za namen pričujoče naloge vpeljali kot prevod angleškega izraza »wearability«. Dobeseden pomen »sposobnost obleči« izraža zmožnost nošenja mobilnega telefona na sebi, podobno, kot imamo na sebi oblačila. Fortunatijeva pri tem misli na potrebo, da imamo tehnologijo pri sebi oziroma ob sebi. Zato preučevani pojav prevajamo kot »obsebnost tehnologije« oziroma mobilnega telefona. Mobilni telefon torej pridobi lastnost obsebnosti, ko ga uporabnik nosi s seboj oziroma ob sebi, ko zapušča bodisi dom bodisi delovno mesto. Fortunatijeva opozarja, da je pri nekaterih uporabnikih to »nošenje« mobilnega telefona prešlo že v navado in ga vedno nosijo s seboj – tako kot ključe ali denarnico (Fortunati, 2003: 48). Nekateri uporabniki pa ga ne nosijo vedno s seboj. Iz te različne stopnje nošenja izhajamo, ko opredeljujemo stopnjo obsebnosti mobilnega telefona in se sprašujemo, kateri so tisti dejavniki, ki opredeljujejo višjo ali nižjo obsebnost mobilnega telefona.

Obsebnost mobilnega telefona v nadaljevanju velikokrat povezujemo tudi s posameznikovo dosegljivostjo na mobilni telefon. Vendar želimo že na tem mestu opozoriti, da teh dveh pojmov ne enačimo. »Biti dosegljiv« v

splošnem smislu pomeni biti na razpolago. Dosegljivost prek mobilnega telefona pa lahko razumemo na različne načine: Ko je mobilni telefon izključen, oddaja kličočemu naslednje sporočilo: »*Telefonska številka trenutno ni dosegljiva. Prosimo, pokličite kasneje*«. Pogoj za posameznikovo dosegljivost je torej to, da ima uporabnik svoj mobilni telefon vključen, saj prav s to izbiro, ki ni nujna, kličočim sporoča, da je dosegljiv. Na tovrstno razumevanje dosegljivosti opozarjamo zato, ker se posameznik, čeprav ima mobilni telefon vključen in je torej po naši definiciji dosegljiv, lahko tudi ne oglasi na mobilni telefon, kar pa ne pomeni, da je tudi povsem nedosegljiv. Njegov telefon je namreč zabeležil klic in s tem tudi informacijo, da je bil iskan. Kličoči se tako zaveda, da je klic zabeležen in zato tudi pričakuje povratno sporočilo. Če med obsebnostjo, izključenostjo in dosegljivostjo opredelimo razmerja, lahko rečemo, da obsebnost vključuje tako uporabnika, ki ima izključen telefon ob sebi, kot tudi posameznika, ki ima ob sebi vključen mobilni telefon in je zato dosegljiv.

Zakaj torej nosimo ob sebi mobilni telefon? Ker smo ponosni na svoj telefon, ker na ta način izražamo svoj stil, ali ker nam je mobilni telefon preprosto všeč. Mogoče zato, ker želimo biti drugim na razpolago ali ker želimo, da so nam drugi dosegljivi. Kdaj ga pravzaprav sploh nimamo ob sebi? Ko si želimo miru. Ko vemo, da ga ne smemo uporabljati. Ko z uporabo mobilnega telefona ne želimo motiti drugih. Potrebo po obsebnosti nam na nek način vcepljajo tudi oglaševalci, ki pomembno vplivajo na naš odnos do uporabe mobilnega telefona. Z oglaševanjem mobilne telefonije in storitev, ki jih le ta podpira, se v nalogi ne ukvarjamo, vendar naslednja dva oglasa navajamo le kot primer medijsko posredovane obsebnosti mobilnega telefona.

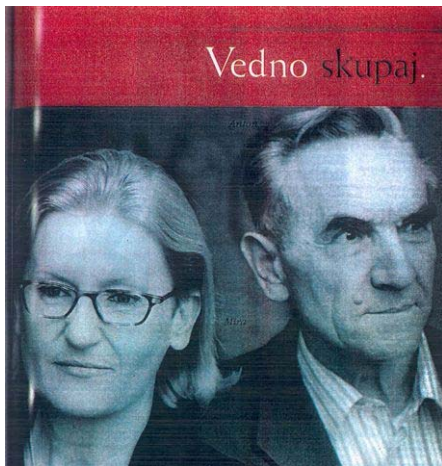
Prvi primer oglasa občinstvo nagovarja z geslom: *Dela mi družbo*. V oglasu nastopa starejša ženska, ki se igra s svojim psom, ki »ji dela družbo«, po drugi strani pa razberemo, da ji družbo pravzaprav dela mobilni telefon. Sporočilo oglasa je vsekakor povezava mobilnega telefona z ležernim, uživaškim življenjem. Mobilni telefon ženski v srednjih letih, ki nastopa v oglasu, omogoča, da uživa v svojem življenju (Pajnik, Lesjak-Tušek, 2002). Nikoli ni osamljena, vedno je nekje nekdo, ki ji dela družbo, zato tudi uporablja

mobilni telefon. Če želi imeti družbo, mora imeti ob sebi mobilni telefon. Materialnemu artefaktu mora zagotoviti določeno stopnjo obsebnosti.

Slika 3: *Dela mi družbo*, Mobitel, 2002

Drugi oglas istega operaterja predstavlja upokojenca, neposredno lojalnost med moškim in žensko, posredno pa lojalnost mobilnemu operaterju. Oglas nas nagovarja z geslom – »*Vedno skupaj*«. Izkaže se, da je sporočilo oglasa nekje vmes med tradicionalizmom in modernim. Upokojenca namreč z uporabo mobilnega telefona in modernimi oblačili kažeta na to, da sledita trendom. Po drugi strani oglas poudarja lojalnost kot pomembno tradicionalno vrednoto (Pajnik, Lesjak-Tušek, 2002). Mobilni telefon je torej tisti, ki nas povezuje. Opozarja nas na to, da telefon ni le tehnološki artefakt, ampak da nas povezuje, da nam omogoča, da smo v stiku z najbližjimi in nas nenazadnje dela lojalne – bodisi do soljudi bodisi do mobilnega operaterja. In lojalnost tako do soljudi kot do operaterja je mogoče zagotoviti le z visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Ko ne zagotovimo obsebnosti, tudi nismo lojalni – ne do bližnjih, pa tudi ne do mobilnega operaterja.

Slika 4: *Vedno skupaj*, Mobitel, 2002

Oglasna sporočila so torej na nek način usmerjena v posredno zbujanje zavesti o potrebi po obsebnosti mobilnega telefona. Seveda na obsebnost mobilnega telefona vplivajo še številni drugi dejavniki, med katerimi ločimo individualne in normativne dejavnike obsebnosti mobilnega telefona. Med individualne dejavnike smo uvrstili zaskrbljenost posameznika pred neprestano prisotnostjo in pomen estetskega videza mobilnega telefona. Nekaterim je vseeno, ali so neprestano dosegljivi na mobilni telefon, drugi pa so pred neprestano dosegljivostjo zaskrbljeni. Nekaterim je videz mobilnega telefona zelo pomemben, drugim je vseeno, kako aparat izgleda. Gre torej za dejavnike, ki so odvisni od posameznikovega pripisovanja pomenov npr. estetizaciji, nedostopnosti ipd. Med normativne dejavnike obsebnosti pa prištevamo zaznavanje norm pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju. Poleg zaznavanja norm je zelo pomembno tudi to, kako posameznik uporablja mobilni telefon oziroma v kolikšni meri z uporabo moti svojo okolico, pa naj si bo to javno mesto ali medosebno komuniciranje. V nadaljevanju bomo najprej podrobneje predstavili individualna dejavnika obsebnosti mobilnega telefona, nato pa normativne dejavnike.

3.1 Nепrestana prisotnost

Mobilni telefon dejansko ni prinesel več prostega časa in več osebnih možnosti, kot je kazalo v začetku devetdesetih let (Puro, 2002: 22). Čeprav je mobilna telefonija navadno predstavljena kot tehnologija, ki posameznika osvobaja od omejitev prostora in časa, je takšna opredelitev v nekem pogledu pomanjkljiva. Po mnenju nekaterih gre namreč celo za tehnologijo, ki ruši tako integriteto prostora, neposrednih interakcij (Ito, Okabe, 2003: 1) kot tudi zasebnost posameznika²³.

Na tem mestu pa uporabo mobilnega telefona predstavljamo v drugi luči. Vpeljujemo namreč pojem »neprestane prisotnosti« (angl. *perpetual contact*), s katerim opredeljujemo dejstvo, da je posameznik neprestano dosegljiv na svoj mobilni telefon (Katz, Aakhus, 2002). Avtorja ideje o neprestani prisotnosti« sta Katz in Aakhus, ki sta pod tem naslovom izdala zbornik s prispevki o odnosu posameznikov do mobilnega telefona. Ena izmed utemeljitev potrebe po neprestani dostopnosti se je pokazala v kvalitativni študiji o rabi mobilne telefonije na Norveškem²⁴, kjer je najstnica v poglobljenem intervjuju dejala, da se ji pogosto dogaja, da jo kličejo po mobilnem telefonu sredi noči. Najstnica pravi, da gre pri tem navadno za potrebo, da se nekdo z njo pogovori, zato se ji zdi prav, da ima vedno vključen mobilni telefon (Blehr, 1999, v Johensen, 2003: 164). Mobilni telefon ji torej omogoča, da je dosegljiva svojemu krogu ljudi, s katerimi tudi sicer komunicira, in to v vsakem trenutku. Johensen posebej opozarja, da ne gre toliko za vsebino pogovora, ampak za pogovor sam (Johensen, 2003: 165). Pri odgovorih najstnice je zaznati nekakšen občutek družbenosti, iz katerega

²³ Avtorja poudarjata, da mobilni telefon na eni strani vzpostavlja družbeni red, na drugi strani pa ga spodkopava (Ito, Okabe, 2003: 2). V svojih raziskavah sta se osredotočila predvsem na uporabo SMS sporočil in njihov vpliv na interakcije. Ugotavljata, da Japonci uporabljajo SMS sporočila a) preden se srečajo z namenom, da se za srečanje dogovorijo; b) med srečanjem, da pregledujejo sprejeta sporočila in se o njih pogovarjajo s prisotnimi; c) po srečanju pa tistim, s katerimi so se na srečanju družili, pošiljajo sporočila o tem, kar so jim pozabili povedati, ali o tem, da jim je bilo na srečanju lepo. Mobilna telefonija na eni strani omogoča, da smo z drugimi v interakciji, na drugi strani pa posega v pogovor oziroma druženje. Prebiranje sporočil in uporabo mobilnega telefona v medosebnem komuniciranju Ito in Okabe tako razumeta kot spreminjanje oziroma spodkopavanje obstoječega družbenega reda (Ito, Okabe, 2003: 12).

²⁴ Johensen se v članku sklicuje na štirimesečno študijo med najstniki na Norveškem. Raziskava je vključila opazovanje rabe mobilnega telefona, formalne in neformalne intervjuje (Johensen, 2003).

izhaja, ko želi biti prijateljem na razpolago prek mobilnega telefona. Zaznati je torej drugačen vidik od tistega, ki smo ga predstavili s teorijo o virtualnih mobilnih skupnostih (Rheingold, 2004). V tem primeru je za obsebnost mobilnega telefona družbenost ključnega pomena, za razliko od virtualnih mobilnih skupnosti, kjer smo opozorili na odsotnost družbenosti. Ling in Yttrijeva tako opozarjata, da če sklepamo na podlagi opravljenih empiričnih raziskav, je mogoče potrebo po neprestani dostopnosti pri uporabnikih mobilne telefonije razdeliti na dva splošnejša motiva. V prvem primeru gre za željo po ohranjanju in utrjevanju družbenih odnosov. Kot kaže raziskava, na katero se sklicujeta Ling in Yttrijeva (2002), je predvsem med mladimi želja po nenehni dostopnosti tista, ki jim daje občutek pomembnosti v očeh drugih. Ugotavljata, da je mladim najpomembnejše, kaj delajo njihovi prijatelji. Mobilni telefon jim omogoča, da so prijateljem na voljo in na ta način izražajo svoj status v družbi (Ling, Yttri, 2002). Drugi, prav tako pomemben vidik neprestane dostopnosti, pa nastaja iz bojazni o morebitnih zamujenih priložnostih. Kot navaja Puro, gre za nekakšen strah pred tem, da bi zamudili neko priložnost (Puro, 2002: 22) oziroma za nas pomembno informacijo.

Sprašujemo se, katere so negativne implikacije neprestane prisotnosti oziroma dosegljivosti za posameznika? Katz in Aakhus opozarjata, da se mobilne telefone vse pogosteje krivi za izgubo nadzora nad življenjem posameznika (Katz, Aakhus, 2002: 8). Na drugi strani Roos opozarja, da za mnoge biti nedosegljiv pomeni temeljno osvobojenost od neželjenih zahtev in možnost nemoteno opravljati aktivnosti, ki zahtevajo zbranost (Roos, 1994). Sola de Pool se je že v sedemdesetih in osemdesetih letih podobno posvečal posledicam uporabe različnih tehnologij. Osebnostno se je v veliki meri posvečal vlogi, v takratnem času, novih tehnologij, kot so bile telefon, radio, televizija, sateliti, pri politični participaciji posameznikov v razvitih državah in v državah v razvoju. Že v tistem času je opozarjal, da morata biti uporaba in razvoj tehnologije usmerjena tako, da posamezniku odpreta več možnosti, nikakor pa ne v smislu dodatnega nadzora in kontrole posameznikov zaradi uporabe tehnologije (de Pool, 1986).

Toda ali ima posameznik v celoti nadzor nad lastno neprestano prisotnostjo? Lahko vedno sam odloča o tem, ali bo dosegljiv ali ne? Rule

opozarja, da neprestana prisotnost ni nikomur vsiljena, saj ima vsakdo možnost telefon izključiti ali pa ga sploh ne imeti (Rule, 2002: 248). Obenem pa poudari, da odsotnost individualne izbire kaže na prisiljeno neprestano prisotnost (Rule, 2002: 248). Vsekakor lahko pričakujemo, da se bodo v prihodnosti spremljale t.i. sledi (*angl. log*), ki bodo generirale podatke o posameznikovih delovanjih, aktivnostih (Rule, 2002: 248). Sprašujemo se, kako dolgo bo participacija v sistemih neprestane dostopnosti prostovoljna, saj je le vprašanje časa, kdaj bo vpogled v sledi, ki jih posameznik z uporabo mobilnega telefona pušča za seboj, postal dostopen (Rule, 2002: 249). Čeprav na tovrstno nadziranje v današnjem času lahko gledamo z določeno mero skepticizma, se moramo zavedati, da tudi v začetni fazi penetracije interneta nismo pričakovali, da nam bodo pozneje pri uporabi lahko sledili in spremljali naše aktivnosti na internetu (Rule, 2002). Posameznik do neprestane prisotnosti upravičeno goji določeno stopnjo strahu, saj le-to zaznava kot grožnjo nadzora preko mobilnega telefona.

S strahom pred neprestano prisotnostjo oziroma dosegljivostjo je povezana potreba po nadzoru in omejevanju dostopnosti. To zadovoljujemo po mnenju Geserja tako, da sami odločamo, kdaj bomo imeli mobilni telefon vključen in kdaj izključen, s tem, da spreminjamo glasnost zvonjenja in nenazadnje s tem, da omejujemo število ljudi, ki jim posredujemo telefonsko številko (Geser, 2002, 12). Geser pričakuje, da bodo v prihodnosti izdelovali telefone, ki bodo lahko izražali stopnjo dosegljivosti posameznika. Oznaka o stopnji dostopnosti bo npr. na lestvici od 1 do 100 predstavljala koeficient posameznikove dosegljivosti. Kličeči bo takoj razbral, do katere stopnje se je prejemnik klica pripravljen pogovarjati. Telefoni naj bi bili izdelani tako, da bi kličečemu oddali povratno informacijo o dosegljivosti – podobno kot npr. v večini primerov odprta vrata pisarne pomenijo, da je nekdo pripravljen za pogovor, zaprta vrata pa navadno kažejo, da nekdo ni dosegljiv (Goldenshon, 2000 v Geser, 2002: 13).

Plantova v tem kontekstu meni, da so ljudje, ki so nekoliko bolj občutljivi na svojo zasebnost, manj pripravljeni sprejeti tiste vzorce uporabe telefona, ki zamegljujejo meje med zasebnim in javnim prostorom (Plant,

2001: 79). Gre torej za ljudi, ki skušajo z izklapljanjem mobilnega telefona v večji meri nadzorovati oziroma omejevati svojo dostopnost.

Omejevanje neprestane prisotnosti oziroma dostopnosti povezujemo s stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Ali za tiste uporabnike, ki pogosteje izklapljajo mobilni telefon, velja nižja stopnja obsebnosti mobilnega telefona? In obratno – ali za tiste, ki so neprestano dosegljivi, velja višja stopnja obsebnosti mobilnega telefona? V analitičnem delu naloge bomo preverjali, v kakšnem odnosu sta omejevanje neprestane prisotnosti in stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Poleg omejevanja neprestane prisotnosti v nadaljevanju predstavljamo pomen estetizacije mobilnega telefona kot naslednji individualni dejavnik obsebnosti mobilnega telefona.

3.2 Estetizacija mobilne telefonije

S tem ko se tehnologija bliža telesu oziroma se celo premika v »notranjost telesa«²⁵, postaja na nek način vpeta v oblačila (Fortunati, 2003, 59). Danese opredeli pojem obsebnih računalnikov (*angl. wearable computers*), ki sicer vključuje širok spekter aparatov, ne le mobilno telefonijo, in se nanaša na vse dodatke (*angl. accessories*) in oblačila, ki imajo vikorporirane elektronske aparate. Ti aparati opravljajo različne funkcije: komuniciranje, zabava, monitoring itd. (Danese, 2003: 269). Pri tem odigra moda zelo pomembno vlogo, saj mora združevati tehnologijo in oblačila tako, da zadosti potrebi posameznika po obsebnosti tehnologije. Najenostavnejši način vikorporiranja tehnologije v modne okvire je vključitev tehnologije v nakit in druge modne dodatke. Pri tem je treba poudariti razliko med modnimi dodatki, ki vključujejo elemente tehnologije, in vsemi drugimi modnimi dodatki. V nasprotju z modnimi dodatki, ki so povezani z željo ugajati drugim, tehnologija po mnenju

²⁵ V povezavi s približevanjem tehnologije posameznikovemu telesu se odpirajo nova vprašanja na eksistencialni in fenomenološki ravni. Človeško telo je namreč kompleksna kulturna struktura in vsebuje različne strategije odnosov kot tudi različne procedure ohranjanja, uporabe in krepitev, kar kaže na to, da je penetracija v človekovo telo, kot je primer mobilne telefonije, kompleksen proces, ki ga ne moremo reducirati na zadovoljevanje tehnoloških potreb, ampak moramo upoštevati širok spekter socialnih in estetskih determinant modernega človeka (Fortunati, 2003: 61).

Fortunatijeve namreč ugaja predvsem tistemu, ki jo nosi. V nasprotju z nakitom, tehnologije nimajo osebne značaja in jih lahko nosi kdorkoli (Fortunati, 2003: 59). Poseben primer so najstniki, ki se zavedajo modnega aspekta mobilnega telefona, zato med seboj tekmujejo, da bi imeli zadnje, tudi estetsko najbolj izpopolnjene modele. Plantova je v tem kontekstu prepričana, da pri mobilnem telefonu vse od izgleda do oblik zvonjenja in grafike izraža osebnost posameznika, ki telefon uporablja (Plant, 2002).

Primer, ki kaže na to, kako tesno se povezujejo elementi posameznih mobilnih storitev z njihovim končnim uporabnikom, je denimo oglas enega od slovenskih ponudnikov o novih možnostih izbire zvonjenja. V oglasnem sporočilu se prijateljice zberejo skupaj v nekem baru, kjer ena za drugo predvajajo glasbo, ki jim jo je na njihov mobilni telefon zanje nastavil partner. Ženske so presenečene, nekatere celo užaljene, saj jim izbrana glasba govori ne le o njih samih, temveč tudi o njihovih moških in odnosu, ki ga imajo. Oglas pa posredno kaže na to, da je vsaka posameznikova izbira v odnosu do mobilnega telefona hkrati tudi možen odraz tega, kakšni smo, kakšen okus imamo in kaj se nam zdi pomembno.

Identificiranje z mobilnim telefonom je še posebej izrazito pri mlajših uporabnikih. Ling na podlagi raziskav o uporabi mobilne telefonije med najstniki ugotavlja, da zaznavajo mobilni telefon kot sredstvo vključitve ali izključitve iz skupine na podlagi delitve mobilnih telefonov na modne in ne modne (Ling, 2004: 107). Modnost izdelkov v Simmlovem smislu opredeljujemo nekje vmes med populariziranimi in avantgardnimi izdelki (Simmel, 1971, v Ling, 2004: 107). Ling trdi, da posedovanje »pravega«, torej modnega mobilnega telefona, utemeljuje participacijo najstnikov v kulturi mladih (Ling, 2004: 108). Ling v nadaljevanju opozarja, da najstniki z uporabo točno določenih mobilnih telefonov krepijo meje svoje skupine. Določen model oziroma tip mobilnega telefona se uporablja za definiranje občutka pripadnosti skupini. Pri tem tudi opozarja, da so razlike v modelih in tipih mobilnih telefonov²⁶ tako majhne, da jih zaznavajo le pripadniki določene skupine.

²⁶ Ling omenjene razlike med tipi in modeli mobilnih telefonov primerja s slengom, ki se prav tako od skupine do skupine uporabnikov oziroma najstnikov razlikuje. Pri tem ne gre za velike

Različni laboratoriji in raziskovalni centri si prizadevajo oblikovati mobilne telefone tako, da bodo lažje obsební oziroma (pre)nosljivi. Pri tem obstaja nevarnost, da bodo upoštevali le prilagajanje dizajna obsebnosti in udobju na eni strani, na drugi strani pa tehnološkim inovacijam (Fortunati, 2003: 56). Zelo pomembno vlogo mora pri zagotavljanju obsebnosti odigrati modni aspekt tehnologije oziroma estetizacija mobilne telefonije, pri čemer pa seveda ne velja zanemariti pomena tehnološke dovršenosti in funkcionalnosti mobilnega telefona.

Pomembno vlogo pri estetizaciji mobilnih telefonov odigrajo ponudniki oziroma proizvajalci teh orodij. Davide poudarja, da je v proces oblikovanja današnjih naprav za mobilno komuniciranje vloženo veliko naporov proizvajalcev, saj se morajo posvetiti predvsem izkušnjam uporabnikov in temu prilagoditi tako fizični izgled kot tudi programsko opremo naprav (Davide, 2003). Pri oblikovanju aparatov morajo biti v prvi vrsti pozorni na različne situacije²⁷, v katerih se uporablja mobilni telefon. Tudi Plantova poudarja, da mobilni telefon ni več preprosto in zgolj funkcionalno orodje, ki se uporablja za komuniciranje, ampak postaja element predstavitve posameznika. Mobilni telefon ni le odraz posameznikovih potreb, temveč postaja njegovo osebno orodje (Plant, 2000: 1). Z mobilnim telefonom se mnogi uporabniki identificirajo. Estetizacija mobilnega telefona ima pri tem zelo pomembno vlogo.

Sprašujemo se torej, kako pomemben je za posameznika videz mobilnega telefona – je pomembno, da je telefon tudi lep, ali je dovolj, da je zgolj funkcionalen. Ali tisti, ki jim je bolj pomembno, da je mobilni telefon lep, da jim je torej všeč, v večji meri nosijo mobilni telefon ob sebi? Ali zato velja, da tisti, ki jim je vseeno, kako izgleda mobilni telefon, aparata ne nosijo pri sebi? Na ta vprašanja bomo skušali odgovoriti v empiričnem delu, v nadaljevanju pa predstavljamo normativne dejavnike obsebnosti mobilnega telefona.

razlike, ampak za razlike, ki jih zaznajo le pripadniki skupine, ki bodisi uporabljajo določen tip ali model telefona ali pa določene slengovske izraze (Ling, 2004: 108).

3.3 Norme pri uporabi mobilnega telefona

Zvonjenje mobilnega telefona je postalo del našega vsakdana. Ne moremo se mu izogniti v pisarnah, v šolah, knjižnicah, restavracijah, javnih prevozih, gledališčih itd. Včasih je bilo označeno kot nevljudno, če je nekdo vskočil drugemu v besedo. Danes se to ves čas dogaja, saj se posamezniki sredi pogovora z nekom v živo oglašajo na mobilne telefone in začenjajo pogovore z osebo, ki v trenutni interakciji ni fizično prisotna (Strassoldo, 2004, 8). Prisotnost mobilnih telefonov v različnih družbenih situacijah kaže na razširjenost in vpetost tehnologije v vsakdanje življenje. Gant in Kiesler opozarjata, da prav z različno uporabo telefonov na različnih mestih postajajo družbene norme sprejemljivega vedenja nediferencirane in nejasne (Gant, Kiesler, 2001 v Campbell, 2002: 35). Nasprotno Plantova ugotavlja, da čeprav ljudje redko razpravljajo o pravilih uporabe mobilnega telefona, ta pravila dejansko obstajajo (Plant, 2001: 32). Norme niso nujno formalno zapisane oziroma kodificirane, a delujejo kot neka pravila, ki se jih upošteva. Goffman definira družbene norme kot nekakšne aktivnosti za podpiranje družbenih sankcij – negativne sankcije prinašajo kazni za kršitelje, pozitivne sankcije pa predstavljajo nekakšno nagrado za njihovo upoštevanje (Goffman, 1967: 125).

Plantova opozarja na številne možne sankcije za kršitelje nezapisanih oziroma nekodificiranih norm uporabe mobilne telefonije. V svojih etnografskih študijah je ujela npr. s pogledom izraženo neodobravanje do neustrezne ali neprimerne uporabe mobilnega telefona, iskanje neke druge zaposlitve v času poteka pogovora (branje, pisanje, ignoriranje ...), medtem ko se sogovornik v neposredni interakciji pogovarja po mobilnem telefonu ipd. (Plant, 2000). Pri tem je kot pomembna dejavnika opredelitve sprejemljivega ali nesprejemljivega vedenja definirala naravo skupine, v kateri poteka interakcija, in kraj, kjer poteka družbena interakcija. Pri skupinah ločuje zaprte skupine (*angl. innies*) in odprte skupine (*angl. outies*). Zaprte so tiste skupine, kjer se posamezniki ob prejemanju ali oddajanju klicev za ta čas umaknejo iz skupine, saj mobilnega telefona ne zaznavajo kot del interakcije, ki se odvija v

²⁷ Pri tem mislimo na različne vrste zvonjenj, na različne stopnje glasnosti, na različne oblike

skupini. Odprte pa so tiste skupine, kjer je komuniciranje po mobilnem telefonu vključeno v neposredno interakcijo: uporabnik tako ostane v družbi in poleg že obstoječe neposredne interakcije opravi tudi pogovor po mobilnem telefonu (Plant, 2000: 33). Poleg omenjenih dveh skupin Plantova opredeli tudi tretjo skupino, ki je nekakšna kombinacija prvih dveh, saj gre za skupino, kjer so mnenja deljena – nekateri pogovore in zvonjenje mobilnega telefona odobravajo, drugi ne, zato prihaja do nesoglasij in nestrinjanja z uporabo mobilnega telefona (Plant, 2000: 33). Skupine je težko enolično opredeliti kot zaprte ali odprte skupine, veliko več je namreč kombiniranih skupin, kjer so percepcije o obstoju norm uporabe mobilnega telefona deljene in zato še posebej pogosto prihaja do nesoglasij o uporabi mobilnega telefona.

Kot drugi opredeljujoč element delitve vedenja na sprejemljivo in nesprejemljivo Plantova navaja kraj. Določeni prostori so namreč že apriori označeni kot neprimerni za uporabo mobilnega telefona. Raba mobilnega telefona je tako že prepovedana na letalskih prevozih, med vožnjo z avtomobilom, v bolnicah. Plantova posebej izpostavlja primer nekaterih restavracij v Chicagu in Chairu, kjer že obstaja oznaka za prepoved uporabe mobilnega telefona. V teh restavracijah s prepovedjo rabe mobilnega telefona ohranjajo občutek zasebnosti, ki je bistven za ohranjanje njihove atmosfere (Plant, 2000: 36).

Podobno kot Plantova tudi Ling problematizira ustrezno uporabo mobilnega telefona in opredeljuje tri najpomembnejše okoliščine, kjer je uporaba mobilne telefonije problematična z vidika pravil oziroma norm: (a) uporaba mobilnega telefona na javnih mestih, kjer so za delovanje pomembne družbene norme (npr. restavracije, gledališča), (b) medosebno komuniciranje (izmenjavanje trenutne interakcije z interakcijo po mobilnem telefonu) in (c) odzivi na uporabo mobilnega telefona tistega, ki je v neposredni bližini opazovanega posameznika (npr. zadrega ob poslušanju pogovora drugih po mobilnem telefonu) (Ling, 2004: 125). Dejstvo je, da javni prevozi, restavracije, knjižnice in podobna javna mesta niso več zgolj javna, ampak vzporedno postajajo tudi zasebna mesta v smislu trenutne zasebnosti, ki si jo posameznik za določeno obdobje prisvoji. Ling navaja za primer restavracijo,

mobilnih telefonov, glede na to, komu so namenjeni ipd.

kjer več različnih omejitev in pravil narekuje delovanje (Ling, 2004: 128). Poleg zvonjenja mobilnih telefonov kot problematično opredeljuje tudi glasno govorjenje po mobilnem telefonu. Tudi druga javna mesta so podrejena določenim pravilom, ki pa po mnenju Linga niso tako natančno specificirana, kot so pravila pri prehranjevanju na javnih mestih (Ling, 2004: 128).

Drugi primer rabe mobilnega telefona na javnih mestih je z etnografsko študijo v Angliji o rabi mobilnega telefona na vlaku prikazal Murtagh (2001, v Campbell, 2002: 36). Murtagh je odkrival t.i. nezapisana pravila in ugotavljal, da ko posameznik prejme klic na vlaku, odmakne svoj pogled, glavo in položaj telesa stran od pogledov drugih prisotnih na vlaku. Avtor raziskave je odkril kar nekaj nezapisanih pravil, kot so: (1) ko telefon pozvoni, se posameznik oglasi; (2) pogovor po mobilnem telefon na vlaku postaja moteč, če je npr. daljši od dvajset minut; (3) pogovor je moteč, tudi če se posameznik pogovarja o zasebnih temah in ne o poslovnih. Murtagh je tudi zaznal neverbalne reakcije sopotnikov, ki izražajo neodobravanje pogovora po mobilnem telefonu (Murtagh, 2001, v Campbell, 2002: 36). Podobno Mante z empiričnimi študijami na Nizozemskem²⁸ ugotavlja, da so zelo razširjene norme, ki vladajo pri uporabi mobilne telefonije. Mante poudarja, da za odrasle npr. velja, da ustrezna uporaba mobilnega telefona na javnih mestih od uporabnika zahteva, da telefon uporabi le v nujnih primerih in za kratka sporočila, sicer pa možnost zvonjenja izklopi na tistih mestih, kjer ljudje pričakujejo, da bodo uživali (npr. restavracije, gledališča, cerkve ipd.). Če je uporaba mobilnega telefona neizogibna, morajo ljudje govoriti tiho in kratko (Mante, 2002: 124). Avtor se sklicuje tudi na zadnjo izdajo knjige Dutch Etiquette, kjer je posebno poglavje namenjeno opredelitvi nesprejemljive uporabe mobilnega telefona. Kot primer iz omenjene knjige navaja pravilo – »če se že moraš pogovarjati o osebnih zadevah na javnem mestu, moraš po končanem pogovoru tistim, ki so te bili prisiljeni poslušati, razložiti, zakaj je šlo« (Mante, 2002: 124).

Ravno iz tega primera izhaja problematika vključitve oziroma izključitve fizično prisotnih v pogovor z oddaljeno osebo (Ling, 2004: 132). V tem

kontekstu se pojavljajo norme o načinu opravičevanja pri izključitvi iz fizičnega pogovora: opredelitev identitete kličočega, prenehanje uporabe govornice telesa in nenazadnje umik s področja trenutne interakcije. Opredeljenost in percepcija norm uporabe mobilnega telefona je v veliki meri odvisna tudi od neposredne interakcije oziroma od posameznikov, ki so v to interakcijo vključeni. Vsekakor je manj vpljudno, ko se v neposredni interakciji s prijatelji oglasimo na telefon, kot pa z ljudmi, ki nas komaj poznajo. Na tem mestu velja opozoriti, da je mobilna telefonija prinesla spremembe tudi v neposrednem komuniciranju, kjer že prisotnost mobilnega telefona predstavlja grožnjo, da bo prekinil neposredno interakcijo.

Zanimiv pogled na novonastale norme pri uporabi mobilnega telefona, ki prepleta problematiziranje uporabe mobilnega telefona na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju, je predstavila Itova. Avtorica namreč opredeli novo normo pri uporabi mobilnega telefona, ki jo poimenuje »potrkaj, preden vstopiš«. Gre za pravilo, ki se je med japonskimi uporabniki mobilne telefonije uveljavilo v smislu pošiljanja kratkih sporočil z vsebino »se lahko sedaj pogovarjaš?«, »spiš?« ipd., da bi se pred klicem prepričali, ali je posameznik, ki ga nameravajo poklicati, pripravljen na pogovor (Ito, 2003) – v kateri situaciji smo ga prestregli in kako se bo na klic odzval.

Tretje opredeljeno področje, ki ga problematizira Ling, zadeva neprijetno počutje fizično prisotnih ob nekom, ki komunicira po mobilnem telefonu, kjer se izpostavlja strah pred tem, da bi slišal oziroma bil deležen pogovora o zadevah, ki jih ne želi ali celo ne sme slišati. Avtor opozarja, da so nekateri pogovori namenjeni le tistima dvema, ki sta v pogovor vpletena, zato se vsi drugi, ki so ob tovrstnem pogovoru prisotni, znajdejo v neprijetni situaciji.

V analitičnem delu naloge bomo skušali razkrivati povezave med percepcijo o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona in stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Sprašujemo se, ali uporabniki mobilnih telefonov zaznavajo obstoj norm in ali je zato stopnja obsebnosti mobilnega

²⁸ Mante se sklicuje na izvedbo treh skupinskih diskusij in nato reprezentativne ankete na 1.800 uporabnikih mobilne telefonije na Nizozemskem leta 1999. Na podoben način so bile izpeljane raziskave v ZDA, kar avtorju omogoča primerjavo uporabnikov (Mante, 2002).

telefona nižja. Vsekakor se percepcija o obstoju družbenih norm navezuje na t.i. motečnost, ki jo posameznik zaznava s strani drugih uporabnikov mobilnega telefona, kot tudi na motečnost, ki jo uporabnik mobilnega telefona povzroča z uporabo mobilnega telefona v odnosu do okolice.

3.4 Zaznavanje in povzročanje motečnosti pri uporabi mobilnega telefona

Po mnenju Goffmana posameznik v življenju, ki ga lahko razumemo kot nekakšen igralski oder, igra različne vloge. Zanj se posledično pričakuje, da je na javnih mestih urejen in da spoštuje določena pravila, kar je po Goffmanovem mnenju znak, da spoštuje oder in druge udeležence na odru (Goffman, 1959: 28). Na tem mestu se je relevantno vprašati, v kolikšni meri posameznik pri uporabi mobilnega telefona²⁹ sploh zaznava obstoj pravil in ali se temu primerno tudi vede.

Licoppe in Heurtin opozarjata, da posameznik, ki se oglasi na mobilni telefon, pogosto pozabi, kje je, s kom je in kaj počne (Licoppe, Heurtin, 2002: 99), zato svojega vedenja pogosto ne prilagaja situaciji, v kateri se je znašel, ko mu je telefon pozvonil. Mobilni telefoni namreč zvonijo vsepovsod in ob vsakem času, zato so razprave o tem, kakšen odziv na zvonjenje mobilnega telefona je bolj ali manj moteč, vse pogostejše. Plantova ocenjuje, da so se v nekaterih delih sveta že izoblikovala mnenja o tem, da je način uporabe mobilnega telefona postala pomembna družbena veščina (Plant, 2001: 30). Zvonjenje mobilnega telefona pogosto prekine trenutno interakcijo in potreba oziroma želja po tem, da bi odgovorili na klic, navadno prevlada nad pomenom ohranjanja toka neposredne interakcije (Plant, 2001: 30). Pri tem prisotni v interakciji občutijo zvonjenje mobilnega telefona kot motnjo, kjer je

²⁹ V zvezi z motečnostjo mobilnega telefona podajamo Goffmanov pogled, ki je v preteklosti opozarjal že na motečnost stacionarnega telefona – nenadno zvonjenje telefona po njegovem mnenju namreč prekine trenutni družbeni red oziroma zmoti prostor, v katerem smo obkroženi z drugimi ljudmi in lahko postane vzrok za zadrego ali celo užaljenost (Goffman, 1963). Podobno je McLuhan že prisotnost stacionarnega telefona v prostoru, kjer poteka neposredna interakcija, opredelil kot motečo, saj le-ta predstavlja potencialno grožnjo, da bo telefon pozvonil (McLuhan, 1964) in interakcijo prekinil. Če Goffmanovo in McLuhanovo idejo apliciramo na pomen mobilnega telefona, se zdi, da je, kot rečeno, že prisotnost mobilnega telefona moteča, posebej moteča pa je njegova uporaba.

intenzivnost motnje odvisna od trenutne situacije oziroma od mesta dogodka kot tudi od posameznikove percepcije motečnosti mobilnega telefona.

Ločevati velja zaznavanje motenj mobilnega telefona in povzročanje motečnosti z uporabo mobilnega telefona. Sami kot motečega lahko zaznamo bodisi pogovor bodisi zvonjenje mobilnega telefona nekoga drugega v lastni bližini. Motečnost lastne uporabe mobilnega telefona pa se nanaša na to, kako sami uporabljamo mobilni telefon in v kolikšni meri z uporabo mobilnega telefona motimo druge ljudi, ki so v naši bližini.

Posamezniki se na zvonjenje mobilnega telefona v javnosti različno odzivajo. Plantova ugotavlja, da se ob zvonjenju mobilnega telefona odzovemo na enega izmed naslednjih načinov: odmik (*angl. flight*), izključitev (*angl. suspension*), vztrajanje (*angl. persistence*) (Plant, 2001: 31). Odmik pomeni reakcijo, kjer se posameznik umakne iz trenutne družbene situacije in odgovori na telefonski klic, ne da bi s tem motil druge v trenutni interakciji. Izključitev pomeni situacijo, ko se posameznik ob zvonjenju mobilnega telefona iz družbe ne odmakne, vendar tudi ne nadaljuje neposredne interakcije, v katero je bil vpleten do trenutka, ko mu je pozvonil mobilni telefon. Uporabnik se oglasi na mobilni telefon in se neha pogovarjati z ljudmi, ki so prisotni v trenutni interakciji. Vztrajanje pa pomeni, da posameznik ostane v trenutni interakciji in jo kljub temu da se oglasi na mobilni telefon, nadaljuje. Posameznik se torej v tem primeru pogovarja vzporedno s posamezniki v trenutni interakciji in s kličočim. Slednja reakcija se od izključitve loči po tem, da imajo prisotni v trenutni interakciji občutek, da jih uporabnik mobilnega telefona »ne zanemarja« in da kljub temu da se je oglasil na mobilni telefon, ni pozabil na njihovo prisotnost. Pri teh treh reakcijah ob zvonjenju mobilnega telefona je zelo pomembna tudi sestava skupine. Ko uporabnik oceni, da ga bodo prisotni v interakciji razumeli, če se bo oglasil na mobilni telefon, se bo oglasil in se navadno niti ne bo odmaknil iz trenutne situacije. Ko pa se skupina, ki je prisotna, med seboj ne pozna dovolj dobro, uporabnik težje oceni, kako se bo odzvala na njegovo pogovarjanje po mobilnem telefonu, zato se navadno umakne.

Na tem mestu velja omeniti tudi Greenovo delitev uporabnikov mobilne telefonije na *dobre* in *slabe uporabnike*. Dobri uporabniki se zavedajo svojega

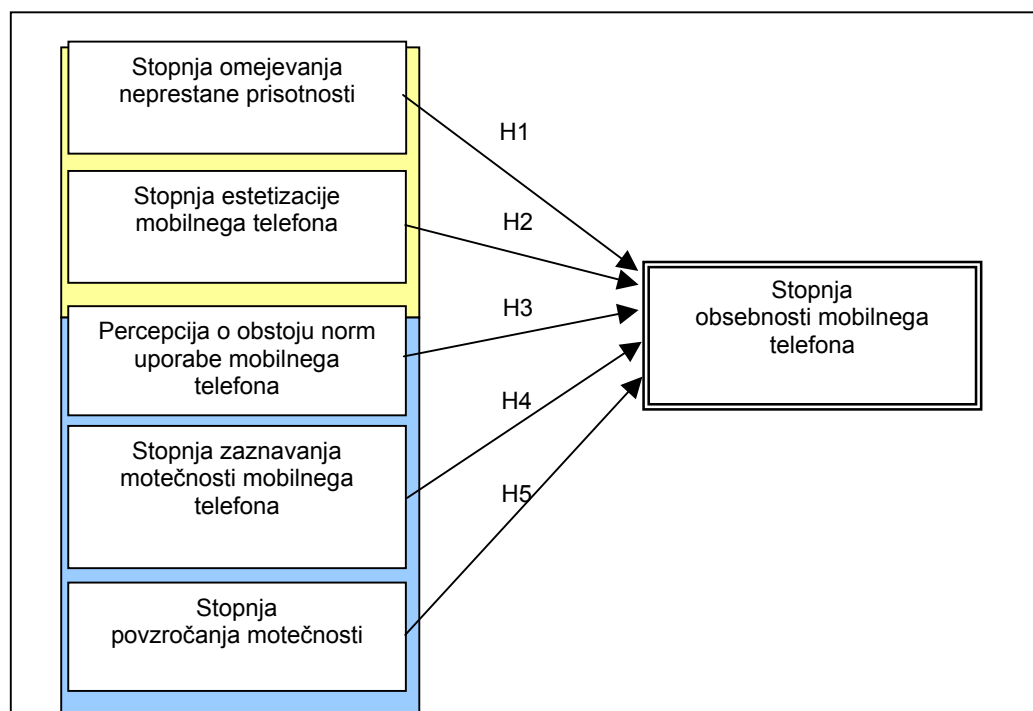
položaja v prostoru in »primerno« uporabljajo mobilni telefon. Slabi uporabniki pa so tisti, ki na javnih mestih neprimerno uporabljajo svoj mobilni telefon. Neprimernost se kaže v tem, da posamezniki, ki so v okolici, ne odobravajo njihove uporabe mobilnega telefona (Green, 2003: 208). Poleg opredeljenih skupin, avtorica opozori tudi na tretjo skupino – *nekompetentne uporabnike*, kot uporabnike, ki ne znajo uporabljati mobilnega telefona (Green, 2003: 208). Delitev na dobre in slabe uporabnike se dejansko nanaša na motečnost pri uporabi mobilnega telefona. Posameznike, ki se ne zadvedajo lastne motečnosti, uvrščamo v skupino slabih uporabnikov mobilnega telefona.

Tako stopnja zaznavanja kot povzročanja motečnosti uporabe mobilnega telefona sta pomembno povezani s stopnjo obsebnosti mobilnega telefona, kar bomo preverjali v analitičnem delu naloge.

4. Predstavitev teoretskega modela

V nadaljevanju najprej prikazujemo teoretski model, na katerem temeljijo nadaljnje analize, in predstavimo predpostavke o povezanosti spremenljivk ter indikatorje spremenljivk. Sledi predstavitev raziskovalnih metod, ki smo ju uporabili za preverjanje povezanosti med spremenljivkami v teoretskem modelu: skupinske diskusije in spletno anketo. Nenazadnje predstavljamo ciljne skupine za posamezno raziskovalno metodo.

Namen teoretskega modela, ki ga bomo predstavili v nadaljevanju, je odkriti dejavnike, ki določajo stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Na spodnji sliki prikazujemo predpostavljene odnose med pojmi oz. na njihovi osnovi izpeljanimi spremenljivkami. Na levi strani so predstavljeni individualni (rumeno ozadje) in normativni dejavniki (modro ozadje), za katere menimo, da pojasnjujejo razlike v obsebnosti mobilne telefonije. Gre za model, ki je vezan na posamezne uporabnike novih telefonov, zato so tudi vse spremenljivke merjene na ravni posameznika, njegovih praks, stališč in pričakovanj, ki jih oblikuje kot uporabnik mobilne telefonije.

Slika 5: Grafična predstavitev teoretskega modela

Obsebnost mobilnega telefona je po našem mnenju spremenljiva in ni konstantna, pogojuje jo pa vsaj pet različnih dejavnikov, ki jih lahko razdelimo v dve skupini:

1) individualne vidike (modra oznaka v modelu), ki jih posameznik sam vzpostavlja do mobilnih telefonov in

2) normativne dejavnike (rumena oznaka v modelu), med katere štejemo tiste, ki se nanašajo na vprašanje pravilne, vljudne oz. neprimerne uporabe telefonov, ne glede na to, ali gre za dejansko, torej vnaprejšnje formalizirano pravilo, ali pa gre zgolj za posameznikov občutek, kaj je bolj in kaj manj primerno.

Na ravni spremenljivk v modelu med individualne vidike obsebnosti uvrščamo omejevanje neprestane prisotnosti in stopnjo estetizacije mobilnega telefona, med normativne dejavnike pa stopnjo zaznavanja norm uporabe mobilnih telefonov, zaznavanje motečnosti uporabe mobilnih telefonov in nenazadnje lastno motečnost pri uporabi mobilnega telefona. Z omejevanjem neprestane prisotnosti razumemo posameznikovo potrebo po tem, da izklaplja mobilni telefon in da je v določenih trenutkih nedosegljiv, z estetizacijo mobilnega telefona pa, kot že rečeno, razumemo pomen estetskega vidika mobilnega telefona. Z normativnimi dejavniki zajemamo zaznavanje norm oziroma vljudnih in nevljudnih načinov uporabe mobilnega telefona. Na drugi strani pa ugotavljamo, v kolikšni meri je uporaba mobilnih telefonov že postala moteča za posameznike, ki so v neposredni bližini uporabnikov, in obratno, kako uporabniki dejansko uporabljajo mobilni telefon in z uporabo motijo ali ne motijo ljudi, ki so v njihovi bližini.

V teoretskem modelu torej predpostavljamo, da bolj kot posameznik izklaplja telefon in si s tem zagotavlja mir, v manjši meri bo imel telefon vedno pri sebi. Tem posameznikom je bolj kot to, da imajo telefon ob sebi, pomembno to, da si lahko zagotovijo mir, s tem ko telefon ugasnejo. Obsebnost mobilnega telefona naj bi pomembno določala tudi estetizacija mobilnega telefona. Bolj kot se posamezniku zdi pomembno, da je telefon lep, privlačen, da je tudi drugim všeč, bolj je verjetno, da bo imel mobilni telefon vedno ob sebi.

Obsebnost bomo skušali pojasniti tudi z normativnimi dejavniki, s tem da predpostavljamo, da bolj kot posameznik zaznava obstoj norm oziroma v več primerih kot ocenjuje, da je uporaba mobilnega telefona nevljudna, manj bo imel telefon pri sebi. Manj kot posameznika moti uporaba mobilnega telefona s strani drugih uporabnikov in bolj kot je sam z uporabo mobilnega telefona moteč za okolje, v večji meri bo imel mobilni telefon vedno ob sebi.

V nadaljevanju najprej prikazujemo, katere raziskovalne pristope smo uporabili in zakaj. Nato povzemamo bolj natančne opredelitve posameznih pojmov, ki sestavljajo model, in predstavljamo definicije posamičnih spremenljivk ter odnose med njimi. Sledi predstavitev rezultatov kvalitativne raziskave, na podlagi katerih smo tudi izpeljali indikatorje za merjenje spremenljivk.

4.1 Predstavitev raziskovalnih pristopov

Kot rečeno smo za preučevanje teoretskih konceptov uporabili kombinacijo kvalitativne in kvantitativne raziskovalne metode. Če nam kvalitativne raziskave prinašajo odgovore na vprašanja »zakaj«, kvantitativne raziskave te izsledke preverijo na določenem vzorcu in prinesejo odgovore na vprašanje »koliko«. Kvalitativne raziskovalne metode so zelo primerno orodje, ki prinaša globlje razumevanje in razkrivanje problematike. Za preučevanje odnosa posameznika do mobilnega telefona in obsebnosti smo izbrali skupinske diskusije. Na podlagi rezultatov iz skupinskih diskusij pa smo oblikovali vprašalnik za spletno anketo. V nadaljevanju natančneje predstavljamo obe uporabljeni metodi in preučevani vzorec.

4.1.1 Kvalitativna raziskovalna metoda

Skupinske diskusije je mogoče deliti glede na različne kriterije. Ena izmed možnih delitev, ki jo je zastavil Greenbaum, je naslednja: male (do 5 oseb), večje (do 10 oseb) in telefonsko podprte (danes tudi že podprte z internetom). Skupinske diskusije predstavljajo skupino, ki se od vseh drugih skupin loči po tem, da je specifična po svojem namenu, velikosti, sestavi in proceduri (Krueger, 1988: 18). V skupinskih diskusijah sodelujejo udeleženci, ki ustrezajo določenim raziskovalnim kriterijem in se med seboj ne razlikujejo veliko (zahteva po homogenosti sodelujočih). Za uspešno skupinsko diskusijo je najpomembnejša interakcija med udeleženci (Greenbaum, 1998: 66). Pri tem odigra zelo pomembno vlogo moderator, ki se mora na diskusijo vnaprej dobro pripraviti in jo čim učinkoviteje izpeljati. Značaj dobrega moderatorja se mora čim bolj približati naslednjim lastnostim: zelo dober poslušalec, zelo dober kratkoročni spomin, organiziranost, sposobnost hitrega učenja, veliko energije, sposobnost navezave osebnega stika, nadpovprečna inteligentnost. Omenjene lastnosti so človeku v veliki meri prirojene, nekaterih zelo pomembnih pa se je mogoče priučiti oziroma jih je mogoče pridobiti z izkušnjami: moderator ima predhodno že stik z obravnavano tematiko, izkušnje z obravnavano tematiko, je dober komunikator (Greenbaum, 1998:

79). Za kvalitativno raziskovalno metodo smo se odločili predvsem zato, ker smo želeli dobiti čim več različnih pogledov na preučevane koncepte. V takšnih primerih so skupinske diskusije posebej učinkovite, saj v njih prihaja do t.i. učinka snežne kepe, kjer eden od udeležencev skupine sproži neko temo, drugi pa se nanjo odzovejo.

Ciljna skupina, na kateri smo kvalitativno preverjali veljavnost teoretskih konceptov, so bili dodiplomski in podiplomski študenti. Za vsako podskupino sta bili opravljeni po dve skupinski diskusiji. V vsaki skupini je sodelovalo šest do osem udeležencev³⁰.

Za skupinske diskusije smo izbrali študente zato, ker so v tej skupini uporabnikov vzorci uporabe mobilnega telefona zelo izraženi, po drugi strani pa tudi specifični, saj gre za posebno populacijo, kjer so preverjani teoretski koncepti še toliko bolj izraženi. Wilskova meni, da so ravno študenti tisti, katerih življenjski stili in vzorci potrošnje oblikujejo trende v celotni populaciji (Wilska, 2003). Podiplomski študenti so v večini primerov že zaposleni in odražajo lastnosti zaposlenih uporabnikov mobilnega telefona, kjer se že pojavlja problematika vsiljene neprestane dostopnosti, saj jim delodajalci plačujejo stroške uporabe mobilnega telefona, v zameno za to pa med drugim zahtevajo, da je zaposleni v vsakem trenutku na voljo, torej dosegljiv na mobilni telefon.

Na kombinacijo dodiplomskih in podiplomskih študentov smo se omejili predvsem zato, ker smo predpostavljali, da bomo v teh dveh podskupinah lahko dovolj natančno preučili teoretske koncepte, ki nas zanimajo. Seveda opredeljena problematika zahteva preverjanje tudi v drugih ciljnih skupinah, vendar ocenjujemo, da za potrebe magistrske naloge zadošča analiza na opredeljeni ciljni skupini.

Skupinske diskusije so bile izvedene na podlagi vodila, ki ga podajamo v prilogi 1. Vodilo je sestavljeno tako, da omogoča poglobljeno preverjanje vnaprej opredeljenih teoretskih konceptov.

Rezultate skupinskih diskusij bomo podajali skupaj z rezultati spletne ankete. Med narekovaji in z nagnjeno pisavo bomo označevali dobesedne

³⁰ Nagrade za udeležence je prispeval največji slovenski mobilni operater Mobitel, d.d.

navedbe udeležencev skupinskih diskusij. V zavutih oklepajih bomo podali npr. glagolske oblike, ki zagotavljajo kontekst za interpretacijo navedbe, v oglatih oklepajih pa opombe k dobesedni navedbi, ki jih je mogoče razbrati iz celotnega konteksta pogovora (ko sama izjava brez konteksta ni dovolj natančna in bi lahko bila zavajajoča).

4.1.2 Kvantitativna raziskovalna metoda

Drugi del raziskovalnih aktivnosti je predstavljala kvantitativna metoda, in sicer spletno anketiranje. Le-to predstavlja posebno vrsto računalniško podprtega samoanketiranja, pri katerem anketiranci sami odgovarjajo na spletni vprašalnik, brez pomoči anketarja. Pri tem uporabljajo osebni računalnik in internet (Lozar-Manfreda, 2001). Lozarjeva spletne ankete deli na spletne ankete s splošnimi vabili (neverjetnostne ankete, seznam povabljenih k anketiranju pred anketiranjem ne obstaja), spletne ankete z individualnimi vabili (ali verjetnostne ali neverjetnostne, seznam povabljenih k anketiranju) in »prestrezne« ankete (posebna vrsta verjetnostnih spletnih anket, seznam povabljenih ne obstaja, ampak se generira med samim anketiranjem) (Lozar-Manfreda, 2001). V pričujoči nalogi smo izbrali anketo s splošnim vabilom, saj smo želeli, da nanjo odgovori čim več uporabnikov interneta. Anketa (v prilogi 2) je bila postavljena na naslednjem naslovu <http://ankete.cati.si>³¹. K odgovarjanju na anketo smo vabili na spletnih straneh www.fdvinfo.si in www.ris.org. Pasični oglas (v prilogi 2: oglasna pasica) za anketo je bil postavljen na www.matkurja.com, www.volja.net in www.ona-on.net³². V enem tednu (od 11.3. do 18.3.2005) je na anketo odgovorilo 1119 respondentov. Za spletno anketiranje smo se odločili zato, ker je hitro, enostavno, predvsem pa cenovno ugodno. Slednja lastnost spletnega anketiranja pa je odigrala odločilno vlogo pri izbiri vrste kvantitativne raziskave. Vsekakor se moramo zavedati, da so rezultati pričujoče raziskave pridobljeni med uporabniki interneta. V raziskavo torej nismo zajeli celotne populacije, ampak le uporabnike interneta, kar moramo pri interpretaciji rezultatov upoštevati.

³¹ Družba CATI d.o.o je sponzorirala spletno anketo, in sicer v smislu programiranja anketnega vprašalnika, postavitve na splet in gostovanja ankete na njihovem strežniku.

4.2 Stopnja obsebnosti mobilnega telefona

Obsebnost mobilnega telefona pomeni stopnjo nošenja mobilnega telefona. Mobilni telefon pridobi lastnost obsebnosti, ko ga uporabnik nosi s seboj oziroma ob sebi, ko zapušča bodisi dom bodisi delovno mesto (Fortunati, 2003: 48). Mobilni telefon nima nujno lastnosti mobilnosti, saj v določenih situacijah sploh ni mobilnen. O mobilnem telefonu lahko govorimo kot o mobilni tehnologiji le takrat, ko ga ima uporabnik neprestano ob sebi. V tem primeru je stopnja obsebnosti mobilnega telefona najvišja. Stopnja obsebnosti mobilnega telefona je nizka, ko ga posameznik večino časa ne nosi s seboj in tudi ne čuti potrebe, da bi to počel.

4.2.1 Zagotavljanje obsebnosti mobilnega telefona

Z udeleženci skupinskih diskusij smo se pogovarjali o tem, ali imajo mobilni telefon vedno pri sebi. Ugotavljamo, da imajo študentje mobilni telefon vedno pri sebi, le redko ga nimajo. Podiplomski študentje so že nekoliko manj prepričljivi, saj na enako vprašanje odgovarjajo z *»ja in ne«* in *»več ali manj«*, kljub temu pa večina trdi, da imajo mobilni telefon vedno pri sebi. Razlogi za to pa so različni.

Nekateri imajo mobilni telefon vedno pri sebi zato, da lahko dosežejo druge in da so lahko doseženi: *»hočeš imeti možnost, da če te kdo potrebuje, da te dobi in če ti hočeš koga poklicati, ali poslati sliko ali karkoli, da lahko to narediš.«* To, da imamo mobilni telefon vedno pri sebi, je po mnenju sogovornikov posledica tega, *»da smo postali odvisni«* in *»da je to postala navada«*. *»Je pa to tudi del življenja, ki ga živimo, če nimaš mobitela, (...) padeš ven in je (...) kot da te ni«*. Z uporabo mobilnega telefona po mnenju sogovornika *»postaneš del mobilne družbe«*.

Telefona udeleženci diskusij nimajo pri sebi, ko ga pozabijo doma, *»na treningu«*, *»na plaži«* in ko gredo spat. Pri tem velja poudariti, da vsak

³² Na vseh treh spletnih mestih je bil oglas brezplačen.

udeleženec navaja neko svojo specifično situacijo, ko pri sebi nima telefona, najpogosteje pa se to dogaja ponoči.

Pri nekaterih udeležencih je mobilni telefon popolnoma nadomestil drugo obsebnostno sredstvo, in sicer uro. Pri skupinah študentov je ta problematika še bolj izrazita kot pri podiplomskih študentih, kjer nekateri še vedno nosijo uro. Nekateri so ugotovili, da pogosteje pogledajo na telefon, koliko je ura, kot na ročno uro: *»ura izgublja pomen, samo na telefon gledaš«*. Eden izmed udeležencev je že imel to izkušnjo, da mu je mobilni telefon zamenjal uro. Pozneje, ko pa je dobil novo uro, se je težko privadil na to, da za uro ni več gledal na mobilni telefon. Med podiplomskimi študenti je udeleženec navedel, da še vedno nosi ročno uro, *»ker je ura statusni simbol«*.

4.2.2 Indikatorji spremenljivke »Stopnja obsebnosti mobilne telefonije«

Za merjenje obsebnosti mobilnega telefona smo uporabili štiri indikatorje. Zanimalo nas je, v kolikšni meri za posameznike veljajo naslednje trditve. Ocenjevali so jih na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo, da sploh ne drži, 5 pa, da popolnoma drži.

- a. Brez mobilnega telefona ne grem nikamor. (Obseb1)
- b. Mobilni telefon pogosto uporabljam kot budilko. (Obseb2)
- c. Ko pozabim telefon doma, se počutim izgubljeno (Obseb3)
- d. Telefon moram imeti pri sebi, da vem, koliko je ura. (Obseb4)

4.3 Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti

Neprestana prisotnost pomeni stanje posameznika, ki je v večji ali manjši meri dosegljiv na mobilni telefon. O omejevanju neprestane prisotnosti govorimo, ko posameznik na različne načine nadzoruje neprestano prisotnost – z izklapljanjem telefona v določenih situacijah, v določenih delih dneva, v določenih prostorih. Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti³³ je tem večja,

³³ Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti je neodvisna spremenljivka.

v čim več situacijah posameznik izklaplja mobilni telefon, uporablja tiho zvonjenje oziroma se ne oglašja na mobilni telefon.

4.3.1 Razlogi za nedosegljivost

V skupinskih diskusijah smo ugotavljali, da so tako dodiplomski kot podiplomski študentje nedosegljivi takrat, ko si želijo miru. Najpogosteje se to dogaja zvečer. Udeleženci tudi poudarjajo, da *»ko hočeš imeti mir, ga [mobilni telefon] pustiš doma«*. Nedosegljivost oziroma izključen telefon torej najpogosteje pomeni, da si uporabniki želijo zagotoviti mir in preprečiti motenje.

Eden izmed podiplomskih študentov trdi, da je nedosegljiv takrat, ko *»noče(m) biti moten in noče(m) motiti drugih«*, kar pomeni, da so udeleženci nedosegljivi oziroma imajo ugasnjene mobilne telefone tudi takrat, ko ne želijo, da bi motili druge. Kot primere navajajo seminarje, sestanke, predstavitve in tudi predavanja.

Drugi med razlogi za nedosegljivost navajajo tudi strah pred sevanjem mobilnega telefona. Ena izmed udeleženk v tem kontekstu navaja: *»jaz imam izključen telefon, da preprečim sevanje. Ponoči izklopim telefon, da ko spim, nimam sevanja«*. Več o problematiki sevanja in grožnje, ki jo mobilni telefon prinaša za zdravje, predstavljamo v nadaljevanju.

Eden izmed pogostih razlogov za nedosegljivost uporabnikov je pozabljanje telefona doma, kar smo v teoretskem okviru poudarjali kot primer nemobilnosti mobilne tehnologije. Ko telefona nimamo ob sebi, izgubi lastnost mobilnosti, ki mu kot aparatu ni imanentna. Pozabljanje telefona doma se dogaja večini udeležencev diskusij, med vsemi pa so se našli tudi takšni, ki so zatrjevali, da ga nikoli ne pozabijo doma. V skupini podiplomskih študentov je zaposlena študentka zatrjevala: *»jaz ne morem iti v službo brez telefona, ni šans«*.

V skupinskih diskusijah smo se tudi pogovarjali, kakšen je občutek, ko pozabijo mobilni telefon doma. Udeleženci najprej pomislijo, kako bodo do telefona prišli, *»ali je še kdo doma, da mi ga lahko prinese«*. Sicer so pa brez telefona *»izgubljeni«*, nobene številke ne vedo več na pamet in zato ne

morejo nikogar poklicati. Po drugi strani navajajo, da »so drugi nervozni, ker ga (me) ne dobijo na telefon«, kar nekateri rešujejo tako, da pokličejo domov in prosijo, da jim izključijo telefon, saj menijo, »da to moti tistega, ki kliče, in se sprašuje, zakaj mu ne odgovori(m)jo«. Ko odhajajo od doma, vedno nesejo denarnico, ključke, kartico za službo, robčke ipd. Pri tem pa je tudi mobilni telefon postal, kot pravijo udeleženci, »obvezna oprema«. Zanimalo nas je tudi, kaj bi udeleženci raje pozabili doma, denarnico ali mobilni telefon. Mnenja so tu deljena, nekateri trdijo, da mobitel, »saj z mobitelom zaenkrat še ne moreš povsod plačevati«, drugi pa so spet prepričani, da bi bilo lažje brez denarnice, saj »si denar lahko sposodiš, ko pa nimamo telefona, pa sto ljudi kličemo [da se reši ta problem]«.

Težava, ki nastane, ko uporabniki pozabijo doma mobilni telefon, je tudi ta, da potem ostanejo brez ure – eden izmed udeležencev navaja, »jaz imam ta problem, ker je [mobilni] telefon tudi moja ura«.

Udeleženci diskusij imajo pri sebi telefon tudi, ko počivajo, čez vikende in na dopustu. Študentje imajo telefon vklopljen včasih tudi, ko gredo počivat, ampak izključijo zvonjenje. Podiplomski študentje se strinjajo, da je izklapljanje telefona med počitkom »odvisno od tega, kako dolgo hočeš spati«. Podobno je za vikende – opazna je razlika med študenti, kjer njihovo mnenje dobro izražata trditvi »jaz sem dosegljiva« in »razen ko mi baterije crknejo« in podiplomskimi študenti, ki so tudi večinoma dosegljivi, vendar se najde tudi kdo, ki trdi, da ga »včasih zanalašč pozabi(m) v sobi«. Tudi ko gre za dopust, so študentje v večji meri dosegljivi kot podiplomski študentje, med katerimi udeleženka trdi, »jaz ko grem na dopust, ga ne vzamem s sabo, oziroma ga vzamem, ampak ga imam izklopljenega« in druga, ki pravi, »jaz se zelo trudim, da ga v apartmaju pustim«. Na tem mestu je razlika v izogibanju neprestani prisotnosti med zaposlenimi in nezaposlenimi zelo izrazita, saj je jasno, da študentje pričakujejo le klic prijateljev, znancev in sorodnikov, podiplomski študentje, ki so že zaposleni, pa si v prostem času ne želijo klicev iz službe in zato niso vedno dosegljivi.

4.3.2 Povezanost omejevanja neprestane prisotnosti in obsebnosti

Posameznik v večji ali manjši meri omejuje neprestano prisotnost. Na eni strani neprestana dostopnost krni zasebnost posameznika, na drugi strani pa mu omogoča, da je neprestano v stiku z okoljem in ne more zgrešiti pomembnih informacij. Iz tega izhaja, da nekateri posamezniki pripisujejo večji pomen zasebnosti in zato omejujejo neprestano prisotnost, kar posledično pomeni, da je njihova stopnja prenosljivosti mobilnega telefona manjša. Na drugi strani imamo posameznike, ki želijo biti neprestano v stiku z okoljem oziroma s socialnim omrežjem in je zato tudi njihova stopnja obsebnosti mobilnega telefona večja.

Hipoteza: Višja kot je stopnja omejevanja neprestane prisotnosti, manjša je stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

4.3.3 Indikatorji spremenljivke »Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti«

Za merjenje spremenljivke »Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti« smo opredelili pet indikatorjev. Zanimalo nas je, v kolikšni meri za posameznike veljajo naslednje trditve. Ocenjevali so jih na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo, da sploh ne drži, 5 pa, da popolnoma drži.

- a. Vedno me je mogoče dobiti na mobilni telefon. (nepr1)
- b. Tudi ko počivam, ne izključim mobilnega telefona. (nepr2)
- c. Ko si zaželim miru, izključim telefon. (nepr3)
- d. Ponoči nimam navade izklapljati mobilnega telefona. (nepr4)
- e. Na dopustu navadno nisem dosegljiv(a) prek mobilnega telefona. (nepr5)

Ko opredeljujemo stopnjo neprestane prisotnosti, moramo poudariti, da gre za specifično spremenljivko, pri kateri je treba nujno upoštevati, da se danes že dogaja, da morajo biti nekateri posamezniki zaradi narave svojega dela neprestano dosegljivi na mobilni telefon, pri čemer to ni njihova individualna odločitev. Navadno so to uporabniki, ki uporabljajo mobilni telefon v poslovne namene (npr. zdravstveni delavci, policisti, gasilci itd.) in jim podjetje oziroma organizacija, v kateri so zaposleni, plačuje stroške uporabe mobilnega telefona. Da bi kontrolirali opredeljeno neprestano prisotnost, vpeljujemo kontrolno spremenljivko – »vsiljena neprestana prisotnost«.

4.4 Stopnja vsiljene neprestane prisotnosti

Vsiljena neprestana prisotnost³⁴ pomeni od zunaj narekovano potrebo (nujo) po neprestani prisotnosti, ki navadno izhaja iz posameznikove narave dela. Večja kot je stopnja vsiljene neprestane prisotnosti, manj lahko posameznik sam omejuje neprestano prisotnost.

Te spremenljivke nismo prikazovali v modelu, saj gre za kontrolno spremenljivko.

Za merjenje vsiljene neprestane prisotnosti smo zaposlenim respondentom postavili vprašanje o tem, ali delodajalec od njih zahteva, da so dosegljivi na mobilni telefon. Prosili smo jih, da med danimi odgovori izberejo tistega, ki najboljšje opisuje njihovo situacijo (p_nepr):

- a. Zaradi narave mojega dela moram biti neprestano dosegljiv preko mobilnega telefona

- b. Delodajalec od mene zahteva, da sem neprestano dosegljiv preko mobilnega telefona.
- c. Delodajalec od mene zahteva, da sem v določenem času dosegljiv preko mobilnega telefona.
- d. Nimam takšne vrste dela, da bi kdo od mene lahko zahteval neprestano dosegljivost.

4.5 Estetizacija mobilnega telefona

Estetizacija mobilnega telefona pomeni pripisovanje mobilnemu telefonu lastnosti modnih dodatkov (Fortunati, 2003: 56). Stopnja estetizacije mobilnega telefona³⁵ torej pomeni, v kolikšni meri je posamezniku pomemben izgled, estetski videz mobilnega telefona. Kako pomembno je torej, da mu je telefon všeč. Kako pomembno se mu zdi, da je njegov mobilni telefon všeč tudi drugim in nenazadnje, ali mu mobilni telefon predstavlja tudi nekakšen modni dodatek.

4.5.1 Mobilni telefon kot modni dodatek

Večina sogovornikov v skupinskih diskusijah je prepričanih, da je mobilni telefon neke vrste modni dodatek. Pomembno jim je, da imajo lep mobilni telefon. V ta namen nekateri tudi menjajo pokrovčke svojih mobilnih telefonov oziroma so nezadovoljni s tistimi telefoni, ki jim ni mogoče menjati pokrovčkov. Ena izmed udeleženk v tem kontekstu pravi: *»mojemu se ne da menjati ohišje in mi ni všeč«*.

Eden izmed sogovornikov je izpostavil, da mobilnega telefona ne razume kot modni dodatek, ker mu je bolj, kot da je telefon lep, pomembno, da je moderen. Sam ima trenutno mobilni telefon, ki podpira UMTS tehnologijo, in zanj pravi, da *»ni ravno lep«*, kjer pa ga druga sogovornica opominja, *»da ni vse v lepoti, da je moda tudi drugo«*. V tem primeru je

³⁴ Stopnja vsiljene neprestane prisotnosti je kontrolna spremenljivka neodvisne spremenljivke – stopnja omejevanja neprestane prisotnosti.

³⁵ Stopnja estetizacije mobilnega telefona je neodvisna spremenljivka.

sogovornica imela v mislih dejstvo, da je mobilni telefon lahko modni dodatek tako s tem, da je lep, kot tudi s tem, da je moderen v smislu tehnološke naprednosti, saj je, kot pravi, *»moderno tudi lepo«*.

Večina udeležencev najprej trdi, da jim je vseeno, kaj si drugi mislijo o njihovem telefonu, potem pa skozi pogovor nekateri priznavajo, da jim sicer *»nič ne pomeni, po drugi strani pa ne bi rada videla, da bi kakšnega rumenega ven potegnila in ne bi rada, da bi izgledal kot cegel«*. Nekateri so tudi prepričani, da je *»mobilni telefon odraz tvojega stila«* in jim je temu primerno pomembno, kakšen telefon imajo in kaj si drugi o telefonu mislijo. Ena izmed udeleženk pravi, da *»bolj je smešen [mobilni telefon], bolj je zanimiv«* in več se o njem pogovarjajo. Na ta način je udeleženka sicer želela podpreti svoje mnenje, da ji ni pomembno, kaj si drugi mislijo o njenem telefonu, po drugi strani pa je razvidno, da rada vidi, da se pogovarjajo o njenem telefonu in da s tem, da ima drugačen telefon, na nek način pri drugih zbuja pozornost.

4.5.2 Povezanost med estetizacijo in obsebnostjo

Posameznik bo tako kot z modnimi dodatki tudi s telefonom skušal izražati svojo identiteto. Ko mobilni telefon razume tudi kot estetski dodatek svoji pojavnosti, si ga želi večino časa imeti ob sebi. Bolj kot estetizira mobilni aparat, bolj si bo prizadeval, da bi ga v vsakem trenutku imel ob sebi.

Hipoteza: *Bolj kot posameznik percipira mobilni telefon kot moden, kot modni dodatek, večja je stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

4.5.3 Indikatorji spremenljivke »Estetizacija mobilnega telefona«

Za merjenje stopnje estetizacije mobilnega telefona smo uporabili pet indikatorjev. Zanimalo nas je, v kolikšni meri za posameznike veljajo naslednje trditve. Ocenjevali so jih na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo, da sploh ne drži, 5 pa, da popolnoma drži.

- a. Če bi danes kupoval nov telefon, bi njegov izgled odigral pomembno vlogo pri izbiri. (est1)

- b. Pomembno mi je, kakšne funkcije ima telefon in ne kakšen je njegov videz. (est2)
- c. Pomembno mi je, kaj si drugi mislijo o mojem mobilnem telefonu. (est3)
- d. Mobilni telefon je zame tudi modni dodatek. (est4)
- e. Mobilni telefon je na nek način izraz mojega stila. (est5)

4.6 Percepcija o obstoju norm uporabe mobilnega telefona

Percepcija o obstoju norm³⁶ pri uporabi mobilnega telefona pomeni zavedanje, da v določenih družbenih situacijah obstajajo norme, ki jih moramo upoštevati pri uporabi mobilnega telefona. Ling opredeljuje tri najpomembnejša področja, kjer je relevantna opredelitev družbenih norm: javna mesta, kot so npr. restavracije, gledališča, področje medosebnega komuniciranja (izmenjevanje trenutne interakcije z interakcijo po mobilnem telefonu) in interno področje reakcij na uporabo mobilnega telefona (npr. zadrega ob uporabi mobilnega telefona) (Ling, 2004: 125). Posamezniki v večji ali manjši meri percipirajo obstoj omenjenih norm.

4.6.1 Neprimernost uporabe mobilnega telefona

Udeleženci skupinskih diskusij ocenjujejo, da uporaba mobilnega telefona ni primerna v naslednjih situacijah: v kino dvorani, pri zdravniku, na predavanjih. Ravno v primeru predavanj udeleženci skupinskih diskusij pravijo, da je uporaba mobilnega telefona nevljudna, saj izkazuje »nespoštovanje do profesorja«. Seveda nekateri študenti priznavajo, da »ni lepo, da se na predavanjih oglasiš na telefon; če je kaj nujnega, ne bom rekla, da se nisem oglasila«. Pri tem je zaznati razhajanje med tem, kar ocenjujejo kot vljudno, in med lastnim početjem. Študenti sproti ocenjujejo, kje je raba mobilnega telefona primerna in kje ne, primerna naj bi bila tam, »kjer tudi tebe ne moti«.

Vsekakor udeleženci diskusij zaznavajo obstoj norm pri uporabi mobilnega telefona. Ločujejo javna mesta, kjer je uporaba mobilnega telefona še vedno vljudna, in javna mesta, kjer uporaba ni primerna. Seveda pri teh

opredelitvah prihaja do razhajanj in tudi nejasnosti. Za nekatera javna mesta so udeleženci prepričani, da je uporaba mobilnega telefona formalno prepovedana (kinodvorana, gledališče), za druga javna mesta pa so mnenja spet različna (trgovina, banka). Udeleženci se zavedajo, da obstajajo neke norme pri uporabi mobilnega telefona tudi na mestih, kjer raba ni formalno prepovedana, kar govori v prid teoriji o upoštevanju nepisanih pravil pri uporabi mobilnega telefona.

Iz skupinskih diskusij smo ugotovili, da posameznike poslušanje pogovora drugih po mobilnem telefonu ne spravlja v zadrego. Nekateri so celo trdili, da jih to početje včasih kratkočasi in zabava. Izhajajoč iz teh ugotovitev v kvantitativni raziskavi te dimenzije nismo preverjali. Osredotočili smo se na normativne vidike obsebnosti na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju.

4.6.2 Povezanost med percepcijo o obstoju norm in obsebnostjo

Ko posameznik percipira obstoj družbenih norm, ki se jih mora pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju držati, bo v manjši meri nosil telefon ob sebi, saj se bo zavedal, da ga na nekaterih mestih ne more nemoteno uporabljati, oziroma v skrajnem primeru – da ga na nekaterih mestih sploh ne sme uporabljati. Posameznik, ki ne percipira obstoja družbenih norm pri uporabi mobilnega telefona, se ne bo oziral na to, v kateri situaciji se je znašel, ko mu je pozvonil telefon, in zato ne vidi nikakršnih omejitev za uporabo in posledično obsebnost mobilnega telefona.

Hipoteza: Bolj kot posameznik percipira obstoj norm pri uporabi mobilnega telefona v družbenih situacijah, manjša bo stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

³⁶ Percepcija o obstoju norm je neodvisna spremenljivka.

4.6.3 Indikatorji spremenljivke »Percepcija o obstoju norm uporabe mobilnega telefona«

Merjenje spremenljivke percepcija o obstoju norm uporabe mobilnega telefona smo razdelili na dve dimenziji. Na merjenje zaznavanja norm pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih in zaznavanje obstoja norm v medosebnem komuniciranju. Za našete situacije smo respondente prosili, da na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da sploh ni vljudno, 5 pa, da je popolnoma vljudno, ocenijo vljudnost uporabe mobilnega telefona.

Dimenzija javna mesta:

Ljudje na različnih javnih mestih uporabljamo mobilni telefon, nas pa zanima, kako vljudna se vam zdi uporaba mobilnega telefona (prosimo vas, da na spodnji lestvici ocenite):

- a. Na mestnem avtobusu (norm1)
- b. V knjižnici – v čitalnici (norm2)
- c. V operi / gledališču med predstavo (norm3)
- d. V uradih pred okencem (norm4)
- e. V trgovini pred blagajno (norm5)
- f. Na predavanjih (norm6)
- g. V restavraciji (norm7)
- h. Med sestanki (norm8)

Dimenzija medosebno komuniciranje:

Kaj pa, ko so v družbi z drugimi? Kako vljudno se vam zdi, da se oglašajo in pogovarjajo preko mobilnega telefona?

- a. Klepet o vsakdanjih stvareh (norm9)
- b. Zaupni pogovor o osebnih stvareh (norm10)
- c. Pogovor o službenih stvareh (norm11)

4.7 Stopnja zaznavanja motenj mobilnega telefona

Zaznavanje motenj mobilnega telefona³⁷ pomeni posameznikovo subjektivno zaznavanje motenj uporabe mobilnega telefona. Posameznik lahko bolj ali manj zaznava motnje uporabe mobilnega telefona oziroma posameznika v večji ali manjši meri moti uporaba mobilnega telefona drugih ljudi.

4.7.1 Motečnost mobilnih telefonov

Udeležence skupinskih diskusij zvonjenje in uporaba mobilnih telefonov posebej moti v knjižnici. Nekatere moti tudi na vlaku, avtobusu, »posebno jutraj, ko je tišina«. Podiplomski študenti so izpostavili, da jih posebej moti zvonjenje mobilnega telefona na sestankih. Ena izmed udeleženk je izpostavila žaljivost uporabe telefona na sestankih: »Meni se zdi žaljivo, ko me nadrejeni povabi na razgovor in mu vmes zvonijo telefoni in se nanje oglašajo.«

4.7.2 Povezanost med zaznavanjem motenj in obsebnostjo

Več kot je situacij, v katerih posameznika zmoti bodisi zvonjenje mobilnega telefona bodisi govorjenje po mobilnem telefonu, v manjši meri bo nosil ob sebi mobilni telefon. Zavedal se bo, da ga uporaba mobilnega telefona pri drugih moti, zato si bo sam prizadeval, da bodisi z zvonjenjem bodisi s pogovorom po mobilnem telefonu ne bo motil drugih ljudi.

Hipoteza: *Bolj kot posameznik zaznava motnje uporabe mobilnega telefona, manjša bo stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

³⁷ Zaznavanje motenj uporabe mobilnega telefona je neodvisna spremenljivka.

4.7.3 Indikatorji spremenljivke »Zaznavanje motečnosti mobilnega telefona«

Merjenje spremenljivke zaznavanje motečnosti uporabe mobilnega telefona smo razdelili na dve dimenziji. Na merjenje zaznavanja motečnosti pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih in zaznavanje v medosebnem komuniciranju. Za našete situacije smo respondente prosili, da na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da jih sploh ne moti, 5 pa, da jih zelo moti, ocenijo motečnost drugih pri uporabi mobilnega telefona.

Dimenzija javna mesta (Kako pa vas osebno moti, če se nekdo pogovarja preko mobilnega telefona):

- a. Na mestnem avtobusu (zaz_mot1)
- b. V knjižnici – v čitalnici (zaz_mot2)
- c. V operi / gledališču med predstavo (zaz_mot3)
- d. V uradih pred okencem (zaz_mot4)
- e. V trgovini pred blagajno (zaz_mot5)
- f. Na predavanjih (zaz_mot6)
- g. V restavraciji (zaz_mot7)
- h. Med sestanki (zaz_mot8)

Dimenzija medosebno komuniciranje (Kako pa vas osebno moti, če se nekdo pogovarja preko mobilnega telefona):

- a. Med kramljanjem o vsakdanjih stvareh (zaz_mot9)
- b. Med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh (zaz_mot10)
- c. Med pogovorom o službenih stvareh (zaz_mot11)

4.8 Stopnja povzročanja motečnosti z uporabo mobilnega telefona

Stopnja povzročanja motečnosti z uporabo mobilnega telefona pomeni objektivno motečnost oziroma motečnost, ki jo v okolici/prostoru povzroča uporabnik mobilnega telefona, ko uporablja mobilni telefon. Posamezniki uporabljajo mobilni telefon na bolj ali manj moteč način.

4.8.1 Kultiviran uporabnik mobilnega telefona

Z udeleženci skupinskih diskusij smo se pogovarjali, kakšen je po njihovem mnenju kultiviran uporabnik mobilnega telefona. Udeleženci pravijo, da *»ko si nekje v družbi in se pogovarjaš po telefonu, se moraš opravičiti«*. Pomembno se jim zdi, da sami ravnajo tako, da drugih ne motijo. Opozarjajo na razkorak – *»nekaterim se zdi nekaj popolnoma normalno, drugim pa ne. Na nekaterih mestih je bila raba mobilnega telefona pred tremi, štirimi leti nesprejemljiva, danes je že sprejemljiva«*. Uporaba mobilnega telefona je *»stvar bontona – tisti, ki je nekultiviran uporabnik, je nekultiviran tudi drugače«*. Eden izmed udeležencev je natančno opisal t.i. kultiviranega uporabnika: *»je človek, ki uporablja mobilni telefon v najmanjši možni meri, govori tiho, kratko in jedrnato in spoštuje napisana ali nezapisana pravila o uporabi mobilnega telefona«*.

Vsekakor je iz pogovora razvidno, da udeleženci imajo vzpostavljen odnos do motečnosti mobilnega telefona in tudi znajo opredeliti, katera raba mobilnega telefona je moteča. Dejstvo pa je, da so mnenja različna in da regulacija uporabe mobilnega telefona še ni dovolj učinkovita, zato bo v prihodnosti treba merila o motečnosti uporabe mobilnega telefona natančneje opredeliti in formalizirati.

4.8.2 Povezanost med povzročanjem motečnosti in obsebnostjo

Če posameznik na veliko javnih mestih uporablja mobilni telefon za pogovarjanje, je bolj verjetno, da bo zelo pogosto imel ob sebi mobilni telefon, saj ga prisotnost drugih ljudi pri tem ne omejuje. Bolj kot si posameznik prizadeva, da z uporabo mobilnega telefona ne bi bil moteč za okolico in si zvonjenje telefona naravnava na tiho ali na vibriranje oziroma telefon celo izključuje, bolj se bo dogajalo, da ne bo imel telefona vedno ob sebi.

Hipoteza: *Bolj kot je posameznik z uporabo mobilnega telefona moteč za okolje, večja bo stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

4.8.3 Indikatorji spremenljivke »Stopnja povzročanja motečnosti«

Merjenje spremenljivke povzročanje motečnosti uporabe mobilnega telefona smo razdelili na dve dimenziji. Na merjenje povzročanja motečnosti pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih in povzročanja motečnosti v medosebnem komuniciranju. Za našete situacije smo respondente prosili, da povedo, kako sami naravnajo zvonjenje mobilnega telefona, in sicer z izbiro enega od naslednjih možnih odgovorov:

- Če zvoni, ga utišam ali prekinem
- Če zvoni, se oglasim in rečem, da bom kasneje poklical
- Če zvoni, sprejem klic in nadaljujem pogovor
- Telefona običajno nimam pri sebi
- Telefon imam pri sebi, a je izklopljen
- Nikoli nisem v takšni situaciji

Dimenzija javna mesta:

- a. Ko ste v mestnem avtobusu (pov_mot1)
- b. Ko ste v knjižnici – v čitalnici (pov_mot2)
- c. Ko ste v operi / gledališču med predstavo (pov_mot3)
- d. V uradih pred okencem (pov_mot4)
- e. Ko ste v trgovini pred blagajno (pov_mot5)
- f. Na predavanjih (pov_mot5)
- g. V restavraciji (pov_mot7)
- h. Na sestankih (pov_mot8)

Dimenzija medosebno komuniciranje (Kaj pa naredite z mobilnim telefonom, ko ste vpleteni v naslednje oblike pogovora v živo?)

- a. Klepet o vsakdanjih stvareh (pov_mot9)
- b. Zaupni pogovor o osebnih stvareh (pov_mot10)
- c. Pogovor o službenih stvareh (pov_mot11)

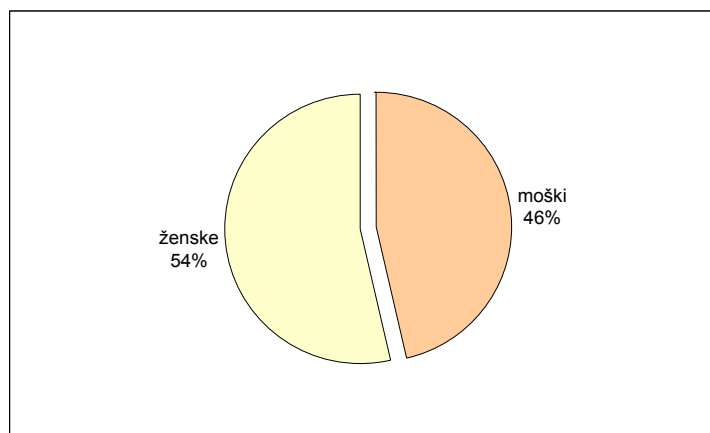
5 Empirično preverjanje povezanosti med spremenljivkami

V nadaljevanju najprej prikazujemo, kako smo izračunali posamezno spremenljivko. Nato prikazujemo model, ki smo ga prilagodili ugotovitvam o preučevanih spremenljivkah. Sledi prikaz regresije za preverjanje veljavnosti modela.

5.1 Struktura vzorca

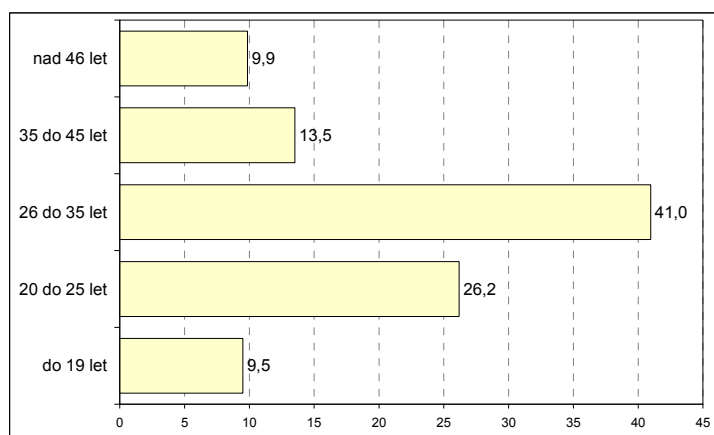
V nadaljevanju predstavljamo demografsko strukturo in nekatere druge značilnosti anketirancev v spletni anketi.

Med respondenti je bilo 46 % moških in 54 % žensk.

Slika 6: Spol anketirancev (n=1084)

Anketiranci so bili v povprečju stari 30 let. Najmlajši je bil star 9 let, najstarejši pa 65 let.

Slika 7: Starost anketirancev (n=1096)

Največ anketirancev je bilo iz osrednje slovenske regije – 36 %.

Tabela 1: Porazdelitev respondentov glede na regije (n=1107)

Regije	n	%
Pomurska	28	2,5
Podravska	71	6,4
Koroška	17	1,5
Savinjska	59	5,3
Zasavska	20	1,8
Spodnjeposavska	43	3,9
Dolenjska	67	6,1
Osrednje slovenska	399	36,0
Gorenjska	112	10,1
Notranjsko-kraška	51	4,6
Goriška	184	16,6
Obalno-kraška	56	5,1
Skupaj	1107	100,0

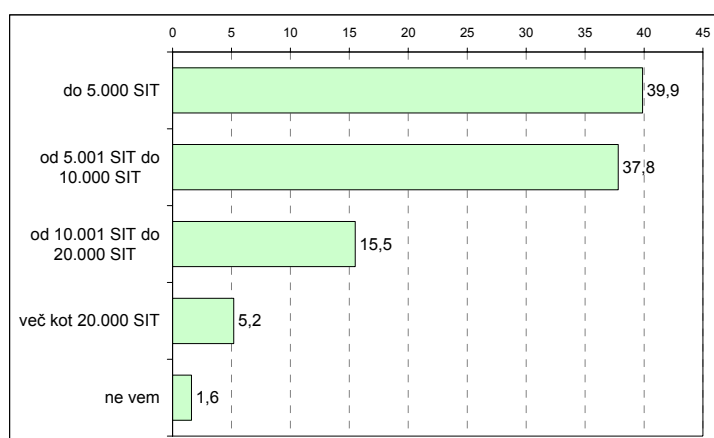
Večina anketirancev je bila v času odgovarjanja na anketo redno zaposlenih (62 %), petina je bila dijakov ali študentov, ki niti občasno ne delajo.

Tabela 2: Zaposlitveni status (n=1052)

Zaposlitveni status	N	%
Redno zaposlen	651	61,9
Nisem redno zaposlen, a občasno delam	108	10,3
Nisem redno zaposlen, niti občasno ne delam	20	1,9
Sem študent oziroma dijak in niti občasno ne delam	200	19,0
Drugo (vpišite)	73	6,9
Skupaj	1052	100,0

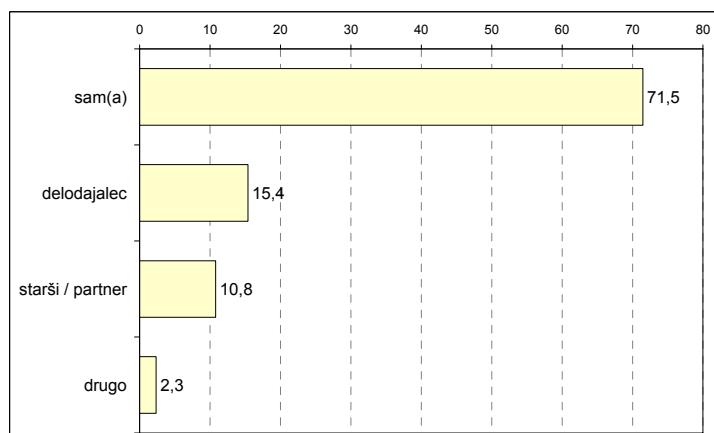
Med navedbami »drugo« je bilo največkrat navedeno »sem študent in občasno delam«.

V nadaljevanju prikazujemo nekatere druge značilnosti anketirancev, ki so relevantne za obravnavano problematiko. Najprej prikazujemo stroške, ki jih imajo anketiranci z uporabo mobilnega telefona. Dobra tretjina anketirancev (40 %) za uporabo mobilnega telefona mesečno nameni do 5.000 SIT, dobra tretjina (38 %) pa med 5.000 in 10.000 SIT. Nad 20.000 SIT jih nameni le 5 % anketirancev.

Slika 8: Stroški za uporabo mobilnega telefona (n=1116)

Večina uporabnikov si stroške uporabe mobilnega telefona poravnava sama, in sicer kar tri četrtine (72 %). Le 15 % uporabnikom stroške poravnava delodajalec.

Slika 9: Plačilo stroškov uporabe mobilnega telefona (n=1111)

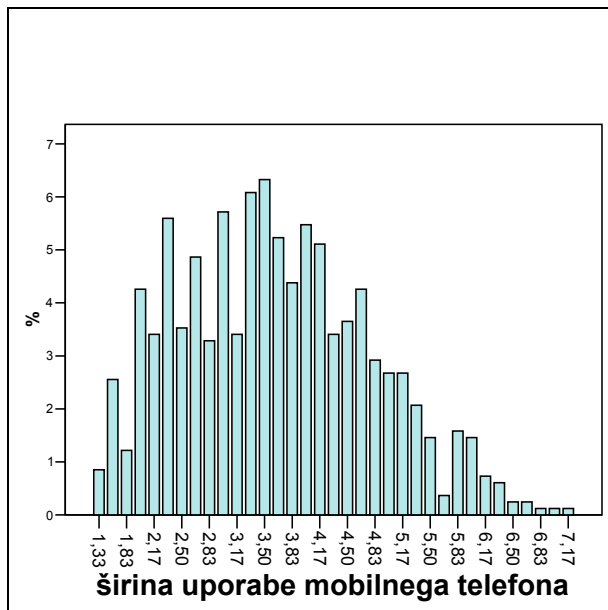
Zanimalo nas je tudi, kako se uporabniki delijo glede na širino uporabe mobilnega telefona. Širina uporabe nam pomaga razumeti raznolikost uporabnikov mobilne telefonije, ko gre za intenzivnost rabe mobilnega telefona, pestrost in raznovrstnost. **Intenzivnost rabe mobilnega telefona**³⁸ se nanaša na to, kako pogosto uporabnik uporablja mobilni telefon, ne glede na to, katere storitve uporablja (Ram, Jung, 1990, v Geser, 2002: 5). **Pestrost uporabe mobilnega telefona**³⁹ se nanaša na število različnih ljudi, s katerimi posameznik komunicira (Geser, 2002: 5). **Raznolikost uporabe mobilnega telefona**⁴⁰ se nanaša na to, koliko različnih storitev posameznik uporablja pri mobilnem telefonu (Ram, Jung, 1990, v Geser, 2002: 5), npr. SMS, MMS, dostop do interneta, mobilno plačevanje, mobilno bančništvo, fotografiranje, snemanje itd. Pri ugotavljanju širine uporabe mobilne telefonije smo upoštevali vse tri predstavljene dimenzije. Po posameznih dimenzijah smo odgovore najprej združevali v razrede, pozneje pa smo vrednosti sešteli in delili s številom dimenzij.

Na naslednji sliki prikazujemo porazdelitev vrednosti na novi spremenljivki. Večje kot so vrednosti, bolj je široka posameznikova uporaba mobilnega telefona.

³⁸ Indikatorja dimenzije intenzivnost rabe mobilnega telefona: (1) število pogovorov po mobilnem telefonu v tipičnem delovnem oziroma šolskem dnevu (intnz1) in (2) število SMS sporočil v tipičnem delovnem oziroma šolskem dnevu (intenz2). V tipičnem delovnem dnevu se po mobilnem telefonu anketiranci pogovarjajo v povprečju s šestimi različnimi posamezniki in v povprečju pošljejo SMS trem različnim posameznikom.

³⁹ Indikatorja dimenzije pestrost uporabe mobilnega telefona: (1) število različnih ljudi, s katerimi se pogovarja v tipičnem delovnem oziroma šolskem dnevu preko mobilnega telefona (pestr1) in (2) število različnih ljudi, s katerimi si v tipičnem delovnem oziroma šolskem dnevu izmenja SMS sporočila (pestr2). Izkaže se, da v tipičnem delovnem dnevu respondenti opravijo v povprečju 9 pogovorov in pošljejo 4 SMS sporočila.

⁴⁰ Uporaba naštetih storitev (raznol_1) (Možni odgovori (1) uporabljam, (2) ne uporabljam, (3) ne poznam te storitve): pogovarjanje, uporaba SMS sporočil, poročilo o dostavi SMS, sporočila, uporaba MMS sporočil, dostop do interneta, mobilno plačevanje, mobilno bančništvo, fotografiranje, snemanje, koledar, budilka, igranje iger, drugo. Vsaj pet od storitev, ki so bile našteje v anketnem vprašalniku, uporablja dobra polovica anketirancev (55 %).

Slika 10: Prikaz porazdelitve vrednosti na širini uporabe mobilnega telefona

S slike je razvidno, da je širina uporabe mobilnega telefona dokaj simetrično razporejena, kar kaže na to, da je na anketni vprašalnik odgovorilo največ takšnih uporabnikov mobilne telefonije, za katere lahko rečemo, da srednje široko uporabljajo mobilni telefon. V vzorcu je nek odstotek tudi takih, za katere velja ozka uporaba mobilnega telefona, manj pa je takšnih, za katere velja zelo široka raba mobilnega telefona.

Na tem mestu smo skušali prikazati le nekatere osnovne značilnosti respondentov, ki so sodelovali v spletni anketi. V naslednjem poglavju analitično predstavljamo teoretske koncepte, ki smo jih opredelili v teoretskem okviru. Posamezni koncept predstavljamo tudi z vidika rezultatov obeh raziskav.

5.2 Računanje spremenljivk

5.2.1 Stopnja obsebnosti mobilnega telefona

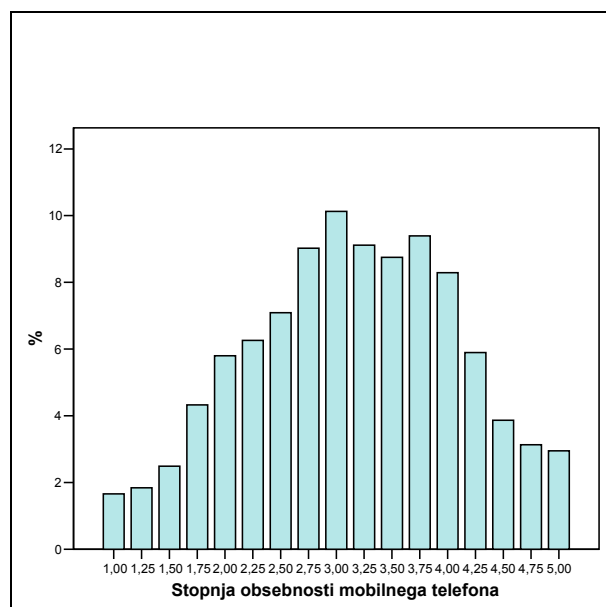
V nadaljevanju najprej prikazujemo porazdelitev ocen na posameznem indikatorju za obsebnost mobilnega telefona. Temu sledi prikaz računanja spremenljivke stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

Tabela 3: Predstavitev indikatorjev za obsebnost mobilnega telefona

Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Mobilni telefon pogosto uporabljam kot budilko.	obseb2	1106	3,47	1,59	
Brez mobilnega telefona ne grem nikamor.	obseb1	1115	3,36	1,26	
Ko pozabim telefon doma, se počutim izgubljeno.	obseb3	1110	2,96	1,22	
Telefon moram imeti pri sebi, da vem, koliko je ura.	obseb4	1107	2,80	1,39	

Za indikatorje obseb1 do obseb4 izračunamo likertovo lestvico⁴¹, saj korelacijska matrika (glej prilogo 4) kaže na to, da so indikatorji statistično značilno povezani med seboj. Tudi factorska analiza pokaže, da gre za en sam faktor oziroma da indikatorji merijo eno samo dimenzijo. Izračunali smo tudi vrednost Chrombachove alfe, ki znaša 0.6⁴², kar kaže na zanesljivost merjene spremenljivke.

Poleg navedenih indikatorjev smo tudi glede na posamezno situacijo preverjali, ali ima posameznik mobilni telefon ob sebi ali ne. Ugotovili smo, da ima večina posameznikov v večini situacij mobilni telefon pri sebi in da ne prihaja do variabilnosti med indikatorji, zato smo le-te izključili iz nadaljnje analize. V nadaljevanju prikazujemo porazdelitev vrednosti na spremenljivki stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

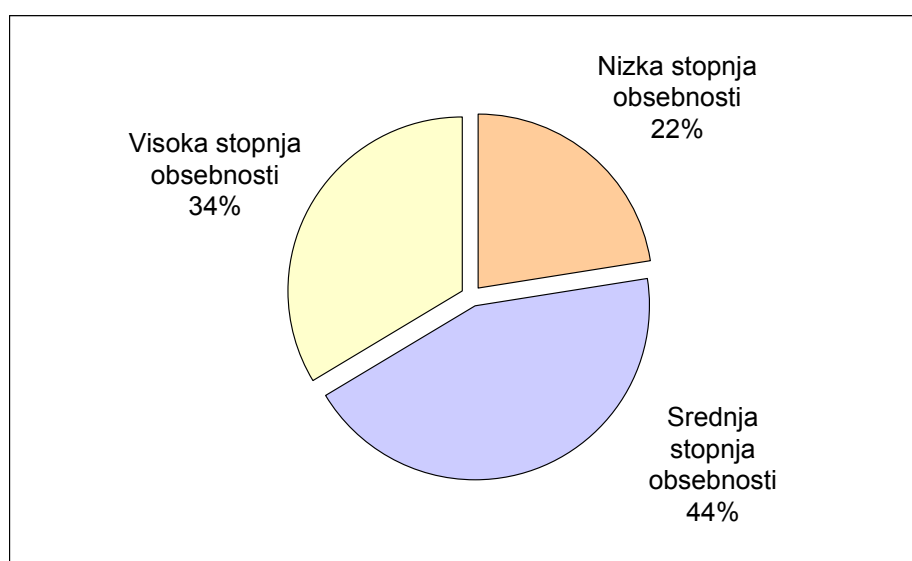
Slika 11: Porazdelitev vrednosti na spremenljivki stopnja obsebnosti mobilnega telefona

⁴¹ Likertovo lestvico konstruiramo iz večjega števila spremenljivk, ki merijo isti koncept. Merjeni koncept želimo zaobjeti v eno samo spremenljivko, ki jo konstruiramo na naslednji način: vrednosti vseh spremenljivk, ki jih vključimo v konstrukcijo nove spremenljivke, seštejemo ter dobljeno vsoto delimo s številom spremenljivk. Pri tem pa je seveda treba paziti, da so vse spremenljivke "obrnjene v isto smer", oz. da vrednosti posamezne spremenljivke pri vsaki spremenljivki pomenijo oz. na enak način merijo isto. Nova izračunana spremenljivka je intervalnega tipa.

⁴² Chrombachova Alfa je eden izmed mer zanesljivosti merjene spremenljivke. Vrednost alfe naj bi bila v idealnem primeru večja od 0.8, v pričujoči raziskavi smo pričakovali nekoliko nižje

Vrednosti so na spremenljivki simetrično razporejene, kar kaže na to, da je stopnja obsebnosti kljub temu da smo zapisali, da ima večina respondentov v večini situacij mobilni telefon pri sebi, variabilna spremenljivka in da se posamezniki razlikujejo med seboj po stopnji obsebnosti mobilnega telefona.

Na spodnji sliki prikazujemo razdelitev uporabnikov glede na obsebnost v tri skupine, in sicer na tiste z nizko, tiste s srednjo in tiste z visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona.

Slika 12: Razdelitev uporabnikov glede na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona (n=1086)

Največ respondentov je v skupini s srednjo stopnjo obsebnosti mobilnega telefona (44 %), sledijo tisti z visoko stopnjo obsebnosti (34 %) in nazadnje tisti z najnižjo stopnjo obsebnosti (22 %).

Kdo so torej tisti uporabniki mobilnega telefona, za katere je posebej značilna visoka stopnja obsebnosti? Za katere pa je značilna nizka stopnja obsebnosti mobilnega telefona? Če stopnjo obsebnosti mobilnega telefona primerjamo glede na spol, ugotovimo, da za ženske statistično značilno velja višja stopnja obsebnosti mobilnega telefona kot za moške.

vrednosti alfa, ki pa še vedno kažejo na zanesljivost merjenja. Indikatorje za posamezne spremenljivke smo namreč uporabili prvič in pred tem niso bili testirani.

Tabela 4: Primerjava stopnje osebnosti glede na spol

spol	povprečje
moški	3,05
ženski	3,23
skupaj	3,15

V nadaljevanju prikazujemo povprečja stopnje obsebnosti mobilnega telefona po starostnih skupinah uporabnikov mobilnega telefona.

Tabela 5: Primerjava stopnje osebnosti glede na starostne skupine uporabnikov mobilnega telefona

Starost	povprečje
do 19 let	3,54
20 do 25 let	3,47
26 do 35 let	3,19
35 do 45 let	2,67
nad 46 let	2,39
Skupaj	3,15

Iz tabele je razvidno, da je stopnja obsebnosti mobilnega telefona najvišja v najmlajšem razredu, torej v razredu najstnikov. V vsakem naslednjem razredu pa je stopnja obsebnosti vse nižja in nižja. Najnižja je stopnja obsebnosti pri uporabnikih, ki so starejši od 46 let.

Nadalje smo uporabili regresijsko analizo za ugotavljanje povezanosti stopnje obsebnosti mobilnega telefona s starostjo anketirancev in s širino uporabe mobilnega telefona. Pri računanju spremenljivke širina uporabe mobilne telefonije smo upoštevali vse tri predstavljene dimenzije. Po posameznih dimenzijah smo odgovore najprej združevali v razrede, pozneje pa smo vrednosti sešteli in delili s številom dimenzij.

Tabela 6: Prikaz podatkov iz regresijske analize za povezavo med starostjo uporabnikov ter širino uporabe mobilnega telefona in stopnjo obsebnosti mobilnega telefona

Spremenljivka	B – nestandardiziran	Beta - standardiziran korelacijski koeficient	t-statistika in stopnja značilnosti
Konstanta	3,293		26,237
Starost	-0,026	-0,275	-9,444***
Raznolikost uporabe mobilnega telefona	0,118	0,294	10,080***

*** P < 0,01; ** P < 0,05; * P < 0,1

R = 0,470 (korelacija med odvisno spremenljivko in neodvisnimi spremenljivkami)

R² = 0,221 (odstotek pojasnjene variance = determinacijski koeficient)

R² (popravljeni) = 0,220 (popravljeni odstotek pojasnjene variance)

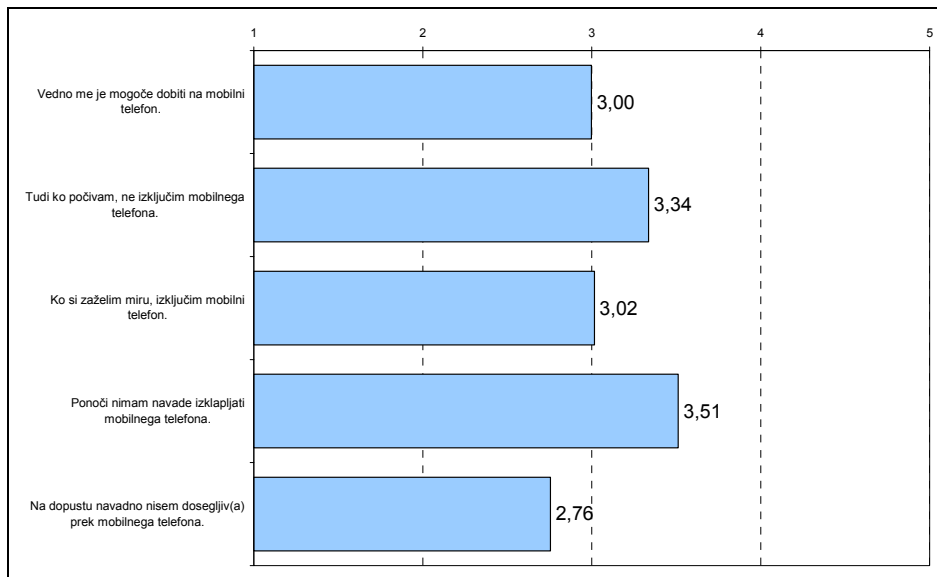
F = 150,8***

Ugotovimo, da je starost uporabnikov mobilne telefonije obratno sorazmerna s stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Za starejše uporabnike je namreč značilna nižja stopnja obsebnosti mobilnega telefona, za mlajše uporabnike pa višja stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Tudi raznolikost uporabe mobilnega telefona statistično značilno vpliva na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Bolj kot je za posameznika značilna raznolika uporaba mobilnega telefona, višja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

Najvišja stopnja obsebnosti mobilnega telefona je torej značilna za dekleta oziroma uporabnice mlajše od 19 let, za katera tudi sicer velja zelo raznolika uporaba mobilnega telefona.

5.2.2 Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti

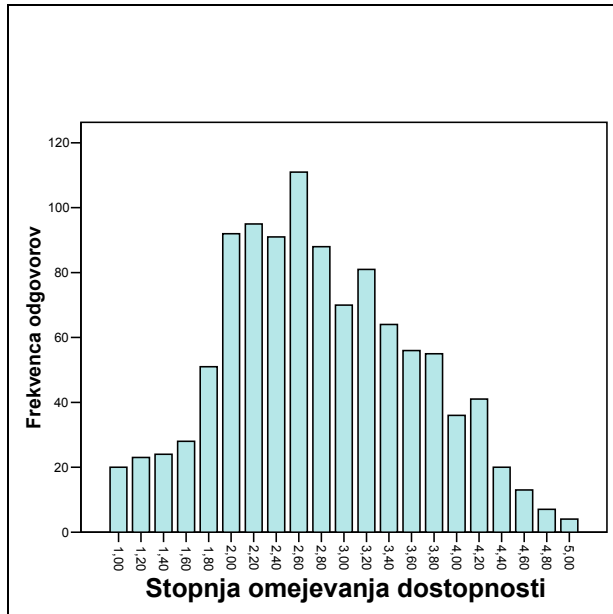
V nadaljevanju prikazujemo povprečne vrednosti ocen indikatorjev, ki merijo stopnjo omejevanja neprestane prisotnosti. Natančnejši prikaz porazdelitve ocen posameznih indikatorjev podajamo v prilogi 4.

Slika 13: Povprečne ocene omejevanja neprestane prisotnosti

Preden smo izračunali vrednosti spremenljivke za stopnjo omejevanja neprestane prisotnosti, smo s korelacijsko matriko preverili, ali so indikatorji povezani med seboj. Rezultati (glej priloga 3) kažejo, da so vsi indikatorji povezani med seboj.

Stopnjo omejevanja neprestane prisotnosti smo izračunali kot likertovo lestvico. V nadaljevanju podajamo graf, ki ponazarja porazdelitev vrednosti. Večja kot je vrednost, bolj posameznik omejuje neprestano prisotnost. Za indikatorje smo izračunali Chrombachovo alfo, ki znaša 0.7. Omenjeni test zanesljivosti bi sicer moral preseči vrednost 0.8, kljub temu pa dobljena vrednost kaže na zanesljivost indikatorjev.

Slika 14: Porazdelitev spremenljivke stopnja omejevanja prisotnosti

Ko opredeljujemo stopnjo neprestane prisotnosti, kot že rečeno, moramo upoštevati, da se danes že dogaja, da morajo nekateri posamezniki zaradi narave svojega dela biti neprestano dosegljivi na mobilni telefon. V nadaljevanju prikazujemo, v kolikšni meri je posameznikom neprestana prisotnost vsiljena.

5.2.3 Stopnja vsiljene neprestane prisotnosti

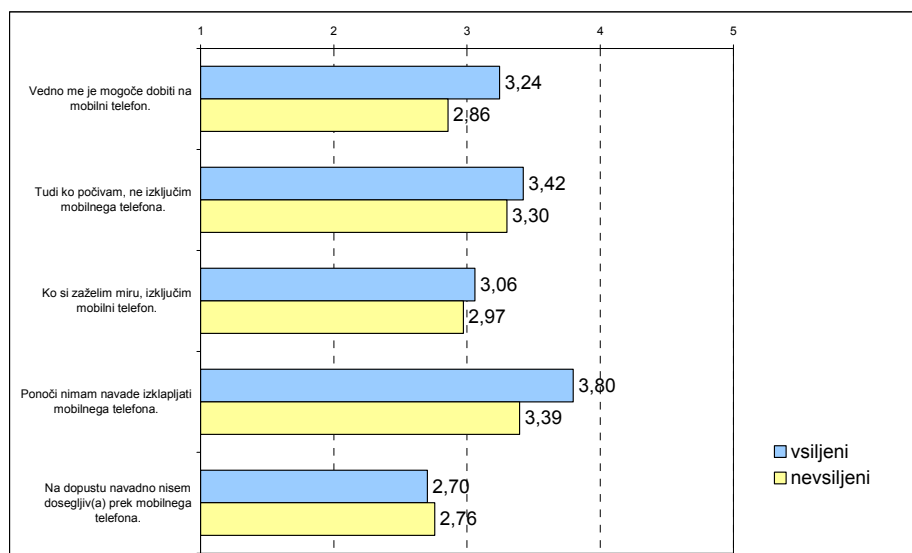
V naslednji tabeli prikazujemo porazdelitev odgovorov za vsiljeno neprestano prisotnost.

Tabela 7: Vsiljena neprestana prisotnost

Oblike vsiljene prisotnosti	n	%
Zaradi narave mojega dela moram biti neprestano dosegljiv preko mobilnega telefona	190	25,4
Delodajalec od mene zahteva, da sem neprestano dosegljiv preko mobilnega telefona	51	6,8
Delodajalec od mene zahteva, da sem v določenem času dosegljiv preko mobilnega telefona	94	12,6
Nimam takšne vrste dela, da bi kdo od mene lahko zahteval neprestano dosegljivost	412	55,2
Skupaj	747	100,0

Izkaže se, da je med vsemi, ki so redno zaposleni ali občasno delajo, le dobra polovica (55 %) takšnih, ki trdijo, da nimajo takšne vrste dela, da bi kdo od njih lahko zahteval neprestano dostopnost. Kar četrtnina (25 %) zaposlenih mora biti neprestano dosegljiva na mobilni telefon zaradi narave svojega dela. 7 % zaposlenih respondentov trdi, da delodajalec od njih zahteva neprestano dosegljivost, 13 % pa jih navaja, da delodajalec od njih zahteva, da so v določenem času dosegljivi na mobilni telefon.

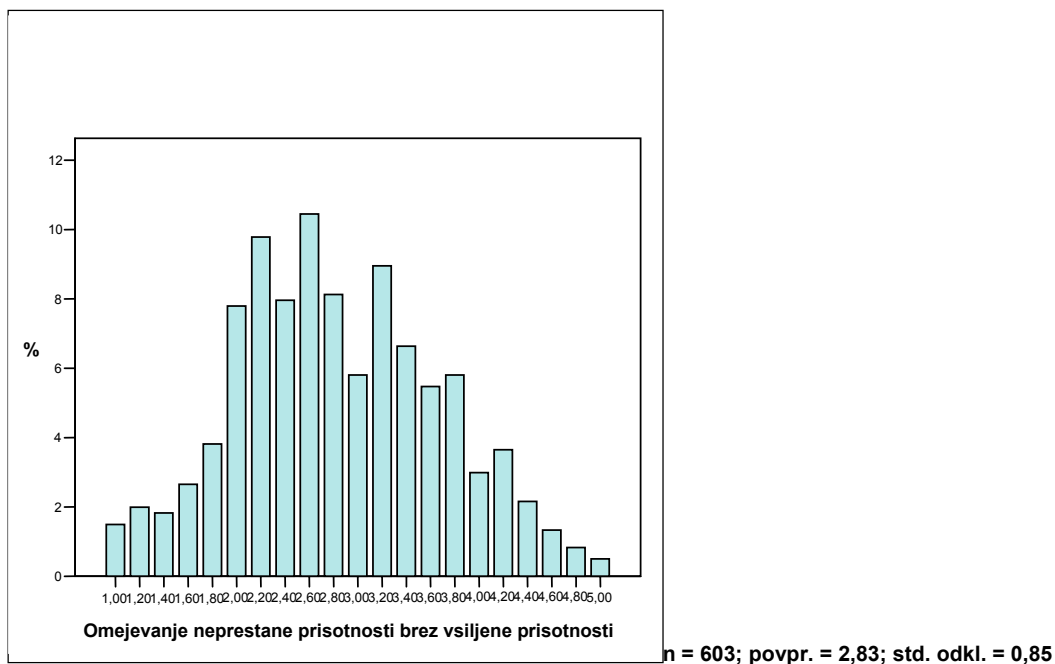
Pri računanju vpliva omejevanja neprestane prisotnosti na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona moramo upoštevati razlike med tistimi respondenti, ki jim neprestana prisotnost ni vsiljena, in tistimi, ki jim je vsiljena. Na naslednji sliki prikazujemo razlike med povprečji ocen indikatorjev omejevanja neprestane prisotnosti na celotnem vzorcu in potem zgolj na tistih, ki jim neprestana prisotnost ni vsiljena.

Slika 15: Primerjava povprečij ocen indikatorjev neprestane prisotnosti za celoten vzorec in za tiste, ki jim neprestana prisotnost ni vsiljena

Razlike med povprečnimi ocenami niso velike. Bonferonijev test pokaže, da se statistično značilno razlikujejo le odgovori na indikatorjih »Vedno me je mogoče dobiti na mobilni telefon« in »Ponoči nimam navade izklapljati mobilnega telefona«.

Na naslednji sliki prikazujemo porazdelitev vrednosti omejevanja neprestane prisotnosti, ko izločimo respondente, ki jim je le-ta vsiljena. Pri tem naj opozorimo, da Chrombachova alfa ostaja nespremenjena.

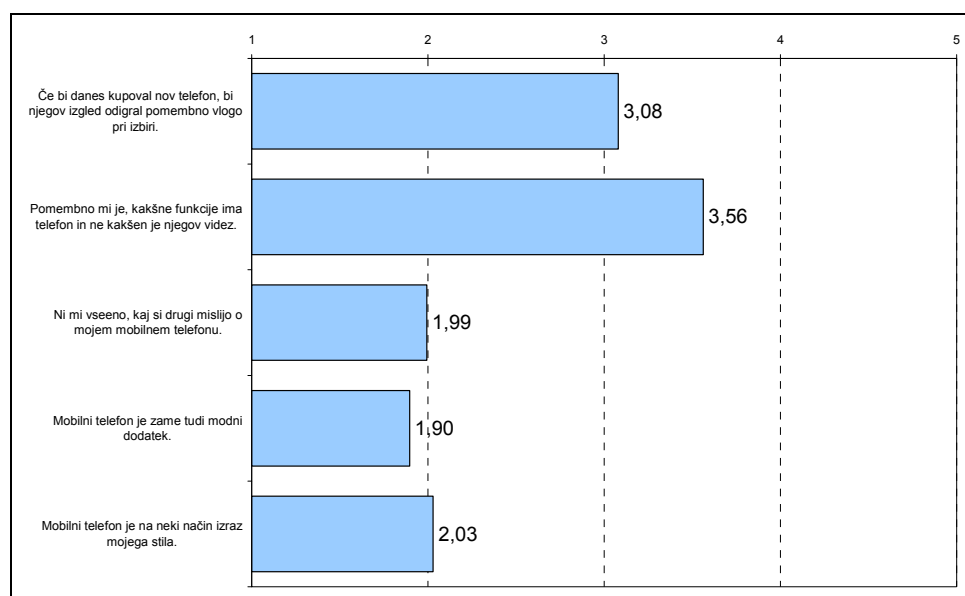
Slika 16: Stopnja omejevanja neprestane prisotnosti brez vsiljene prisotnosti

Izkaže se, da je med tistimi respondenti, ki jim neprestana prisotnost ni vsiljena s strani delodajalca, v povprečju nekoliko višja stopnja omejevanja neprestane prisotnosti kot med drugimi respondenti.

V analizo smo vključili izračun spremenljivke »omejevanje neprestane prisotnosti« na podlagi treh indikatorjev, na katerih se pokaže, da na njih ni razlik med respondenti z vsiljeno neprestano prisotnostjo in respondenti, ki jim neprestana prisotnost ni vsiljena.

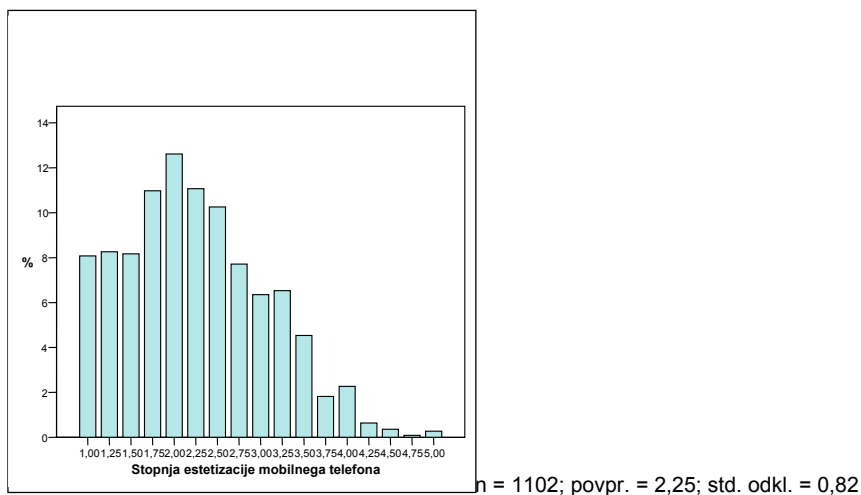
5.2.4 Estetizacija mobilnega telefona

V nadaljevanju prikazujemo povprečne ocene estetizacije mobilnega telefona, v prilogi 4 pa natančneje predstavljamo vrednosti na posameznem indikatorju.

Slika 17: Povprečne ocene indikatorjev estetizacije mobilnega telefona

Na podlagi izračuna korelacij med indikatorji (Glej prilogo 3) ugotavljamo, da indikator estet2 ne korelira z drugimi indikatorji in ga zato izločimo iz nadaljnje obravnave. Vrednost Chrombachove alfe za uporabljene indikatorje znaša 0.7. V nadaljevanju smo uporabili faktorsko analizo, ki je pokazala, da gre za enodimenzionalno spremenljivko. Zato stopnjo estetizacije lahko izračunamo kot likertovo lestvico. V nadaljevanju podajamo graf, ki ponazarja porazdelitev vrednosti. Večja kot je vrednost, bolj posameznik estetizira mobilni telefon.

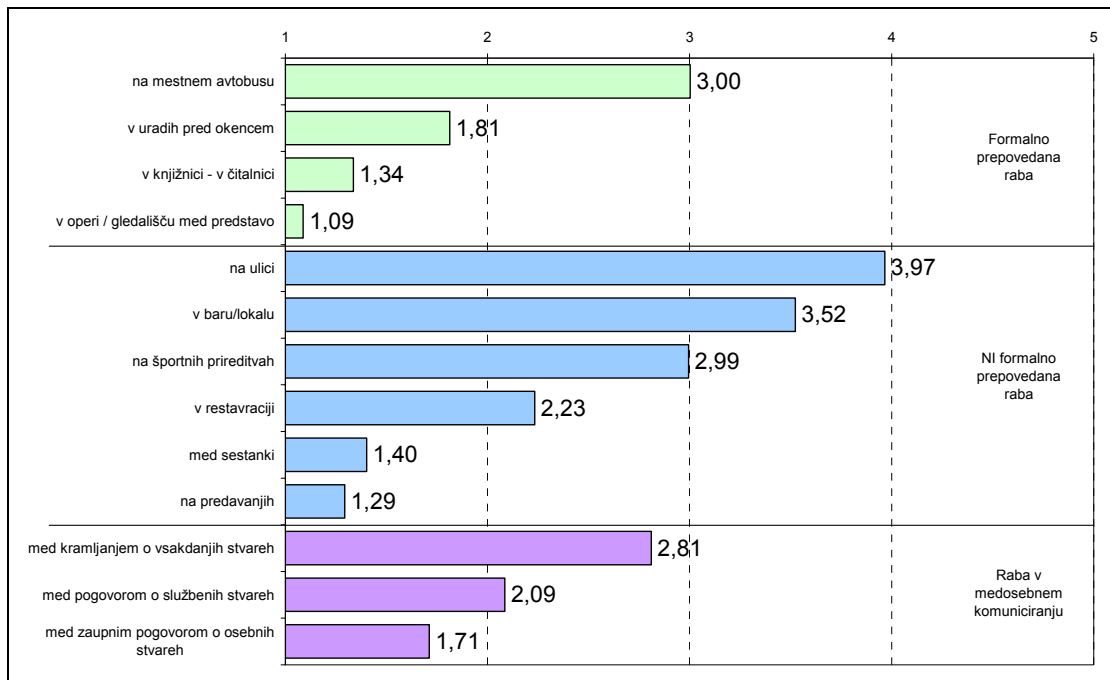

Slika 18: Stopnja estetizacije mobilnega telefona

V povprečju se torej uporabnikom videz mobilnega telefona ne zdi tako zelo pomemben. Povprečna vrednost na novo izračunani spremenljivki je namreč 2,25, kar kaže na to, da večini estetski videz mobilnega telefona ni pomemben.

5.2.5 Percepcija o obstoju norm uporabe mobilnega telefona

V nadaljevanju najprej prikazujemo povprečne ocene vpljudnosti pogovarjanja po mobilnem telefonu v posameznih situacijah (1 – sploh se mi ne zdi vljudno, 5 – je popolnoma vljudno). Natančnejši prikaz porazdelitve ocen posameznih indikatorjev podajamo v prilogi 4.

Slika 19: Povprečne ocene vpljudnosti pogovarjanja po mobilnem telefonu v različnih situacijah

Po definiciji naj bi spremenljivka imela dve dimenziji, in sicer percepcijo o obstoju norm uporabe mobilnega telefona na javnih mestih in percepcijo o obstoju norm uporabe mobilnega telefona v medosebnem komuniciranju. Faktorska analiza⁴³ pokaže, da se percepcija o obstoju norm na javnih mestih razdeli še na dve dimenziji⁴⁴, in sicer na:

- Percepcijo o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da uporaba ni formalno prepovedana (bar/lokal, ulica, mestni avtobus, športne prireditve, restavracija); faktor bomo poimenovali **obstoj norm na formalno neprepovedanih mestih** (Per_Npre1).
- Percepcijo o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da je uporaba mobilnega telefona formalno

⁴³ Pri faktorski analizi z analizo povezav med spremenljivkami skušamo najti novo množico spremenljivk, ki predstavljajo to, kar je skupnega opazovanim spremenljivkam. Množica novih spremenljivk je manjša od množice merjenih spremenljivk. Faktorska analiza poizkuša poenostaviti kompleksnost povezav med množico opazovanih spremenljivk z razkritjem skupnih razsežnosti ali faktorjev, ki omogočajo vpogled v osnovno strukturo podatkov.

prepovedana (opera, knjižnica, predavanja, sestanki⁴⁵); faktor bomo poimenovali **obstoj norm na formalno prepovedanih mestih** (Per_Prep2).

Tretji faktor pa predstavlja **NEobstoj norm v medosebnem komuniciranju** (Per_Med3).

Tabela 8: Faktorske uteži za percepcijo o obstoju norm

	obstoj norm na formalno NEprepovedanih mestih	obstoj norm na formalno prepovedanih mestih	NEobstoj norm v medosebnem komuniciranju
v baru/lokalu	0,850		
na ulici	0,834		
na mestnem avtobusu	0,682		
na športnih prireditvah	0,460		
v restavraciji	0,361		
v operi / gledališču med predstavo		0,769	
na predavanjih		0,674	
v knjižnici - v čitalnici		0,620	
med sestanki		0,429	
v uradih pred okencem	0,250	0,281	
med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh			-0,752
med pogovorom o službenih stvareh			-0,744
med kramljanjem o vsakdanjih stvareh			-0,617
Pojasnjena varianca	33,6	13,5	10,0

Na podlagi izračunane faktorske analize smo se odločili, da spremenljivko razdelimo na 3 dimenzije, ki jih bomo ločeno obravnavali v odnosu do odvisne spremenljivke. Podatki kažejo na to, da posamezniki drugače percipirajo obstoj norm na tistih javnih mestih, kjer se zavedajo, da je raba mobilnih telefonov formalno prepovedana, kot na mestih, kjer ocenjujejo, da je uporaba mobilnega telefona dopustna oziroma da ni nevljudna. Že Plantova je opozorila, da se posamezniki nekodificiranih pravil že zavedajo in jih tudi upoštevajo, čeprav niso nujno prezentna.

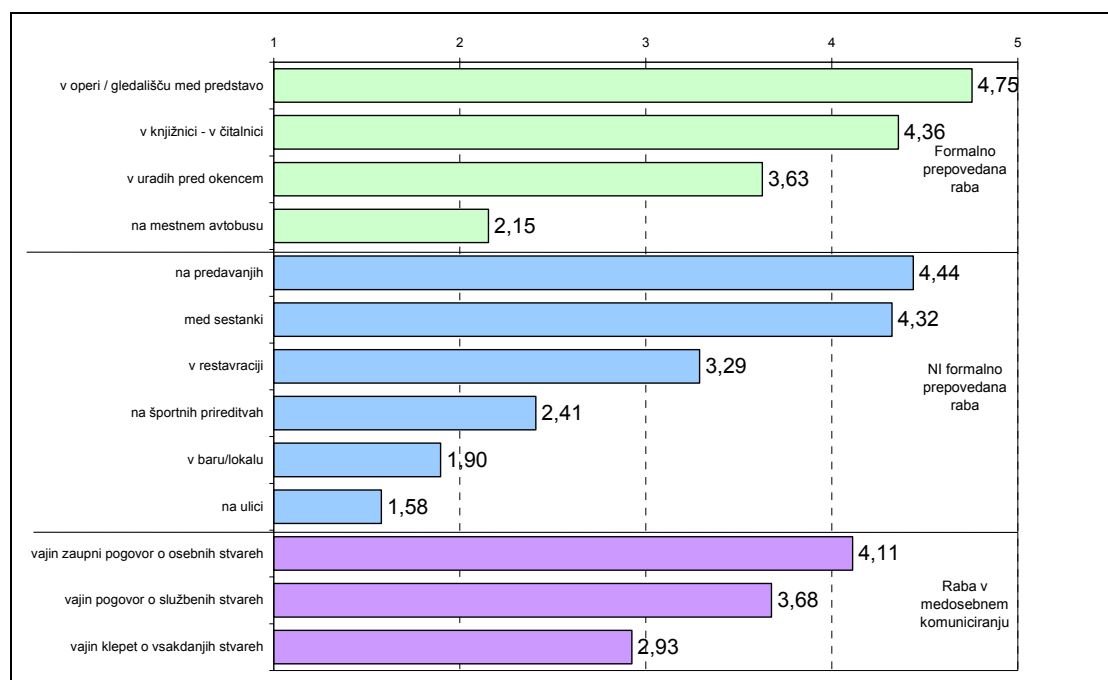
Podobno razdelitev dimenzij smo odkrili tudi pri zaznavanju motečnosti uporabe mobilnega telefona na javnih mestih in pri spremenljivki povzročanje

⁴⁴ Pojasnjeno varianco za posamezne faktorje percepcije o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona prikazujemo v prilogi 6.

motečnosti z uporabo mobilnega telefona. Ravno zato pri omenjenih spremenljivkah ne bomo tako natančno opisovali delitve na dimenzije, ampak le predstavili povprečne ocene, lastne vrednosti in pojasnjenost variance.

5.2.6 Stopnja zaznavanja motenj mobilnega telefona

Natančen prikaz porazdelitve ocen posameznih indikatorjev podajamo v prilogi 4. V nadaljevanju najprej prikazujemo povprečne ocene motečnosti uporabe mobilnega telefona v posameznih situacijah. Respondenti so motečnost ocenjevali na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da jih sploh ne moti, 5 pa, da jih zelo moti.

Slika 20: Povprečne ocene zaznavanja motenj uporabe mobilnega telefona v različnih situacijah

⁴⁵ Indikator obstoja norm pri uporabi mobilnega telefona v uradih pred okencem ima utež manjšo od 0,35, zato ni uvrščen v nobenega izmed faktorjev.

Po definiciji naj bi spremenljivka imela 2 dimenziji⁴⁶, in sicer zaznavanje motečnosti uporabe na javnih mestih in zaznavanje motečnosti uporabe v medosebnem komuniciranju. Izkaže se, da se zaznavanje motečnosti uporabe razdeli še na dve dimenziji, podobno kot pri percepciji o obstoju norm. Tudi pri zaznavanju norm imamo torej tri faktorje:

- Zaznavanje motečnosti na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da uporaba ni formalno prepovedana (bar/lokal, ulica, mestni avtobus, športne prireditve); faktor bomo poimenovali **motečnost na formalno neprepovedanih mestih** (Zaz_Npre1).
- Zaznavanje motečnosti na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da je uporaba mobilnega telefona formalno prepovedana (opera, knjižnica, predavanja, sestanki, restavracija⁴⁷); faktor bomo poimenovali **motečnost na formalno prepovedanih mestih** (Zaz_Prep2).
- Tretji faktor pa predstavlja zaznavanje **motečnosti v medosebnem komuniciranju** (Zaz_Med3).

Tabela 9: Faktorske uteži za zaznavanje motečnosti

	motečnost na formalno neprepovedanih mestih	motečnost na formalno prepovedanih mestih	motečnost v medosebnem komuniciranju
v baru/lokalu	0,847		
na ulici	0,810		
na mestnem avtobusu	0,658		
na športnih prireditvah	0,579		
v uradih pred okencem	0,324	0,322	
v operi / gledališču med predstavo		0,778	
v knjižnici - v čitalnici		0,733	
na predavanjih		0,689	
med sestanki		0,581	
v restavraciji	0,371	0,376	
vajin zaupni pogovor o osebnih stvareh			0,806
vajin pogovor o službenih stvareh			0,798
vajin klepet o vsakdanjih stvareh			0,644
Pojasnjena varianca	33,8	15,6	12,2

Na podlagi izračunane faktorske analize smo se odločili, da spremenljivko razdelimo na 3 dimenzije, ki jih bomo ločeno obravnavali v

⁴⁶ V prilogi 6 prikazujemo vrednosti pojasnjene variance za faktorje zaznavanja motečnosti uporabe mobilnega telefona.

odnosu do odvisne spremenljivke. Izkaže se, da je restavracija posebno javno mesto, saj ima utež večjo od 0.35 tako na dimenziji zaznavanja motečnosti na mestih, za katera uporabniki mobilne telefonije ocenjujejo, da je raba mobilnega telefona formalno prepovedana, kot na tistih, kjer ocenjujejo, da raba mobilnega telefona ni formalno prepovedana. Pri tem velja opozoriti, da je zaznavanje motečnosti v restavracijah odvisna od različnih dejavnikov, kot so: vrsta restavracije, del dneva, družba, s katero smo v restavraciji ipd.

5.2.7 Stopnja povzročanja motečnosti z uporabo mobilnega telefona

Za spremenljivko povzročanje motečnosti uporabe mobilnega telefona ne prikazujemo povprečnih ocen, saj bi le-te lahko bile zavajajoče. Ocenjevalna lestvica za merjenje spremenljivke namreč ni bila ordinalna. Pri merjenju stopnje povzročanja motečnosti pri uporabi mobilnega telefona smo uporabili posebno lestvico, ki smo jo že predstavili. Možne odgovore smo pred analizo razdelili od najmanj motečega do najbolj motečega, in sicer v naslednjem vrstnem redu: (1) telefona običajno nimam pri sebi; (2) telefon imam pri sebi, a je izklopljen; (3) če zvoni, ga utišam ali prekinem; (4) če zvoni, se oglasim in rečem, da bom kasneje poklical; (5) če zvoni, sprejemem klic in nadaljujem pogovor. Odgovore »nikoli nisem v takšni situaciji« smo označili kot manjkajoče vrednosti. Omenjeno neordinalnost lestvice je pri razumevanju in interpretaciji rezultatov treba upoštevati. Natančnejši prikaz porazdelitve odgovorov na posameznih indikatorjih podajamo v prilogi 4.

Po definiciji naj bi spremenljivka imela dve dimenziji, in sicer povzročanje motečnosti uporabe na javnih mestih in povzročanje motečnosti uporabe v medosebnem komuniciranju. Izkaže se, da se povzročanje motečnosti uporabe na javnih mestih dodatno razdeli še na dve dimenziji, tako kot smo to ugotovili že za percepcijo o obstoju norm in za zaznavanje motečnosti⁴⁸. Tudi pri tej spremenljivki imamo torej tri faktorje:

⁴⁷ Indikator motečnosti v uradih pred okencem ima utež manjšo od 0,35, zato ni uvrščen v nobenega izmed faktorjev.

⁴⁸ Pojasnjeno varianco za posamezne faktorje povzročanja motečnosti pri uporabi mobilnega telefona prikazujemo v prilogi 6.

- Povzročanje motečnosti na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da uporaba ni formalno prepovedana (bar/lokal, ulica, mestni avtobus, športne prireditve); faktor bomo poimenovali **povzročanje motečnosti na formalno neprepovedanih mestih** (Pov_Npre1).
- Povzročanje motečnosti na javnih mestih, kjer respondenti ocenjujejo, da je uporaba mobilnega telefona formalno prepovedana (opera, knjižnica, predavanja, sestanki, restavracija⁴⁹); faktor bomo poimenovali **povzročanje motečnosti na formalno prepovedanih mestih** (Pov_Prep2).
- Tretji faktor pa predstavlja **povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju** (Pov_Med3).

Tabela 10: Faktorske uteži

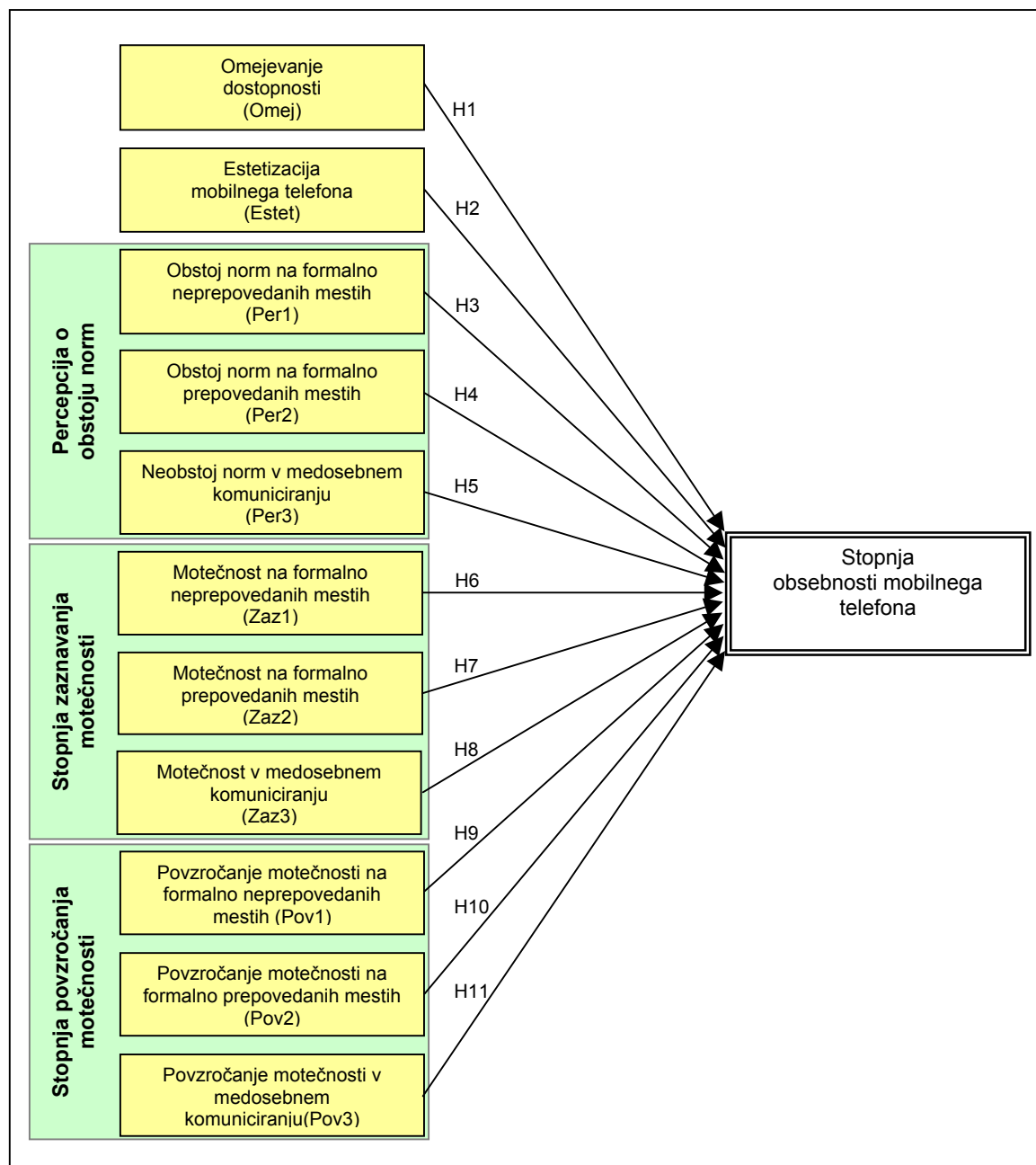
	povzročanje motečnosti na formalno neprepovedanih mestih	povzročanje motečnosti na formalno prepovedanih mestih	povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju
v baru/lokalu	0,746		
na mestnem avtobusu	0,717		
na ulici	0,670		
na športnih prireditvah	0,442		
v uradih pred okencem	0,328		
v restavraciji		0,305	
na predavanjih		0,808	
v operi / gledališču med predstavo		0,769	
v knjižnici - v čitalnici		0,578	
na sestankih		0,569	
klepet o vsakdanjih stvareh	0,419		0,350
pogovor o službenih stvareh			0,722
zaupni pogovor o osebnih stvareh			0,701
Pojasnjena varianca	33,8	14,4	8,8

Na podlagi izračunane faktorske analize smo se odločili, da spremenljivko razdelimo na tri dimenzije, ki jih bomo ločeno obravnavali v odnosu do odvisne spremenljivke. Tudi pri povzročanju motečnosti se za javna mesta pokažeta isti dve dimenziji, ki smo ju zaznali že pri zaznavanju in povzročanju motečnosti.

⁴⁹ Indikatorja povzročanja motečnosti v uradih pred okencem in v restavracijah imata utež manjšo od 0,35, zato nista uvrščena v nobenega izmed faktorjev.

5.3 Odnosi med spremenljivkami

V nadaljevanju najprej prikazujemo model, ki smo ga prilagodili ugotovitvam o preučevanih spremenljivkah. Tri spremenljivke smo še dodatno razdelili, kot je prikazano v modelu.

Slika 21: Grafična predstavitev razširjenega teoretskega modela

Za preverjanje veljavnosti teoretskega modela smo uporabili regresijsko analizo. Izračunali smo regresijsko funkcijo, ki nam kaže, kakšen bi bil vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko, če razen teh vplivov ne bi bilo nobenih drugih vplivov.

Za regresijo smo se odločili zato, ker v nalogi skušamo pojasnjevati eno samo odvisno spremenljivko, in sicer stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. V nadaljevanju najprej prikazujemo rezultate regresije, v katero smo vključili vse merjene spremenljivke. Uporabili smo metodo »enter«.

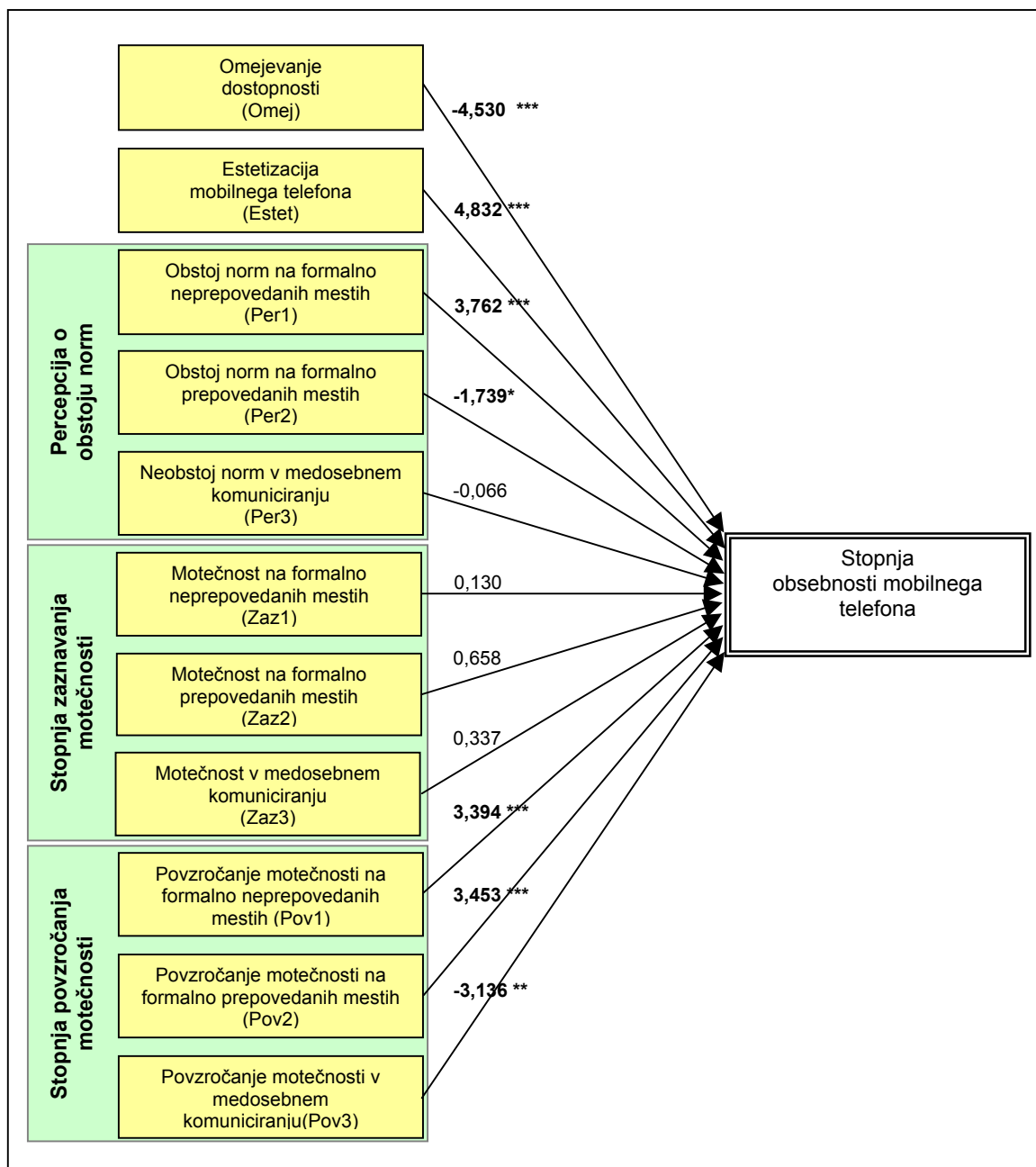
Tabela 11: Prikaz podatkov iz regresijske analize

Spremenljivka	B – nestandardiziran	Beta - standardiziran korelacijski koeficient	t-statistika in stopnja značilnosti
Konstanta	3,212		18,790 ***
omejevanje dostopnosti (omej)	-0,191	-0,180	-4,530 ***
estetizacija mobilnega telefona (estet)	0,218	0,187	4,832 ***
obstoj norm na formalno neprepovedanih mestih(Per1)	0,221	0,220	3,762 ***
obstoj norm na formalno prepovedanih mestih(Per2)	-0,095	-0,083	-1,739*
neobstoj norm v medosebnem komuniciranju(Per3)	-0,004	-0,004	-0,066
motečnost na formalno neprepovedanih mestih (Zaz1)	0,007	0,007	0,130
motečnost na formalno prepovedanih mestih(Zaz2)	0,032	0,031	0,658
motečnost v medosebnem komuniciranju (Zaz3)	0,016	0,015	0,337
povzročanje motečnosti na formalno neprepovedanih mestih (Pov1)	0,195	0,189	3,394 ***
povzročanje motečnosti na formalno prepovedanih mestih (Pov2)	0,160	0,161	3,453 ***
povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju(Pov3)	-0,182	-0,171	-3,136 **

*** P< 0,01; ** P<0,05; * P<0,1

R = 0,500 (korelacija med odvisno spremenljivko in neodvisnimi spremenljivkami)
R2 = 0,235 (odstotek pojasnjene variance = determinacijski koeficient)
R2(popravljeni) = 0,250 (popravljeni odstotek pojasnjene variance)
F =16,584***

Rezultate prikazujemo tudi grafično, in sicer v naslednji sliki.

Slika 22: Grafična predstavitev vrednosti povezav med merjenimi spremenljivkami.

Rezultati nam torej povejo, da z neodvisnimi spremenljivkami pojasnimo 24 % variance odvisne spremenljivke. Statistično značilno vplivajo na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona naslednje spremenljivke. V nadaljevanju jih prikazujemo od najmočnejše do najšibkejše statistično značilne povezave, pri čemer najprej prikazujemo individualne, nato pa normativne dejavnike.

Individualna dejavnika:

- Estetizacija mobilnega telefona: *Bolj kot posameznik estetizira mobilni telefon, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Omejevanje dostopnosti: *Bolj kot posameznik omejuje dostopnost, manjša je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

Normativni dejavniki:

- Povzročanje motečnosti na formalno prepovedanih mestih: *Bolj kot je posameznik moteč na javnih mestih, kjer je uporaba mobilnega telefona formalno prepovedana, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Povzročanje motečnosti na formalno neprepovedanih mestih: *Bolj kot je posameznik moteč na javnih mestih, kjer uporaba mobilnega telefona ni formalno prepovedana, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju: *Manj kot je posameznik moteč v medosebnem komuniciranju, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Obstoj norm na formalno neprepovedanih mestih: *Bolj kot posameznik percipira obstoj norm na javnih mestih, kjer ocenjuje, da uporaba mobilnih telefonov ni formalno prepovedana, višja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Obstoj norm na formalno prepovedanih mestih: *Bolj kot posameznik percipira obstoj norm na javnih mestih, kjer naj bi bila uporaba mobilnih telefonov formalno prepovedana, manjša je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

Izkaže se, da na odvisno spremenljivko statistično značilno ne vplivajo naslednji normativni dejavniki: nezaznavanje obstoja norm v medosebnem komuniciranju, motečnost na formalno neprepovedanih mestih, motečnost na

formalno prepovedanih mestih in motečnost pri uporabi mobilnega telefona v medosebnem komuniciranju.

Na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona vsekakor vplivajo tako individualni kot normativni dejavniki obsebnosti. Pri tem lahko rečemo, da imata individualna dejavnika v primerjavi z normativnimi dejavniki nekoliko močnejši vpliv na odvisno spremenljivko. Izkaže se namreč, da je ravno všečnost mobilnega telefona za obsebnost odločilnega pomena. Bolj kot je posamezniku aparat všeč in bolj kot se mu zdi pomembno, kaj si o njem iz estetskega vidika mislijo drugi, bolj si bo prizadeval, da ima mobilni telefon vedno ob sebi. Mobilni telefon torej ni (več) zgolj aparat, pri katerem bi bila pomembna le funkcionalnost, ampak je tudi izrazit modni dodatek. Prav za tiste uporabnike, ki mobilni telefon dojemajo kot »modni izraz njih samih«, velja, da imajo mobilni telefon skoraj vedno pri sebi. Estetizaciji mobilnega telefona po moči vpliva na obsebnost sledi omejevanje neprestane prisotnosti. Za uporabnike, ki pogosteje izklapljujejo mobilni telefon oziroma omejujejo svojo dostopnost, velja, da imajo mobilni telefon manj pogosto ob sebi. Zanje je torej značilna nižja stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

Zakaj sploh izklapljevati mobilni telefon in kdaj ga izklopiti? Kdo ga izklaplja? So nas mobilni telefoni začeli ovirati, motiti do te mere, da se jim bomo v prihodnosti skušali izogibati? Se bo stopnja obsebnosti mobilnega telefona v prihodnosti krepila ali manjšala? Vsekakor se moramo zavedati, da strah pred neprestano prisotnostjo in posledično omejevanje neprestane prisotnosti ogrožata obsebnost mobilnega telefona in s tem dejansko tudi obstoj mobilne telefonije kot take. Kot smo že opozorili, mobilni telefon postane mobilen le takrat, ko ga ima uporabnik neprestano ob sebi. Da bi se izognili grožnji, ki jo omejevanje neprestane prisotnosti prinaša za obsebnost mobilnega telefona, bo v prihodnje treba veliko pozornosti nameniti razkrivanju vzrokov za strah pred neprestano prisotnostjo. Se bojimo, da bi nas poklical kdo, ki ga ne poznamo? Ali kdo, ki ga poznamo in ne bi želeli, da nas moti? Kdo nas dejansko moti? Pred kom se zaščitimo, ko izključimo mobilni telefon? Vse to so vprašanja, na katera bomo v prihodnosti morali odgovoriti, če bomo želeli dosegati, vzdrževati in povečevati obsebnost mobilnih telefonov v sodobni družbi.

Po moči vplivov na odvisno spremenljivko so normative spremenljivke, kot že rečeno, na drugem mestu, za individualnimi. Ena od ugotovitev, ki jo velja izpostaviti, je naslednja: Bolj kot se posameznik zaveda obstoja norm na formalno *neprepovedanih* mestih, v večji meri bo imel telefon pri sebi in obratno - bolj kot se zaveda obstoja norm na formalno *prepovedanih* mestih, manj pogosto bo imel mobilni telefon pri sebi. Lahko torej rečemo, da se uporabniki mobilne telefonije danes v veliki meri zavedajo obstoja norm pri uporabi mobilnega telefona. Zavedajo se obstoja norm tudi tam, kjer uporaba mobilnega telefona ni formalno prepovedana. Sprašujemo se, ali je res treba natančno opredeliti in formalizirati uporabo mobilnih telefonov na javnih mestih? Formalizacija je gotovo potrebna že zaradi tistih uporabnikov, ki ne zaznavajo obstoja norm. Vse pa kaže, da so norme pri uporabi mobilnih telefonov že v neki meri transparentne in z zapisovanjem oziroma kodiranjem teh norm ne bi smelo biti težav.

Če pogledamo motečnost, ki jo posamezniki povzročajo z uporabo mobilnih telefonov, se izkaže, da bolj kot so posamezniki moteči na javnih mestih (bodisi na tistih, kjer je raba mobilnega telefona prepovedana, bodisi na tistih, kjer raba mobilnega telefona ni formalno prepovedana), večja je tudi njihova stopnja obsebnosti mobilnega telefona in obratno, manj kot so posamezniki moteči z uporabo mobilnega telefona na javnih mestih, manjša je njihova stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Očitno gre za pojav napačnih percepcij lastnega povzročanja motečnosti. Čeprav uporabniki zaznavajo norme uporabe mobilnega telefona na javnih mestih, imajo mobilni telefon ob sebi, se nanj oglašajo in se pogovarjajo. Izkaže se, da uporabniki sami sebe ne zaznavajo kot moteče, ko uporabljajo mobilni telefon, na način, ki bi ga pri drugih uporabnikih ocenili kot moteč in neprimeren.

Povsem drugače velja za medosebno komuniciranje – bolj kot so posamezniki moteči z uporabo mobilnega telefona v medosebnem komuniciranju, manjša je njihova stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Posamezniki se torej svoje lastne motečnosti zavedajo predvsem v situacijah, ki so jim osebno blizu – gre za predvidljive okoliščine, ko so v stiku z ljudmi, ki jih dobro poznajo, zato si prizadevajo, da mobilnega telefona ne bi imeli vedno

ob sebi, predvsem pa ne v situacijah, ko vedo, da bodo s svojo uporabo mobilnih telefonov zmotili medosebno komuniciranje.

In kaj se dejansko dogaja z zaznavanjem motečnosti uporabe mobilnega telefona pri drugih uporabnikih? Gre za spremenljivke, ki ne vplivajo na lastno obsebnost mobilnega telefona. Do podobne ugotovitve smo prišli v skupinskih diskusijah, kjer so udeleženci trdili, da se včasih zavedajo, da jih pri drugih uporabnikih moti nekaj, kar tudi sami počnejo. Trdijo namreč, da ko sam uporabljaš mobilni telefon na določen način, ki bi te sicer motil pri drugih uporabnikih, se ti takšna uporaba ne zdi moteča.

Ugotovitve o normativnih dejavnikih obsebnosti mobilnega telefona se povezujejo in dopolnjujejo. Na eni strani ugotavljamo, da zaznavanje obstoja norm na formalno prepovedanih in neprepovedanih mestih pomembno vpliva na obsebnost mobilnega telefona. Kljub temu da se uporabniki zavedajo, da telefona na določenih mestih ne bi smeli uporabljati, imajo svoje mobilne telefone pri sebi. Zato ne preseneča nadaljnja ugotovitev, da kljub temu da za tiste uporabnike, ki jim mobilni telefon na javnih mestih zvoni in se nanj tudi oglašajo, velja visoka stopnja obsebnosti. Izjema je povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju, ki je obratno sorazmerno s stopnjo obsebnosti mobilnega telefona. Z drugimi besedami – bolj kot je nekdo z uporabo mobilnega telefona v medosebnem komuniciranju moteč, manjša je njegova stopnja obsebnosti, torej mobilnega telefona nima vedno pri sebi.

V čem se torej medosebno komuniciranje razlikuje od javnih mest? Je medosebno komuniciranje na uporabo mobilnih telefonov bolj občutljivo? So uporabniki v medosebnem komuniciranju bolj pozorni na obstoj norm in motečnost? Odgovore na ta vprašanja bi lahko iskali v nadaljnjih kvalitativnih raziskavah, kjer bi bilo mogoče določiti razlike v percepciji uporabe mobilnih telefonov v medosebnem komuniciranju in komuniciranju na javnih mestih. Izkazalo se je namreč, da gre za dve zelo različni področji, ki zahtevata posebno pozornost pri obravnavi.

Glede na to, da smo se že od samega začetka zavedali kompleksnosti preučevane problematike, predvsem pa pojasnjevanja obsebnosti mobilnega telefona, smo v raziskavo vključili še dodatne spremenljivke, za katere smo na

podlagi kvalitativne raziskave ugotovili, da so povezane z obsebnostjo mobilnega telefona. Pri tem moramo opozoriti, da smo v model vključili dodatne tri spremenljivke, ki pa jih zaradi omejenosti anketnega vprašalnika nismo mogli tako natančno meriti kot spremenljivke, ki smo jih uvrstili v osnovni model. V nadaljevanju torej najprej opredeljujemo dodatne tri spremenljivke, nato jih vključimo v model in skupaj z obstoječimi spremenljivkami preverimo, v kolikšni meri pojasnimo odvisno spremenljivko.

5.4 Preverjanje veljavnosti razširjenega modela

Razširjeni model je kot rečeno nastal na podlagi ugotovitev v skupinskih diskusijah. Izkazalo se je namreč, da na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona pomembno vpliva percepcija o sevanju mobilnega telefona, odvisnost od mobilnega telefona in stopnja izolacije zaradi uporabe mobilnega telefona. V nadaljevanju najprej predstavljamo vse tri spremenljivke, indikatorje spremenljivk in nenazadnje preverjanje razširjenega modela.

5.4.1 Percepcija sevanja mobilnega telefona

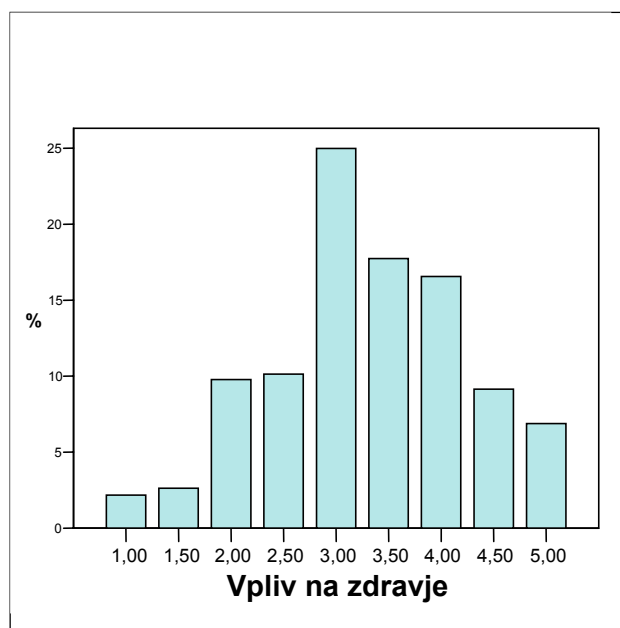
V sklopu preverjanja stopnje obsebnosti mobilnega telefona in tega, kdaj so posamezniki dosegljivi in kdaj ne, nas je zanimalo tudi, ali se posamezniki razlikujejo med seboj tudi po tem, kakšen odnos so vzpostavili do nevarnosti sevanja mobilnega telefona. Zanimalo nas je, ali sploh razmišljajo o sevanju mobilnega telefona. Izkaže se, da udeleženci skupinskih diskusij sicer razmišljajo o sevanju, eden izmed udeležencev meni, da *»pozabljamo na to«* in kot enega izmed razlogov, da niso preveč pozorni na to problematiko, navajajo, *»da ni dokazano, da ni oprijemljivo, da škoduje«*. Nekoliko bolj so na sevanje pozorni podiplomski študenti, kjer eden izmed njih navaja: *»jaz mislim, da grozno škodi, ampak nam korporacije to prikrivajo«*, druga sogovornica pa trdi, da je *»zadnje čase (sem) bolj pozorna na to, zato ga nima(m) vedno prav ob sebi [op. ga odloži npr. na mizo]«*.

O sevanju in nevarnostih, ki jih mobilni telefon prinaša za zdravje, večina sicer razmišlja, ampak se s tem ne obremenjuje in to ne vpliva na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona, saj ta, »če sešteješ, vidiš, da prinaša več koristi kot slabosti«.

V spletni anketi smo odnos do sevanja in negativnih učinkov mobilnega telefona na zdravje uporabnikov postavili v dve trditvi (respondente smo prosili, da ocenijo stopnjo strinjanja s trditvami na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da se sploh ne strinjajo, 5 pa, da se popolnoma strinjajo):

- Uporaba mobilnih telefonov negativno vpliva na naše zdravje.
- Ponoči je dobro, da telefona nimamo vključenega zaradi sevanja.

V prilogi 5 prikazujemo porazdelitve obeh indikatorjev. Spremenljivko smo izračunali kot likertovo lestvico. V nadaljevanju prikazujemo porazdelitev na novi spremenljivki. Večje vrednosti predstavljajo večjo stopnjo zaskrbljenosti za zdravje zaradi uporabe mobilnega telefona, manjše vrednosti pa manjšo stopnjo zaskrbljenosti.

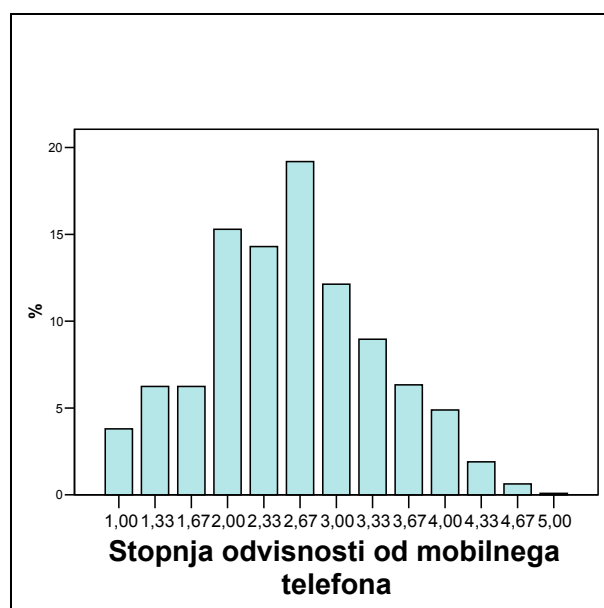
Slika 23: Porazdelitev vrednosti na spremenljivki negativen vpliv mobilnega telefona na zdravje

5.4.2 Stopnja odvisnosti od mobilnega telefona

Odvisnost od mobilnega telefona smo zaznali v skupinskih diskusijah, kjer nekateri študenti trdijo, da bi težko preživeli brez mobilnega telefona in da si danes življenja brez mobilnega telefona ne znajo več predstavljati. S samo odvisnostjo od mobilnega telefona se v teoretskem delu naloge nismo posebej ukvarjali, smo pa s tremi indikatorji skušali meriti odvisnost v spletni anketi, in sicer (Respondente smo prosili, da ocenijo, v kolikšni meri zanje veljajo spodnje trditve, in sicer na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da se sploh ne strinjajo, 5 pa, da se popolnoma strinjajo):

- Ko se konča predstava ali predavanja, najprej pogledam, ali me je kdo klical.
- Če me v enem dnevu nihče ne pokliče na mobilni telefon, se počutim zapostavljeno.
- Nenehno pogledujem na telefon, ali me je kdo klical.

Spremenljivko smo izračunali s pomočjo likertove lestvice. Večja kot je vrednost na spremenljivki, bolj je za posameznika značilno, da je odvisen od mobilnega telefona. S spodnje slike je razvidno, da je stopnja odvisnosti od mobilnega telefona dokaj simetrično porazdeljena, kar kaže na razlikovanje med uporabniki glede na stopnjo odvisnosti od mobilnega telefona.

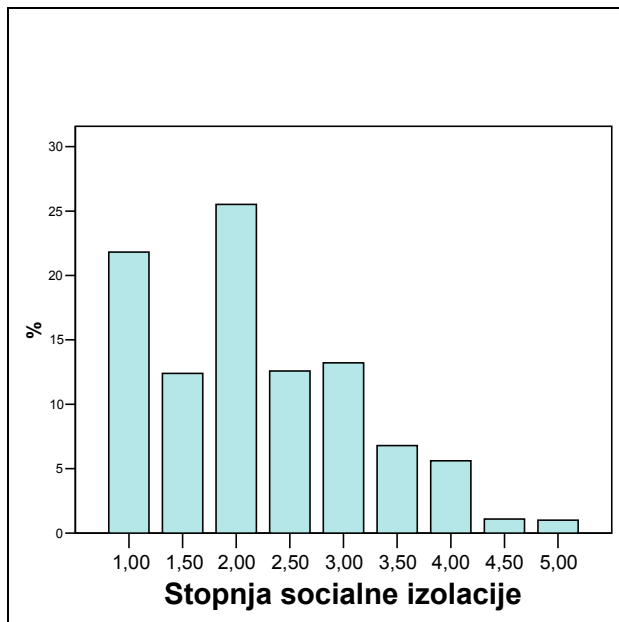
Slika 24: Porazdelitev vrednosti na spremenljivki stopnja odvisnosti od mobilnega telefona

5.4.3 Stopnja socialne izolacije zaradi uporabe mobilnega telefona

O stopnji socialne izolacije smo govorili tudi v teoretskem delu naloge. Pri tem gre predvsem za izolacijo kot lokalno getoizacijo. Posameznik se namreč zaradi uporabe mobilnega telefona na javnih mestih več ne spoznava z neznanci, saj mu uporaba mobilnega telefona omogoča, da okolici sporoča, da je zaseden. Za merjenje stopnje socialne izolacije zaradi uporabe mobilnega telefona smo v spletni anketi uporabili dva indikatorja: (Respondente smo prosili, da ocenijo, v kolikšni meri zanje veljajo spodnje trditve, in sicer na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da se sploh ne strinjajo, 5 pa, da se popolnoma strinjajo):

- V situaciji, kjer nikogar ne poznam, si ne predstavljam, da ne bi imel mobilnega telefona.
- Ko se z neznanci nočem vpletati v pogovor, pregledujem SMS sporočila ali se pogovarjam prek mobilnega telefona.

Spremenljivko smo izračunali kot likertovo lestvico. Večja vrednost na spremenljivki pomeni, da za posameznika v večji meri velja socialna izolacija zaradi uporabe mobilnega telefona. S spodnje slike je razvidno, da gre za asimetrično porazdelitev spremenljivke, kar kaže na to, da je v povprečju nekoliko več tistih uporabnikov mobilnega telefona, za katere velja manjša stopnja socialne izolacije kot tistih, za katere je bolj značilna socialna izolacija z uporabo mobilnega telefona. Pri tem velja opozoriti na možno pristranskost pri ocenjevanju lastne stopnje socialne izolacije.

Slika 25: Porazdelitev vrednosti na spremenljivki stopnja socialne izolacije z uporabo mobilnega telefona

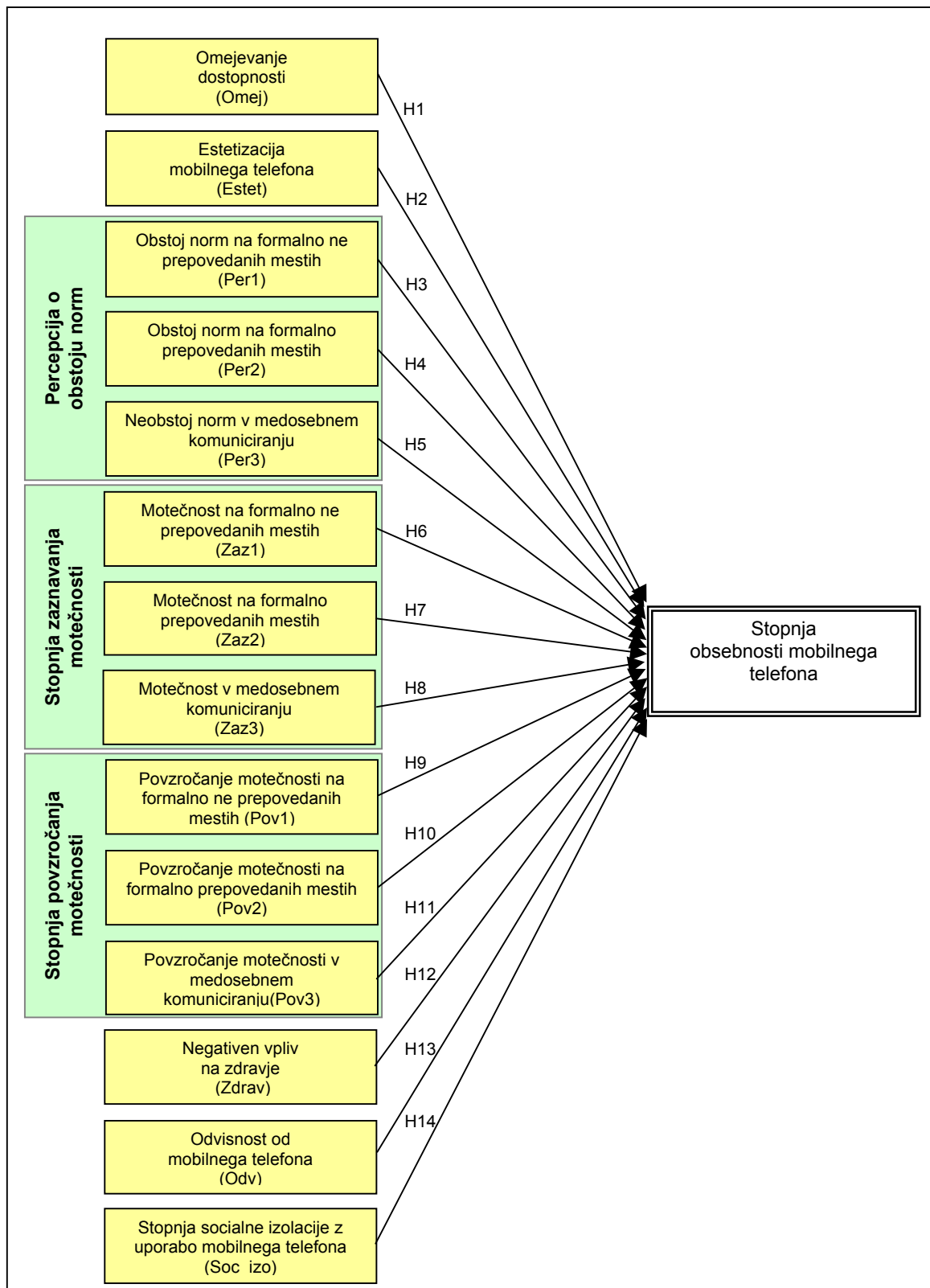
5.4.4 Prikaz razširjenega modela

Nadalje smo v model torej vključili tri dodatne spremenljivke, s katerimi smo skušali še dodatno pojasniti obsebnost mobilnega telefona. Dodatne spremenljivke so zaznavanje negativnega vpliva mobilnega telefona na zdravje (zdrav), odvisnost od mobilnega telefona (odv) in stopnja socialne izolacije z uporabo mobilnega telefona (soc_izo). V nadaljevanju najprej prikazujemo dodatne tri hipoteze, potem pa podajamo celoten model z vključenimi novimi spremenljivkami.

Hipoteza 12: *Bolj kot se posameznik zaveda negativnega vpliva uporabe mobilnega telefona na zdravje, manjša je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

Hipoteza 13: *Bolj kot je posameznik odvisen od mobilnega telefona, večja je njegova stopnja obsebnosti.*

Hipoteza 14: *Bolj kot se posameznik izolira od drugih ljudi zaradi uporabe mobilnega telefona, višja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

Slika 26: Grafični prikaz povezav med neodvisnimi spremenljivkami in odvisno spremenljivko

V nadaljevanju prikazujemo rezultate regresijske analize za razširjeni model.

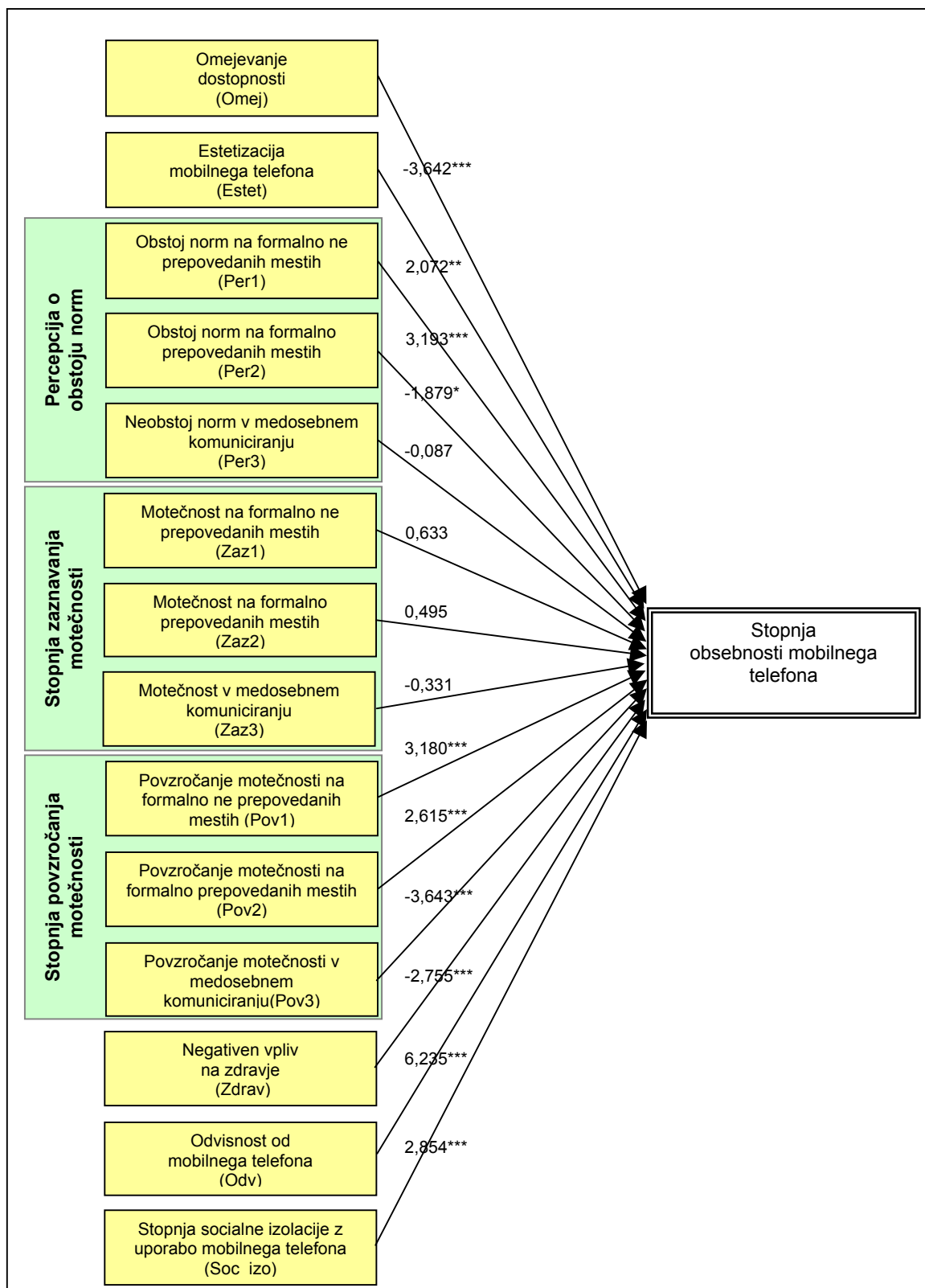
Tabela 12: Prikaz podatkov iz regresijske analize z dodatnimi neodvisnimi spremenljivkami

Spremenljivka	B – nestandardiziran	Beta - standardiziran korelacijski koeficient	t-statistika in stopnja značilnosti
Konstanta	2,586		12,075
omejevanje dostopnosti (omej)	-0,145	-0,137	-3,642***
estetizacija mobilnega telefona (estet)	0,091	0,078	2,072**
obstoj norm na formalno prepovedanih mestih(Per1)	0,177	0,177	3,193***
obstoj norm na formalno neprepovedanih mestih(Per2)	-0,095	-0,084	-1,879
neobstoj norm v medosebnem komuniciranju(Per3)	-0,005	-0,004	-0,087
motečnost na formalno prepovedanih mestih (Zaz1)	0,032	0,033	0,633
motečnost na formalno prepovedanih mestih(Zaz2)	0,023	0,022	0,495
motečnost v medosebnem komuniciranju (Zaz3)	-0,015	-0,014	-0,331
povzročanje motečnosti na formalno neprepovedanih mestih (Pov1)	0,169	0,165	3,180***
povzročanje motečnosti na formalno prepovedanih mestih (Pov2)	0,114	0,115	2,615***
povzročanje motečnosti v medosebnem komuniciranju(Pov3)	-0,197	-0,185	-3,643***
negativen vpliv na zdravje (zdra)	-0,099	-0,098	-2,755***
odvisnost od mobilnega telefona (odv)	0,317	0,284	6,235***
socialna izolacija z uporabo mobilnega telefona (soc_izo)	0,123	0,130	2,854***

*** P< 0,01; ** P<0,05; * P<0,1

R = 0,607 (korelacija med odvisno spremenljivko in neodvisnimi spremenljivkami)
R2 = 0,369 (odstotek pojasnjene variance = determinacijski koeficient)
R2(popravljeni) = 0,353 (popravljeni odstotek pojasnjene variance)
F =22,285***

Vrednost povezav v modelu prikazujemo na naslednji sliki.

Slika 27: Grafična predstavitev vrednosti povezav med merjenimi spremenljivkami v razširjenem modelu.

Rezultati nam torej povejo, da z neodvisnimi spremenljivkami pojasnimo 35 % variance odvisne spremenljivke. Pojasnjenost variance je bistveno večja kot v predhodnem modelu, kjer nismo vključili omenjenih treh neodvisnih spremenljivk. Statistično značilno vplivajo na stopnjo obsebnosti mobilnega telefona vse tri spremenljivke, ki smo jih dodatno vključili. Izkaže se namreč, da na stopnjo osebnosti mobilnega telefona poleg že omenjenih neodvisnih spremenljivk vplivajo (po vrsti glede na moč vpliva):

- Stopnja odvisnosti od mobilnega telefona: *Bolj kot je posameznik odvisen od mobilnega telefona, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Socialna izolacija z uporabo mobilnega telefona: *Bolj kot je za posameznika značilna socialna izolacija zaradi uporabe mobilnega telefona, večja je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*
- Zavedanje o negativnem vplivu mobilnih telefonov na zdravje: *Bolj kot se posameznik zaveda negativnih vplivov mobilnega telefona na zdravje, manjša je njegova stopnja obsebnosti mobilnega telefona.*

V model smo torej vključili še tri individualne dejavnike obsebnosti mobilnega telefona. Izkaže se, da v primerjavi z vsemi normativnimi in individualnimi dejavniki najmočnejše vpliva na obsebnost mobilnega telefona odvisnost od mobilnega telefona. Bolj kot namreč posameznik neprestano pogleduje na telefon, ali ga je kdo poklical, iskal, bolj kot je razočaran, če ga v enem dnevu nihče ne pokliče, bolj je verjetno, da bo imel mobilni telefon vedno pri sebi. Moramo biti od mobilnega telefona in od storitev, ki jih mobilni telefon omogoča, odvisni, da bi bila naša stopnja obsebnosti visoka? Vsekakor gre pri odvisnosti od mobilnega telefona za zelo pomemben individualen dejavnik določanja obsebnosti. Pri tem se moramo zavedati, da smo odvisnost od mobilnega telefona merili s tremi indikatorji, kar zadošča le za splošno predstavo o povezanosti odvisnosti od mobilnega telefona in obsebnosti. Za natančnejše pojasnjevanje vpliva odvisnosti bi bilo treba povečati število merjenih indikatorjev.

Kot pomembna dejavnika obsebnosti se izkažeta tudi skrb za zdravje oziroma strah pred sevanjem mobilnega telefona in stopnja socialne izolacije

zaradi uporabe mobilnega telefona. Za uporabnike, ki so zaskrbljeni zaradi sevanja mobilnih telefonov, velja, da imajo mobilni telefon v manjši meri pri sebi. Na drugi strani pa za uporabnike, ki uporabljajo mobilni telefon, ko v družbi nikogar ne poznajo, zato da bi se na nek način zaščitili oziroma v Geserovem smislu socialno izolirali, pa seveda velja visoka stopnja obsebnosti mobilnega telefona.

Nenazadnje smo v anketni vprašalnik uvrstili tudi nekaj indikatorjev tipologije uporabnikov mobilnega telefona, kot jo opredeljujeta Ling in Yttrijeva (2002). Razkrivanje tipologije uporabnikov zahteva posebno pozornost, ki pa je zaradi omejitve z dolžino anketnega vprašalnika nismo mogli natančno meriti. V naslednjem poglavju prikazujemo oris tipologije uporabnikov mobilnega telefona.

5.5 Tipologija uporabnikov mobilnega telefona

Kako se uporabniki mobilne telefonije razlikujejo med seboj? Kakšne so njihove rabe mobilnega telefona? Lahko delimo uporabnike na tiste, ki uporabljajo mobilni telefon zgolj kot funkcionalen aparat oziroma za prenos informacij, in tiste, ki so na mobilni telefon navezani in si ne znajo zamisliti, kako bi se njihovo življenje odvijalo, če ne bi imeli mobilnega telefona? Lahko rečemo, da so nekateri uporabniki bolj ekspresivni, drugi bolj instrumentalni? Iskanje odgovorov na tovrstna vprašanja smo začeli že v okviru kvalitativne raziskave, nadaljevali pa z nekaj indikatorji v spletni anketi. Pri tem se zavedamo, da gre za zelo kompleksno področje, ki zahteva veliko več pozornosti, vendar zaradi omejitev vprašalnika nismo mogli natančneje razkrivati tipologije uporabnikov. Kljub temu pa so podatki, ki smo jih pridobili, lahko pomembno izhodišče za nadaljnjo analizo razlik med uporabniki mobilnega telefona.

Ling in Yttrijeva torej opredeljujeta dve osnovni obliki uporabe mobilnega telefona – instrumentalno in ekspresivno (Ling, Yttri, 2002). Instrumentalno nadalje delita na varnost in koordinacijo, ekspresivno rabo pa pojasnjujeta z dostopnostjo v smislu dostopnosti prijateljem, bližnjim (Ling,

Yttri, 2002). Na podlagi kvalitativnih raziskav ugotavljata, da so omenjeni razlogi pomembno pogojeni s starostjo uporabnikov, in sicer je pri mladostnikih izrazitejša uporaba mobilnih telefonov za namen dostopnosti, pri zaposlenih za namen koordinacije in nenazadnje pri starejših uporabnikih za doseganje varnosti.

V skupinskih diskusijah se je izkazalo, da sta prisotni tako instrumentalna kot ekspresivna raba mobilnega telefona. Udeleženci trdijo, da se, odkar uporabljajo mobilni telefon, sproti dogovarjajo za aktivnosti. Poudarjajo pomen varnosti, ki jo pripisujejo uporabi mobilnega telefona, in sicer ne samo v smislu lastne varnosti, ampak tudi v smislu varnosti ljudi, ki smo jim blizu in smo jim kadarkoli dosegljivi na mobilni telefon. Mobilni telefon prinaša občutek varnosti predvsem takrat, ko se uporabniki odpravljajo na pot z avtom, saj *»daje občutek, da če je kaj narobe, da lahko pokliče(m)«*. Po drugi strani pa poudarjajo, da s tem, ko si dosegljiv, *»tudi drugim [svojim bližnjim] lahko omogočiš, da te pokličejo«*, kar prinaša občutek varnosti tudi za druge. Vendar, kot poudarja ena izmed udeleženk, je *»problem v tem, da imamo telefon vedno pri sebi in potem ko nekoga kličemo in se nam eno uro ne oglasi, je že panika«*, kar je druga plat občutka varnosti, ko lahko nekoga v vsakem trenutku pokličemo.

Tudi ekspresivna raba mobilnega telefona je med udeleženci skupinskih diskusij zelo prisotna, saj poudarjajo pomen mobilnega telefona pri ohranjanju stikov z bližnjimi in s prijatelji. Mobilni telefon jim, kot smo že rekli, omogoča, da so *»del mobilne družbe«*.

V nadaljevanju bomo predstavili indikatorje za obe dimenziji – instrumentalno (uporaba za zagotavljanje varnosti, uporaba za koordinacijo v prostoru, uporaba za organiziranje aktivnosti) in ekspresivno (emocionalna uporaba in uporaba za interakcije). Pri tem naj še enkrat opozorimo, da smo s sledečimi indikatorji želeli le grobo preveriti tipologijo uporabnikov, saj natančnejšega vpogleda oziroma večjega števila indikatorjev za posamezno dimenzijo nismo mogli vključiti v že tako obsežen vprašalnik.

Prikazali bomo torej indikatorje instrumentalne in ekspresivne rabe mobilnega telefona. Respondente smo prosili, da ocenijo strinjanje s trditvami

na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da se sploh ne strinjajo s trditvijo, 5 pa, da se popolnoma strinjajo s trditvijo.

Tabela 13: Prikaz rab mobilnega telefona⁵⁰

INSTRUMENTALNA RABA	Tip_IS1	Danes je v nepredvidljivih situacijah mobilni telefon nepogrešljiv.
	Tip_IP1	Odkar imam mobilni telefon, se počutim veliko bolj varno(ega).
	Tip_KS1o	Ne razumem ljudi, ki vsakdanje nakupe v trgovini usklajujejo po mobilnem telefonu. (obrnjena)
	Tip_KS2o	Mobilni telefon je zgolj potuha, da se ljudem ni treba vnaprej odločati, kje in kaj bodo počeli. (obrnjena)
	Tip_KP1	Mobilni telefon uporabljam, da sem drugim lažje na voljo.
	Tip_KP2	Odkar uporabljam mobilni telefon, je moj vsakdan bistveno bolj zorganiziran.
EKSPRESIVNA RABA	Tip_ES1o	Iskrena čustva do drugega lahko deliš samo v živo, ne pa po mobilnem telefonu. (obrnjena)
	Tip_ES2o	Nekateri imajo mobilni telefon samo za imidž. (obrnjena)
	Tip_EP2	Odkar uporabljam mobilni telefon, imam s prijatelji več stikov.
	Tip_EP1	Mobilni telefon mi daje občutek, da sem nenehno sredi dogajanja.

Pri analizi rezultatov se je izkazalo, da se dimenzija instrumentalne rabe nadalje deli na zagotavljanje varnosti, koordinacijo v prostoru in organiziranje aktivnosti. Tudi ekspresivna raba se glede na dobljene rezultate deli na emocionalno uporabo in socialne interakcije. Pri tem moramo opozoriti, da smo iz obravnave izločili dva indikatorja, ki sta imela v faktorski analizi zelo nizko vrednost uteži. Gre za indikatorja: *Edina pravilna raba mobilnega telefona je raba v praktične namene in raje bi bil(a) brez mobilnega telefona, a je zame preveč nepogrešljiv in si žal tega ne morem privoščiti*. Porazdelitve vrednosti na posameznih indikatorjih predstavljamo v prilogi 5.

Na podlagi predstavljene tipologije s pomočjo razvrščanja v skupine ni bilo mogoče uporabnikov mobilnega telefona enolično razdeliti v skupino instrumentalnih ali ekspresivnih uporabnikov. Zaznati je namreč fluidne oblike rab mobilnega telefona, ki se spreminjajo od uporabe za koordinacijo,

⁵⁰ Spremenljivke instrumentalne rabe smo računali kot likertove lestvice. Pred tem smo vse indikatorje obrnili v enako smer. Spremenljivki ekspresivne rabe smo izračunali na podlagi faktorske analize, ki je pokazala dva faktorja (emocionalno uporabo in uporabo v interaktivne namene).

organizacijo, varnosti, nenazadnje pa tudi v ekspresivne namene – čustvovanje in interakcije.

Na podlagi omenjenih rab smo uporabnike lahko za vsako rabo opredelili, ali zanj bolj ali manj velja. V nadaljevanju bomo prikazali, kako različne rabe določajo stopnjo obsebnosti mobilnega telefona, nenazadnje pa, kako pomen različnih rab vpliva na tiste neodvisne spremenljivke, za katere bomo ugotovili, da najboljše pojasnjujejo odvisno spremenljivko, in sicer glede na osnovni model gre za stopnjo estetizacije mobilnega telefona in stopnjo omejevanja neprestane prisotnosti.

Najprej torej prikazujemo rezultate regresije za stopnjo obsebnosti mobilnega telefona.

Tabela 14: Prikaz podatkov iz regresijske analize za povezavo med rabami mobilnega telefona in stopnjo obsebnosti mobilnega telefona

Spremenljivka	B – nestandardiziran	Beta - standardiziran korelacijski koeficient	t-statistika in stopnja značilnosti
Konstanta	1,278		7,754
Uporaba za interakcije	0,280	0,222	6,411***
Emocionalna uporaba	0,052	0,036	1,030
Uporaba za koordinacijo v prostoru	0,117	0,115	3,761***
Uporaba za organiziranje aktivnosti	0,254	0,210	6,967***
Uporaba za zagotavljanje varnosti	0,224	0,185	6,270***

*** P < 0,01; ** P < 0,05; * P < 0,1

R = 0,526 (korelacija med odvisno spremenljivko in neodvisnimi spremenljivkami)

R² = 0,227 (odstotek pojasnjene variance = determinacijski koeficient)

R² (popravljeni) = 0,273 (popravljeni odstotek pojasnjene variance)

F = 80,165 ***

Izkaže se, da z različnimi rabami mobilnega telefona pojasnimo 27 % variance za spremenljivko stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Vse oblike rab so statistično značilno povezane s stopnjo obsebnosti mobilnega telefona, z izjemo emocionalne uporabe mobilnega telefona. Emocionalno rabo mobilnega telefona smo po vsej verjetnosti premalo natančno merili. Tudi druge dimenzije niso bile dovolj natančno merjene, saj smo bili omejeni s številom indikatorjev za posamezno dimenzijo.

Lahko rečemo, da se nakazuje zelo pomemben vpliv interaktivne rabe mobilnega telefona na stopnjo obsebnosti. Interaktivnost je v povezavi z mobilnimi telefoni tesno povezana s socialnimi omrežji oziroma z rabo

mobilnih telefonov za povezovanje s pripadniki lastnega socialnega omrežja. Kot že rečeno, smo se v pričujoči nalogi omejili na odnos posameznika do mobilnega telefona in ne na vidik skupnosti. Ravno pomen interaktivne dimenzije pa kaže na relevantnost nadaljnjega preučevanja vpliva uporabe mobilnega telefona na interaktivno delovanje posameznika v socialnih omrežjih.

Za obsebnost mobilnega telefona se izkaže izrednega pomena tudi uporaba mobilnega telefona za organiziranje aktivnosti. Kot so poudarili že udeleženci skupinskih diskusij, se zaradi mobilnih telefonov ne dogovarjajo več za npr. natančno uro in kraj srečanja, ampak se preko mobilnih telefonov sproti usklajujejo. Ko imamo torej mobilni telefon ob sebi in mu zagotovimo visoko stopnjo obsebnosti, si zagotovimo tudi možnost sprotne organizacije aktivnosti, kar zagotavlja kakovosten izkoristek časa. Bolj kot nam je torej možnost sprotne organizacije aktivnosti pomembna, bolj si bomo prizadevali imeti mobilni telefon vedno pri sebi.

Nenazadnje naj omenimo uporabo mobilnega telefona zaradi varnosti, ki se je izkazala kot pomemben dejavnik obsebnosti mobilnega telefona. Bolj kot posameznik uporablja mobilni telefon tudi zaradi varnosti, bolj pogosto ga bo imel pri sebi. Tudi ta dimenzija se je pokazala v skupinskih diskusijah, kjer so udeleženci poudarili, da se zaradi uporabe mobilnega telefona počutijo varno celo njihovi bližnji, saj vedo, da jih lahko kadarkoli pokličejo.

Tipologija uporabnikov mobilnega telefona je torej široko raziskovalno področje, ki bi mu v prihodnosti veljalo nameniti posebno pozornost. Nakazuje se namreč, da uporabniki uporabljajo mobilne telefone za različne namene in da jih ne moremo enolično deliti na instrumentalne in ekspresivne uporabnike, da se znotraj teh dveh skupin rab nakazujejo nadaljnje delitve rab, za katere pa so potrebna dodatna preučevanja in merjenja. Namen razkrivanja tipologije je bil le grobo preveriti različne rabe mobilnega telefona in nakazati, v kateri smeri naj se tipologija uporabnikov raziskuje v prihodnje. Delitev Linga in Yttrijske vsekakor predstavlja dobro osnovo za tipologijo, ki pa jo je treba nadgraditi in upoštevati tudi druge normativne in individualne dejavnike, s katerimi smo pojasnjevali obsebnost mobilnega telefona.

6 Zaključek

Mobilni telefon. Zjutraj nas prebuja. Z njim se dan začne. Ko odhajamo od doma, si nikakor ne moremo privoščiti, da bi ga pustili doma. Če se to že zgodi, najdemo način, da pridemo do njega v najkrajšem možnem času. Potem nas opominja na zadeve, ki bi jih sicer pozabili. Nam omogoča, da si organiziramo dan. Čim bolj učinkovito. Do minute natančno. Nas spremlja. Nam omogoči, da so nam drugi dosegljivi. Nas naredi dosegljive drugim. V vsakem trenutku, ne glede na to, kje smo oziroma so. Preden zaspimo, mu naročimo jutranje bujenje. Zaupamo mu. Zato ga imamo vedno ob sebi. Brez njega si svojega življenja ne moremo več zamisliti. Mobilni telefon.

V nalogi smo želeli razkriti dejavnike, ki vplivajo na to, da imamo mobilni telefon vedno ob sebi. Gre namreč za fenomen združitve človeškega telesa in tehnologije, ki ga človeštvo pred tem ni poznalo. Mobilni telefon ni mobilni, če mu človek ne zagotovi obsebnosti, in človek ni več človek, če pri sebi nima mobilnega telefona. Si res ne znamo več zamisliti življenja brez mobilnega telefona? Bi lahko preživel dan brez mobilnega telefona? Bi se mu lahko odpovedali za eno uro? Večina nas bo morala na ta vprašanja odkimati z glavo. Pa čeprav se zavedamo, da tako kot je mobilni telefon suženj človekove obsebnosti, tako smo ljudje postali sužnji storitev, ki jih mobilni telefon omogoča. Postali smo lokalno getoizirani globalni nomadi. Na eni strani osvobojeni od prostora in časa, na drugi strani lokalno vezani na lastno socialno omrežje in varni pred neželenimi in neznanimi vplivi iz okolice. Seveda je lokalno getoizirano globalno nomadstvo pogojeno z visoko stopnjo obsebnosti mobilnega telefona in ravno preučevanje obsebnosti je prvi korak k razumevanju družbenih sprememb, ki jih prinaša uporaba mobilnega telefona.

Zakaj imamo mobilne telefone pravzaprav vse pogosteje ob sebi? So dejavniki obsebnosti bolj individualni ali bolj normativni? Med individualne dejavnike obsebnosti mobilnega telefona smo primarno uvrstili omejevanje neprestane prisotnosti in estetizacijo mobilnega telefona. Med normativne dejavnike štejemo percepcijo o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona in

zaznavanje oziroma povzročanje motečnosti uporabe mobilnega telefona. Ugotovili smo, da je obsebnost mobilnega telefona v prvi vrsti pomembno določena z individualnima dejavnikoma. Kljub temu da je mobilni telefon prvenstveno funkcionalen aparat, ki podpira določene storitve, se moramo zavedati, da mu uporabniki pripisujejo različne pomene, ki ne zadevajo zgolj funkcionalnosti in operativnega upravljanja z aparatom. Za doseganje visoke stopnje obsebnosti mobilnega telefona mora namreč biti uporabniku mobilni telefon všeč, nanj mora biti ponosen in še več, predstavljati mu mora modni dodatek. Mobilni telefon uporabnika po drugi strani podreja neprestani prisotnosti. Uporabniki neprestano prisotnost omejujejo. Ko želijo, da jih ne bi motili. Ko želijo biti sami s seboj in ne vsakomur na voljo. Pri tem smo opozorili, da uporabniki zaradi uporabe mobilnih telefonov v službene namene vse pogosteje nimajo več možnosti omejevanja neprestane prisotnosti. Bolj kot omejujejo neprestano prisotnost, v manjši meri imajo mobilni telefon vedno ob sebi. Vsekakor oba preučevana individualna dejavnika pomembno določata obsebnost mobilnega telefona. Tema dejavnikoma se pri pojasnjevanju obsebnosti mobilnega telefona kot individualni dejavniki pomembno pridružujejo tudi strah pred sevanjem, odvisnost od mobilnega telefona in socialna izolacija s pomočjo mobilnega telefona. Pri tem pa se normativni dejavniki obsebnosti niso izkazali kot nič manj pomembno določujoči od individualnih.

Posamezniki zaznavajo obstoj norm uporabe mobilnega telefona na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju. Uporabniki mobilnih telefonov se zavedajo tudi obstoja nezapisanih pravil. Vendar se izkaže, da imajo kljub temu mobilni telefon vedno ob sebi. In še več, bolj kot se zavedajo obstoja norm, v večji meri imajo mobilni telefon ob sebi. To pomeni, da pravila tudi upoštevajo? Bolj kot zaznavajo obstoj norm na javnih mestih in v medosebnem komuniciranju, manj so z uporabo mobilnih telefonov na teh istih mestih moteči. Vsekakor obsebnost sama po sebi ni moteča, sicer ne bi za tiste, ki se zavedajo obstoja norm in ki z uporabo mobilnega telefona niso moteči za okolico, veljala obenem tudi visoka stopnja obsebnosti mobilnega telefona. Upravičeno se lahko vprašamo, ali dejansko sploh potrebujemo zapisana pravila o uporabi mobilnih telefonov. Odgovor je pritrdilen. Iz več

razlogov: Ker zaradi naraščajoče penetracije mobilne telefonije mobilnega telefona ne smemo dojemati kot samoumevnega motečega faktorja, na katerega se moramo navaditi. Ker zaznavanje obstoja norm pri uporabi mobilnega telefona ni zadovoljujoče razširjen pojav. In nenazadnje, ker je samo zapisana pravila mogoče nadzorovati in neupoštevanje učinkovito sankcionirati. Podobno, kot se je za delovanje uporabnikov interneta v kibernetičnem prostoru pojavil *Netiquette*⁵¹ kot nekakšen bonton za uporabnike na internetu, se bo regulacija uporabe mobilne telefonije v prihodnosti morala definirati v nekakšnem *Mobeticquette* oziroma bontonu za uporabo mobilnih telefonov.

Izhajajoč iz preučene literature, raziskovalnih poročil in izvedenih raziskovalnih aktivnosti lahko trdimo, da je obsednost mobilnega telefona postala vrednota sodobnega uporabnika mobilnega telefona. Potreba po obsednosti mobilnega telefona ne predpisuje takšne ali drugačne uporabe mobilnega telefona, ampak zgolj predstavlja prepričanje o tem, da je zagotavljanje obsednosti pravilno in družbeno zaželeno.

Kljub temu da smo skušali razkriti kar se da veliko dejavnikov, ki pojasnjujejo obsednost mobilnega telefona, smo obsednost pojasnili le do določene mere. Za nadaljnjo analizo bi problematiko morali postaviti v širše okvire, kot recimo v smislu Sola de Poola, ki je že v sedemdesetih letih opozarjal na pomen multidisciplinarnosti pri obravnavi komunikacijskih tehnologij. Poudarjal je namreč, da gre za sisteme, ki zahtevajo obravnavo z vidika psihologije, sociologije, ekonomije, politologije, teorije organizacij, inženiringa in fizike (de Pool, 1974). Vsekakor je tudi mobilna telefonija tehnologija, ki ji bo v prihodnje treba nameniti še veliko pozornosti. Gre namreč za tehnologijo, ki pomembno vpliva na različne družbene procese, ki zahtevajo multidisciplinarno obravnavo. Komunikološki pristop k razumevanju posledic uporabe mobilnega telefona v vsakdanjem življenju predstavlja le eno dimenzijo v proučevanju vplivov mobilne telefonije. Celostno razkrivanje posledic, ki jih mobilna telefonija prinaša, pa, kot je opozarjal Sola de Pool, zahteva multidisciplinarni znanstveno analitični pristop. Vsekakor sta pričujoči

⁵¹ Netiquette je mrežni bonton oziroma bonton (*angl. etiquette*) za kibernetični prostor. Bonton pomeni oblike vedenja, ki jih je treba upoštevati v osebem ali uradnem življenju. Z drugimi

raziskavi dobra osnova za nadaljnje raziskovanje, ki se bo moralo osredotočiti na iskanje razlik med načini uporabe mobilne telefonije v odnosu do socialnih omrežij. Ugotovili smo namreč, da gre za izredno pomembno interakcijsko orodje, ki presega funkcionalno vlogo materialnega artefakta. Uporabniki so na svoj mobilni telefon navezani in brez njega si ne znajo zamisliti svojega življenja. V zgodovini človeštva takšen odnos ni bil vzpostavljen do nobenega tehnološkega artefakta. O mobilnem telefonu zato nikakor ne moremo več govoriti kot zgolj o funkcionalnem aparatu. Postal je naš prijatelj, sopotnik, »nekdo«. Pooseblja naše najbližje, prijatelje, družbo. Zgovorno dejstvo, ki kaže na nujno nadaljnje soočenje s preučevano problematiko.

V pričujoči nalogi smo na vprašanja, ki smo si jih v začetku zastavili, odgovorili, pri tem pa odprli nova vprašanja in neraziskana področja, ki kličejo po iskanju, raziskovanju, preverjanju, primerjanju in razumevanju. Gre za zelo kompleksno teoretsko raziskovalno področje, ki kot rečeno zahteva multidisciplinaren pristop, zato upam, da bom z magistrskim delom spodbudila tako akademske kot neakademske strokovne kroge k premisleku in aktivnem udejstvovanju v proučevanju in razumevanju vloge mobilne telefonije v sodobni družbi.

7 Literatura

- Bull, M. 2003. The intimate Sounds of Urban Experience: An Auditory Epistemology of Everyday Mobility, The University of Sussex, Sussex.
- Burgess, A. 2004. Cellular phones, Public fears, and a Culture of Precaution. Universiti Press, Cambridge.
- Campbell, S. W. 2002. The Social Constuction of Mobile Telephony: An Application of the Social Influence Model to Perceptions and Uses of Mobile Phones within Personal Communications Networks. Doctoral Dissertation. University of Cansas, Cansas.
- Commision of European Communities. 2004. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Communication Regulation and Markets 2004, Bruselj, 2.12.2004.
- Danese, E. 2003. Soft Machine. Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Davide, A. 2003. Fashion Victims: an unconventional research approach in the field of mobile communication. Interaction Design Institute, Torino.
- Doering, N. 2002. Have you finished Work yet? :) Communicative Functions od Text Messages (SMS). v Receiver #6. Vodafone Group. Dostopno na: www.receiver.vodafone.com (21.12.2003).
- Eldridge, M., Grinter, R. 2001. Studing Text Messaging in Teenagers. CHI Workshop 2001, Mobile Communications: Understanding User, Adoption and Design.
- Fernback, J. 1999. There is There There: Notes Toward Definition of Cybercommunity. V Jones, S. (ur.) Doing Internet Research: Critical Issues and Methodes for Examining the Net. Sage, London.
- Fortuanti, L. 2002. Italy: Stereotypes, True and False. V Katz, J.E., Aakhus, A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Fortunati, L. 2001. The Mobile Phone: An Identity on the Move. In Personal and Ubiquitous Computing. 5, 2, 85-98.
- Fortunati, L. 2003. The Human Body: Natural and Artificial Technology. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Gergen, K. J. 2002. The Challenge of Absent Presence. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Conntact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Geser, H. 2002. Towards Sociological theory of the Mobile Phone. University of Zurich, Zurich.

- Goffman, E. 1963. Behaviour in Public Spaces. New York: Free Press.
- Goffman. E. 1959. The Presentation of Self in Everyday Life. Penguin Books: London.
- Goffman. E. 1967. Interaction Ritual. Pantheon Books: New York.
- Green, N. 2003. Outwardly Mobile: Young People and Mobile Technologies. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Greenbaum, T. 1998. The Handbook of Focus Group Research. Sage: London.
- GSM World – The Website of the GSM Association. Dostopno preko: <http://www.gsmworld.com/index.shtml> (4.5.2005).
- Harper, R.H.R. 2004. The Local and the Global: Explorations in teh Paradoxes od the Mobile Age. Microsoft Research, Cambridge.
- Ito, M. 2003. A new set of Social Rules for a Newly Wireless Society. Japan Media Review. Dostopno na: www.ojr.org/japan/wireless/1043770650.php
- Ito, M. 2003. Mobiles and the Appropriation of Place. v Receiver #8. Vodafone Group. Dostopno na: www.receiver.vodafone.com (21.12.2003).
- Ito, M., Okabe, D. 2003. Technosocial Situations: Emergent Structurings of Mobile Email Use.
- Jary, D., Jary, J. 1995. Dictionary of Sociology. Harper Collins Publishers: Glasgow .
- Johansen, T. E. 2003. The Social Context of Mobile Phone Use of Norwegian Teens. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Jones. G. S. 1998. Information, Internet and Community: Notes Toward an Understanding of Community in Information Age. V Jones, S. (ur.) Cybersociety 2.0: Revisiting Computer Mediated Communication and Communication, Sage, London.
- Katz, J. E. 2002. Conclusion: Making Meaning of Mobiles – A theory of Apparatgeist. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Katz, J., Aakhus, M. 2002. Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. Cambridge, University Press.
- Krueger, R.A. 1988. Focus Groups. A practical Guide for Applied Research. Sage, London.
- Licoppe, C., Heurtin, J.P. 2002. France: Preserving the Image. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Ling, R. 2000. It is In. It desn't matter if you need it or not, you just have it: Fashion and the domestication of the Mobile Telephone among Teens in Norway. Telenor.

- Ling, R. 2004. The Mobile Connection - the cell phone impact on society. Elsevier, Amsterdam.
- Ling, R., Yttri, B. 2002. Hyper Coordinaton via Mobile Phones in Norway. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Lozar-Manfreda, K. 2001. Web Surveys Error. Doktorska dizertacija. FDV, Ljubljana.
- Mante, E. 2002. The Netherlands and the USA Compared. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Mante, E., Heres, J. 2003. Face and Place: The Mobile Phone and Internet in the Netherlands. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
- McLuhan, 1964. Understanding media: The Extensions of Man. McGraw-Hill, London.
- Mlinar, Z. 1994. Individuacija in globalizacija v prostoru. SAZU, Ljubljana.
- Mlinar, Z. 1990 Od prostora krajev k prostoru tokov: prestrukturiranje ali razkroj teritorialno-družbene organizacije? Družboslovne razprave. Let.7, št. 10. FDV, Ljubljana.
- Oblak, T. 2000. Mitske podobe o »življenju na mreži«: od poljubnih identitet do izgubljenih skupnosti v kibernetskem prostoru. Teorija in praksa, Let. 37, št. 6. FDV, Ljubljana.
- Pajnik, M., Lesjak-Tušek, P. A Contemporary Discourse of Advertising: Mobitel, 1998–2001, A CASE STUDY. Magistrsko delo. FDV, Ljubljana.
- Plant, S. 2001. On the Mobile: The Effects of mobile telephones in social and individual life. Dostopno na: www.motorola.com/mediacenter/industry/background/1,1083,,00.html (12.01.2004).
- Plant, S. 2002. On the Mobile. v Receiver #6. Vodafone Group. Dostopno na: www.receiver.vodafone.com (20.12.2003).
- Puro, J. P. 2002. Finland: A Mobile Culture. V Katz, J. E., Aakhus, M. A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Rheingold, 1991. The Virtual Reality. Routledge, London.
- Rheingold, 2004. Nevidne množice. Vale Novak, Ljubljana.
- Rheingold, H. 2002. Mobile Virtual Communities. v Receiver #6. Vodafone Group. Dostopno na: www.receiver.vodafone.com (21.12.2003).
- Roos, J. P. 1993. Sociology of Cellular Telephone: The Nordic Model. Telecommunications Policy, 17, 6.
- Rule, J. B. 2002. From Mass Society to Perperual Contact: Models of Communication Technologies in Social Context. V Katz, J. E., Aakhus, M.

- A. (ur.) Perpetual Contact. Mobile Communication, Private Talk, Public Performance. University Press, Cambridge.
- Shea, V. 2004. The Core Rules of Netiquette. Dostopno na: <http://www.albion.com/netiquette/corerules.html> (15.4.2005)
 - De Sola Pool, I. Schiller, H.,I.1981. Perspectives on Communications Research: An Exchange. Journal of Communication, 31, 3.
 - De Sola Pool, I. Schiller, H.,I.1974. The Rise of Communication Policy Research. Journal of Communication, 24, 2.
 - Strassoldo, R. 2004. The Meaning of Localism in Global World. Na konferenci: The Global and the Local in Mobile Communication, 10.–12.6.2004, Budimpešta.
 - The Economist. 2003. Think Before you talk: Mobile Phones. Let. 366, št. 8307, str. 80. The Economist, London.
 - Townsend, A.M. 2000. Life in the real-time city: mobile telephones and urban metabolism. V Journal of Urban Technology, 7, 2, str. 85-104.
 - Trček, F. 2003. Problem informacijske (ne)dostopnosti. Center za prostorsko sociologijo, FDV, Ljubljana.
 - Vehovar, V., Belak, E. 2004. Vpliv uporabe mobilnih telefonov na anketno zbiranje podatkov. Statistični dnevi 2004.
 - Vehovar, V., Sicherl, P., Petrovčič, A., Dolničar, V., Čikić, S., Marošević, M. 2004. Razširitev metode časovne distance na problematiko digitalnih razkorakov. FDV, CMI, SICENTER, Ljubljana.
 - Vershinskaya, O. 2003. Information and Communication Technology in Russian Families. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
 - Vries, I. 2003. Mobile Telephony: Realising the Dream of the ideal Communication? University of Utrecht, Utrecht.
 - Yu, L. Y., Tng, T. H. 2003. Culture and Design for Mobile Phones in China. V Katz, J. E. (ur.) Machines that become us. Transaction Publishers, New Brunswick.
 - Žižek, S. 2004. Koncert za mobilne telefone in orkester. RTV Slovenija, Ljubljana.
 - Wellman, B. 2001. Physical Place and CyberPlace: The Rise of Personalized Networking. Dostopno na: <http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/individualism/ijurr3a1.htm> (21.12.2004).
 - Wilska, T. A. 2003. Mobile Phone Use as a Part of Young People's Consumption Styles. Journal of Consumer policy, 26, str. 441-463.

Priloga 1: Vodilo za skupinske diskusije

Kategorizacija mobilne telefonije

Asociacije na mobilni telefon.

Na kaj pomislite, ko rečem mobilni telefon?

Ali menite, da ljudje več komunicirajo, odkar obstajajo mobilni telefoni?

Stopnja obsebnosti mobilnega telefona

Kdaj, koliko, kako nosijo mobilni telefon, kaj na to vpliva?

Ali imate mobilni telefon vedno s sabo? Zakaj?

Kdaj nimate telefona?

Kaj imate vedno s seboj, ko zapuščate svoj dom? So to denarnica, ključi, ura, mobilni telefon?

Kaj še?

Ali se vam zgodi, da doma pozabite telefon?

Kako pogosto se vam zgodi, da ga pozabite?

Kakšen je občutek, ko pozabite mobilni telefon?

Če bi imeli na izbiro denarnico in mobilni telefon, kaj bi raje videli, da pozabite doma, ko se odpravite od doma?

Ali nosite ročno uro?

Ali je komu izmed vas mobilni telefon nadomestil ročno uro?

Zakaj nosimo telefon pri sebi?

Omejevanje neprestane dostopnosti

Kako omejujemo, kdaj, zakaj itd.

Kakšen je vaš odnos do stacionarnega telefona?

Bi ga lahko pogrešali?

Pa vas je mogoče dobiti na stacionarni telefon?

Doma?

Na delovnem mestu?

Za kakšne namene uporabljate stacionarni telefon?

Kakšno je razmerje med vašimi klici s stacionarnega in z mobilnega telefona? Kako pa je s klici, ki jih prejmete – razmerje med klici s stacionarnega in z mobilnega telefona.

Ali kdaj izklopite mobilni telefon?

Kaj želite s tem doseči?

Kdaj imate izklopljenega?

Kaj pa, ko počivate?

Ali ponoči ugasnete mobilni telefon?

Ste za vikende vedno dosegljivi?

Kaj pa na dopustu?

Ali iz kakršnihkoli razlogov morate biti v določenem času dosegljivi na telefon? Kdaj?

Ali pazite, komu dajete svojo številko mobilnega telefona?

Estetizacija mobilnega telefona

Pomen izgleda mobilnega telefona

Pomen znamke mobilnega telefona – obstajajo razlike?

Ali je katera od znamk boljša od drugih, v čem so razlike ...

Kako pogosto menjujete mobilni telefon?

Ko ga zamenjate, zakaj ga zamenjate?

Kateri so kriteriji izbire mobilnega telefona, kaj na to vpliva? Storitve?

Kako pomemben je izgled mobilnega telefona?

Je lahko mobilni telefon neke vrste modni dodatek?

Ste pripravljeni zamenjati samo del mobilnega telefona, npr. pokrovček? Kaj s tem dosežete?

Ali bi se odločili tudi za slabši telefon (podpira manj funkcij), če bi boljše izgledal?

Ali je za vas pomembno, kaj si drugi mislijo o VAŠEM mobilnem telefonu?

Bi lahko zase rekli, da ste navezani na svoj na telefon?

Se vam zdi, da bi lahko vi sami izbrali nekemu mobilni telefon npr. za rojstni dan? Bi se znali odločiti za druge?

Obstoj norm in motečnost mobilne telefonije:

Kje po vašem mnenju ni primerno uporabljati mobilnega telefona?

Ali vas moti in kje vas moti, ko se ljudje pogovarjajo po mobilnem telefonu? Ali je to odvisno od dolžine, vsebine pogovorov?

Kako ljudje vedo, kje se lahko pogovarjajo in kje ne?

Ali ste na javnih mestih že zasledili formalne omejitve uporabe mobilnega telefona?

Kje?

Kakšno je vaše mnenje o teh omejitvah?

Jih je preveč, premalo?

Ali te omejitve upoštevate, zakaj da, zakaj ne?

Na kakšen način se ljudje na javnih mestih odzovejo na to, ko drugi uporabljajo mobilni telefon?

Ali se tisti, ki se pogovarjajo po mobilnem telefonu, navadno glasneje pogovarjajo kot tisti, ki se pogovarjajo v neposredni interakciji (primer: avtobusna postaja)

Če skušate oceniti, na koliko klicev, ki jih prejmete, odgovorite – v %?

Ali obstajajo klici, na katere odgovorite ne glede na to, kje ste in kaj počnete?

Ste že kdaj opazili, da druge ljudi motite s svojo uporabo mobilnega telefona?

Kdo je kultiviran uporabnik?

Ali ločujete različna (VRSTE) zvonjenja mobilnih telefonov kot bolj ali manj moteča?

Obsebnost mobilnega telefona

Ali imate mobilni telefon ob sebi tudi zaradi varnosti?

Ali menite, da bi morali imeti mobilni telefon vedno ob sebi za vsak primer, če bi se kaj zgodilo?

Z mobilnim telefonom se človek počuti varnejšega.

Kdo so tisti ljudje, ki nimajo telefona vedno ob sebi?

Odgovorni ljudje morajo vedno imeti pri sebi mobilni telefon.

Izklapljanje mobilnega telefona pomeni izogibanje odgovornosti.

Ali menite, da mobilni telefon škoduje zdravju?

Sevanje mobilnega telefona nevarno ogroža naše zdravje.

Preverjanje statusne opredeljenosti uporabe mobilne telefonije

Pred vami v vrsti v trgovini stoji fant, star od 10 do 15 let, tipka SMS sporočilo. Ocenjujete, da je njegov telefon vreden vsaj 80.000 SIT – kaj najprej pomislite?

Ali menite, da je od izobrazbe uporabnika odvisna tudi uporaba mobilnega telefona? Če da, kako je to razvidno?

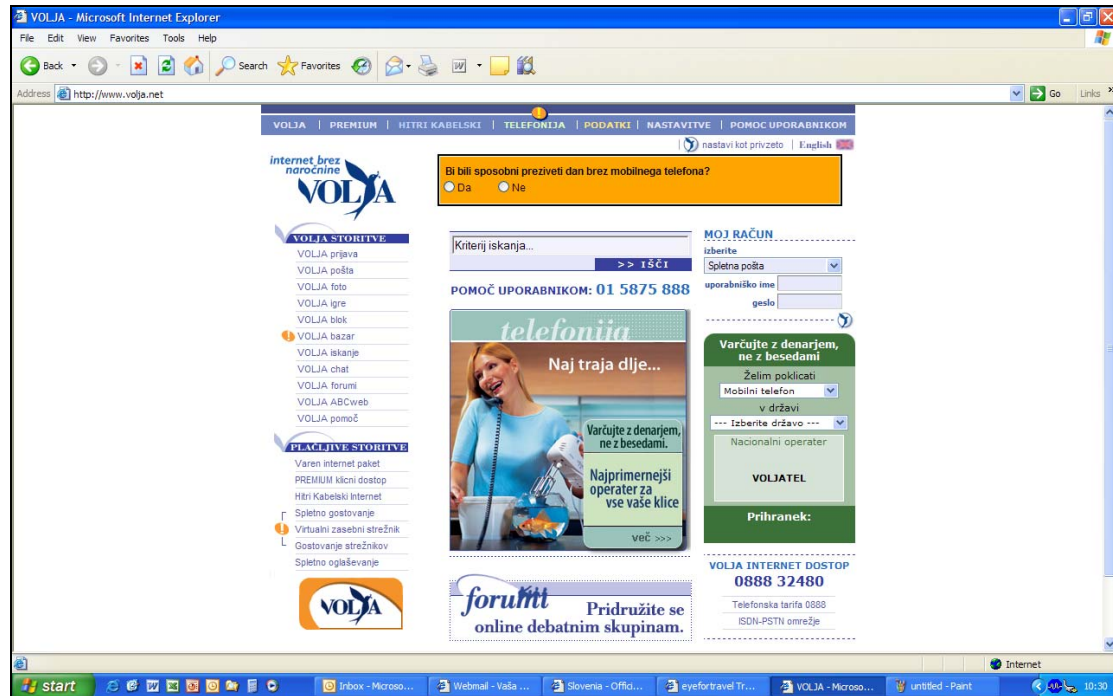
Kaj pa od socialnega statusa? Kaj pa od zaposlitve?

Kakšne imate spomine na svoj prvi mobilni telefon? Kako ste prišli do njega? So vam ga kupili, podarili, ste si ga kupili sami?

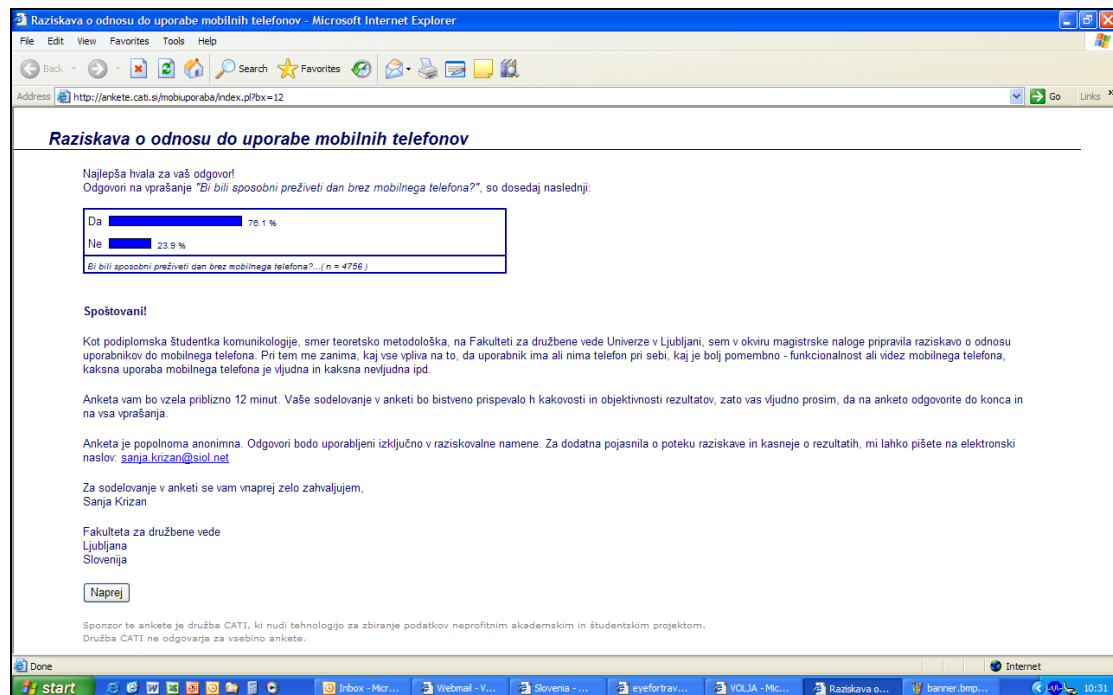
Priloga 2: Vprašalnik za spletno raziskavo

Priloga 3: Oglasna pasica za spletno anketo

Slika 28: Oglasna pasica za spletno anketo

Slika 29: Povezava z oglasa (20.3.2005)

Priloga 4: Korelacijske tabele

Tabela 15: Korelacijska matrika za stopnjo obsebnosti mobilnega telefona

		Obseb1	Obseb2	Obseb3	Obseb4
Oseb1	Pearson koef.	1	0,267**	0,573**	0,279**
	Sig.		0,000	0,000	0,000
	n	1115	1102	1107	1103
Obseb2	Pearson koef.	0,267**	1	0,228**	0,258**
	Sig.	0,000		0,000	0,000
	n	1102	1106	1098	1097
Obseb3	Pearson koef.	0,573**	0,228**	1	0,299**
	Sig.	0,000	0,000		0,000
	n	1107	1098	1110	1099
Obseb4	Pearson koef.	0,279**	0,258**	0,299**	1
	Sig.	0,000	0,000	0,000	
	n	1103	1097	1099	1107

Tabela 16: Korelacijska matrika za stopnjo omejevanja neprestane prisotnosti

		nepr1	nepr2	nepr3	nepr4	nepr5
nepr1	Pearson koef.	1	0,401**	0,329**	0,207**	0,264**
	Sig.		0,000	0,000	0,000	0,000
	n	1108	1098	1099	1097	1098
nepr2	Pearson koef.	0,401**	1	0,508**	0,340**	0,273**
	Sig.	0,000		0,000	0,000	0,000
	n	1098	1109	1099	1097	1100
nepr3	Pearson koef.	0,329**	0,508**	1	0,196**	0,179**
	Sig.	0,000	0,000		0,000	0,000
	n	1099	1099	1109	1097	1099
nepr4	Pearson koef.	0,207**	0,340**	0,196**	1	0,207**
	Sig.	0,000	0,000	0,000		0,000
	n	1097	1097	1097	1107	1098
nepr5	Pearson koef.	0,264**	0,273**	0,179**	0,207**	1
	Sig.	0,000	0,000	0,000	0,000	
	n	1098	1100	1099	1098	1109

Tabela 17: Korelacijska matrika za stopnjo estetizacije mobilnega telefona

		estet1	estet2	estet3	estet4	estet5
estet1	Pearson koef.	1	-0,049	0,150**	0,418**	0,393**
	Sig.		0,101	0,000	0,000	0,000
	n	1115	1113	1106	1111	1115
estet2	Pearson koef.	-0,049	1	0,028	-0,027	0,021
	Sig.	0,101		0,350	0,369	0,493
	n	1113	1116	1107	1112	1116
estet3	Pearson koef.	0,150**	0,028	1	0,358**	0,318**
	Sig.	0,000	0,350		0,000	0,000
	n	1106	1107	1109	1105	1109
estet4	Pearson koef.	0,418**	-0,027	0,358**	1	0,703**
	Sig.	0,000	0,369	0,000		0,000
	n	1111	1112	1105	1114	1114
estet4	Pearson koef.	0,393**	0,021	0,318**	0,703**	1
	Sig.	0,000	0,493	0,000	0,000	
	n	1115	1116	1109	1114	1118

Priloga 5: Predstavitve indikatorjev

Tabela 18: Predstavitev indikatorjev za stopnjo obsebnosti mobilnega telefona

Indikator	oznaka	ob sebi ima mobilni telefon	% med vsemi
Na mestnem avtobusu	obseb5	934	99,4
V knjižnici – v čitalnici	obseb6	1011	97,3
V operi / gledališču med predstavo	obseb7	960	93,8
V uradih pred okencem	obseb8	1062	98,6
V baru, lokalu	obseb9	1092	99,1
Na ulici	obseb10	1095	99,3
Na športnih prireditvah	obseb11	937	94,6
Na predavanjih	obseb12	992	96,3
V restavraciji	obseb13	1071	97,4
Med sestanki	obseb14	983	93,9
Med kramljanjem o vsakdanjih stvareh	obseb15	1100	99,4
Med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh	obseb16	1084	98,5
Med pogovorom o službenih stvareh	obseb17	1047	98,0

Iz pregleda je razvidno, da ne glede na situacije, v katerih smo preverjali, ali ima posameznik mobilni telefon ob sebi, med indikatorji ni zaznati variabilnosti, zato smo obsebnost glede na situacije kot indikator izločili iz nadaljnje analize.

Tabela 19: Predstavitev indikatorjev za omejevanje neprestane prisotnosti

Indikator	oznaka	n	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Ponoči nimam navade izklapljati mobilnega telefona.	nepr4	1109	3,51	1,57	<p>Ponoči nimam navade izklapljati mobilnega telefona.</p>
Tudi ko počivam, ne izključim mobilnega telefona.	nepr2	1109	3,34	1,28	<p>Tudi ko počivam, ne izključim mobilnega telefona.</p>
Ko si zaželim miru, izključim telefon.	nepr3	1107	3,02	1,33	<p>Ko si zaželim miru, izključim mobilni telefon.</p>
Vedno me je mogoče dobiti na mobilni telefon.	nepr1	1108	3,00	1,13	<p>Vedno me je mogoče dobiti na mobilni telefon.</p>
Na dopustu navadno nisem dosegljiv(a) prek mobilnega telefona.	nepr5	1109	2,76	1,15	<p>Na dopustu navadno nisem dosegljiv(a) prek mobilnega telefona.</p>

Tabela 20: Predstavitev indikatorjev za stopnjo estetizacije mobilnega telefona

Indikator	oznaka	n	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Pomembno mi je, kakšne funkcije ima telefon in ne, kakšen je njegov videz.	estet2	1116	3,56	1,03	<p>Pomembno mi je, kakšne funkcije ima telefon in ne kakšen je njegov videz.</p>
Če bi danes kupoval nov telefon, bi njegov izgled odigral pomembno vlogo pri izbiri.	estet1	1115	3,08	1,18	<p>Če bi danes kupoval nov telefon, bi njegov izgled odigral pomembno vlogo pri izbiri.</p>
Mobilni telefon je na neki način izraz mojega stila.	estet5	1118	2,03	1,09	<p>Mobilni telefon je na neki način izraz mojega stila.</p>
Ni mi vseeno, kaj si drugi mislijo o mojem mobilnem telefonu.	estet3	1109	1,99	1,16	<p>Ni mi vseeno, kaj si drugi mislijo o mojem mobilnem telefonu.</p>
Mobilni telefon je zame tudi modni dodatek.	estet4	1114	1,90	1,02	<p>Mobilni telefon je zame tudi modni dodatek.</p>

Tabela 21: Predstavitev indikatorjev za percepcijo o obstoju norm pri uporabi mobilnega telefona

Indikator	oznaka	n	povprečje	std. odklon	% odgovorov
na mestnem avtobusu	norm1a	1114	3,00	0,98	
v knjižnici - v čitalnici	norm1b	1106	1,34	0,62	
v operi/gledališču med predstavo	norm1c	1114	1,09	0,38	
v uradih pred okencem	norm1d	1113	1,81	0,88	
v baru/lokalu	norm2a	1118	3,52	0,97	
na ulici	norm2b	1111	3,97	0,90	

na športnih prireditvah	norm2c	1113	2,99	1,10	<p>na športnih prireditvah</p>
na predavanjih	norm2d	1118	1,29	0,63	<p>na predavanjih</p>
v restavraciji	norm2e	1115	2,23	1,02	<p>v restavraciji</p>
med sestanki	norm2f	1119	1,40	0,68	<p>med sestanki</p>
med kramljanjem o vsakdanjih stvareh	norm3a	1112	2,81	0,98	<p>med kramljanjem o vsakdanjih stvareh</p>
med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh	norm3b	1112	1,71	0,83	<p>med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh</p>
med pogovorom o službenih stvareh	norm3c	1109	2,09	0,94	<p>med pogovorom o službenih stvareh</p>

Tabela 22: Predstavitev indikatorjev za zaznavanje motečnosti uporabe mobilnega telefona

Indikator	oznaka	n	povprečje	std. odklon	% odgovorov
na mestnem avtobusu	zaz_mot1a	1055	2,15	1,10	<p>na mestnem avtobusu</p>
v knjižnici - v čitalnici	zaz_mot1b	1047	4,36	0,99	<p>v knjižnici - v čitalnici</p>
v operi/gledališču med predstavo	zaz_mot1c	988	4,75	0,74	<p>v operi / gledališču med predstavo</p>
v uradih pred okencem	zaz_mot1d	1075	3,63	1,26	<p>v uradih pred okencem</p>
v baru/lokalu	zaz_mot2a	1109	1,90	0,96	<p>v baru/lokalu</p>
na ulici	zaz_mot2b	1111	1,58	0,79	<p>na ulici</p>

na športnih prireditvah	zaz_mot2c	1071	2,41	1,18	<p>na športnih prireditvah</p>
na predavanjih	zaz_mot2d	1050	4,44	0,98	<p>na predavanjih</p>
v restavraciji	zaz_mot2e	1100	3,29	1,27	<p>v restavraciji</p>
med sestanki	zaz_mot2f	1048	4,32	1,00	<p>med sestanki</p>
med kramljanjem o vsakdanjih stvareh	zaz_mot3a	1110	2,93	1,15	<p>vajin klepet o vsakdanjih stvareh</p>
med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh	zaz_mot3b	1097	4,11	1,05	<p>vajin zaupni pogovor o osebnih stvareh</p>
med pogovorom o službenih stvareh	zaz_mot3c	1079	3,68	1,14	<p>vajin pogovor o službenih stvareh</p>

Tabela 23: Predstavitev indikatorjev za povzročanje motečnosti pri uporabi mobilnega telefona

Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
na mestnem avtobusu	pov_r1a	940	4,40	0,82	<p>Ko ste na mestnem avtobusu</p>
v knjižnici - v čitalnici	pov_r1b	1039	2,65	0,86	<p>Ko ste v knjižnici - v čitalnici</p>
v operi/gledališču med predstavo	pov_r1c	1023	2,21	0,61	<p>Ko ste v operi / gledališču med predstavo</p>
v uradih pred okencem	pov_r1d	1077	3,35	0,94	<p>V uradih pred okencem</p>
v baru/lokalu	pov_r2a	1102	4,59	0,74	<p>v baru/lokalu</p>
na ulici	pov_r2b	1103	4,88	0,50	<p>na ulici</p>

na športnih prireditvah	pov_r2c	991	3,92	1,22	<p>na športnih prireditvah</p>
na predavanjih	pov_r2d	1030	2,37	0,73	<p>na predavanjih</p>
v restavraciji	pov_r2e	1100	3,59	1,17	<p>v restavraciji</p>
med sestanki	pov_r2f	1047	2,50	0,85	<p>na sestankih</p>
med kramljanjem o vsakdanjih stvareh	pov_r3a	1107	4,34	0,74	<p>klepet o vsakdanjih stvareh</p>
med zaupnim pogovorom o osebnih stvareh	pov_r3b	1101	3,51	0,81	<p>zaupni pogovor o osebnih stvareh</p>
med pogovorom o službenih stvareh	pov_r3c	1068	3,50	0,93	<p>pogovor o službenih stvareh</p>

Tabela 24: Predstavitev indikatorjev za instrumentalno in ekspresivno rabo mobilnega telefona

Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Danes je v nepredvidljivih situacijah mobilni telefon nepogrešljiv.	Tip_IS1	1114	4,21	0,851	<p>Danes je v nepredvidljivih situacijah mobilni telefon nepogrešljiv.</p>
Edina pravilna raba mobilnega telefona je raba v praktične namene.	Tip_IS2	1114	3,65	1,010	<p>Edina pravilna raba mobilnega telefona je raba v praktične namene.</p>
Odkar imam mobilni telefon, se počutim veliko bolj varno(ega).	Tip_IP1	1114	2,74	1,079	<p>Odkar imam mobilni telefon, se počutim veliko bolj varno(ega).</p>
Raje bi bil(a) brez mobilnega telefona, a je zame preveč nepogrešljiv in si žal tega ne morem privoščiti.	Tip_IP2	1114	2,76	1,084	<p>Raje bi bil(a) brez mobilnega telefona, a je zame preveč nepogrešljiv in si žal tega ne morem privoščiti.</p>
Mobilni telefon uporabljam, da sem drugim lažje na razpolago.	Tip_KP1	1108	3,17	1,020	<p>Mobilni telefon uporabljam, da sem drugim lažje na razpolago.</p>
Odkar uporabljam mobilni telefon, je moj vsakdan bistveno bolj zorganiziran.	Tip_KP2	1110	2,62	1,021	<p>Odkar uporabljam mobilni telefon, je moj vsakdan bistveno bolj zorganiziran.</p>

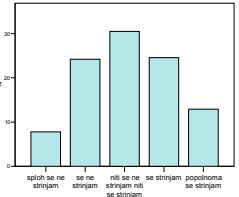
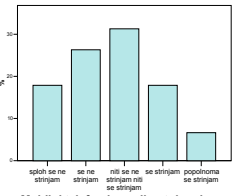
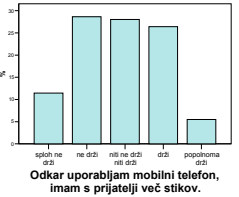
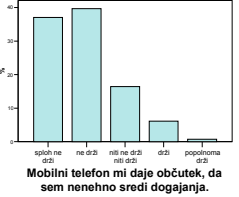
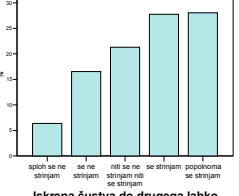
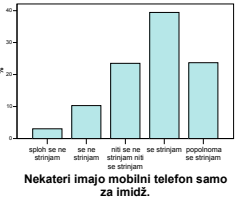
<p>Ne razumem ljudi, ki vsakdanje nakupe v trgovini usklajujejo po mobilnem telefonu.</p>	<p>Tip_KS1</p>	<p>1115</p>	<p>3,11</p>	<p>1,143</p>	 <p>Ne razumem ljudi, ki vsakdanje nakupe v trgovini usklajujejo po mobilnem telefonu.</p>
<p>Mobilni telefon je zgolj potuha, da se ljudem ni treba vnaprej odločiti, kje in kaj bodo počeli.</p>	<p>Tip_KS2</p>	<p>1113</p>	<p>2,69</p>	<p>1,153</p>	 <p>Mobilni telefon je zgolj potuha, da se ljudem ni treba vnaprej odločiti, kje in kaj bodo počeli.</p>
<p>Odkar uporabljam mobilni telefon, imam s prijatelji več stikov.</p>	<p>Tip_KP2</p>	<p>1110</p>	<p>2,86</p>	<p>1,100</p>	 <p>Odkar uporabljam mobilni telefon, imam s prijatelji več stikov.</p>
<p>Mobilni telefon mi daje občutek, da sem nenehno sredi dogajanja.</p>	<p>Tip_EP1</p>	<p>1109</p>	<p>1,94</p>	<p>0,917</p>	 <p>Mobilni telefon mi daje občutek, da sem nenehno sredi dogajanja.</p>
<p>Iskrena čustva do drugega lahko deliš samo v živo, ne pa po mobilnem telefonu.</p>	<p>Tip_ES1</p>	<p>1113</p>	<p>3,55</p>	<p>1,234</p>	 <p>Iskrena čustva do drugega lahko deliš samo v živo, ne pa po mobilnem telefonu.</p>
<p>Nekateri imajo mobilni telefon samo za imidž.</p>	<p>Tip_ES2</p>	<p>1114</p>	<p>3,70</p>	<p>1,036</p>	 <p>Nekateri imajo mobilni telefon samo za imidž.</p>

Tabela 25: Predstavitev indikatorjev za negativen vpliv mobilnega telefona na zdravje

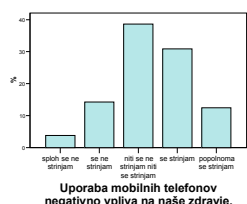

Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Uporaba mobilnih telefonov negativno vpliva na naše zdravje.	zdrav1	1108	3,34	0,993	 <p>Uporaba mobilnih telefonov negativno vpliva na naše zdravje.</p>
Ponoči je dobro, da telefona nimamo vključenega zaradi sevanja.	zdrav1	1109	3,26	1,151	 <p>Ponoči je dobro, da telefona nimamo vključenega zaradi sevanja.</p>

Tabela 26: Predstavitev indikatorjev za socialno izolacijo zaradi uporabe mobilnega telefona

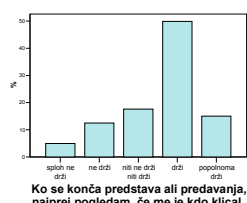
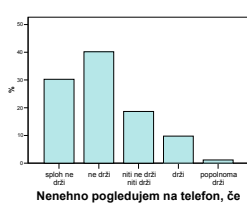
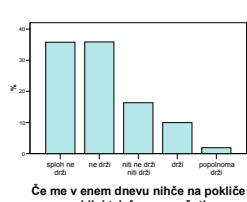
Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Ko se konča predstava ali predavanja, najprej pogledam, če me je kdo klical.	Odv1	1112	3,58	1,045	 <p>Ko se konča predstava ali predavanja, najprej pogledam, če me je kdo klical.</p>
Nenehno pogledujem na telefon, če me je kdo klical.	Odv3	1110	2,11	0,986	 <p>Nenehno pogledujem na telefon, če me je kdo klical.</p>
Če me v enem dnevu nihče na pokliče na mobilni telefon, se počutim zapostavljeno.	Odv2	1111	2,06	1,044	 <p>Če me v enem dnevu nihče na pokliče na mobilni telefon, se počutim ...</p>

Tabela 27: Predstavitev indikatorjev za odvisnost od mobilnega telefona

Indikator	oznaka	N	povprečje	std. odklon	% odgovorov
Ko se z neznanci nočem vpletati v pogovor, pregledujem SMS sporočila, ali se pogovarjam prek mobilnega telefona.	Soc_izo2	1111	2,19	1,142	<p>Ko se z neznanci nočem vpletati v pogovor, pregledujem SMS sporočila, ali se pogovarjam prek mobilnega ...</p>
V situaciji, kjer nikogar ne poznam, si ne predstavljam, da ne bi imel mobilnega telefona.	Soc_izo1	1107	2,18	1,083	<p>V situaciji, kjer nikogar ne poznam, si ne predstavljam, da ne bi imel ...</p>

Priloga 6: Pojasnjena varianca v faktorski analizi

Tabela 28: Pojasnjena varianca za posamezne faktorje percepcije o obstoju norm

Faktorji	N	% pojasnjene variance
1	4,4	33,6
2	1,9	14,5
3	1,3	10,0
4	0,9	6,9
5	0,7	5,4
6	0,6	4,9
7	0,6	4,8
8	0,6	4,4
9	0,5	3,8
10	0,5	3,6
11	0,4	3,1
12	0,4	2,9
13	0,3	2,2

Iz tabele je razvidno, da indikatorji, ki smo jih pripravili za merjenje zaznavanja motečnosti uporabe mobilnega telefona, merijo 3 dimenzije – trije faktorji skupaj pojasnijo slabih 60 % variance. V naslednji tabeli prikazujemo faktorske uteži, ki omogočajo opredelitev posameznih faktorjev.

Tabela 29: Pojasnjena varianca za posamezne faktorje zaznavanja motečnosti

Faktorji	n	% pojasnjene variance
1	4,4	33,8
2	2,0	15,6
3	1,6	12,2
4	0,8	6,3
5	0,7	5,5
6	0,6	4,9
7	0,6	4,6
8	0,5	3,5
9	0,4	3,4
10	0,4	3,0
11	0,3	2,6
12	0,3	2,5
13	0,3	2,2

Iz tabele je razvidno, da indikatorji, ki smo jih pripravili za merjenje zaznavanja motečnosti uporabe mobilnega telefona, merijo 3 dimenzije – trije

faktorji skupaj pojasnijo dobrih 60 % variance. V naslednji tabeli prikazujemo faktorske uteži, ki omogočajo opredelitev posameznih faktorjev.

Tabela 30: Pojasnjena varianca za posamezne faktorje povzročanja motečnosti

Faktorji	n	% pojasnjene variance
1	4,4	33,8
2	1,9	14,4
3	1,1	8,8
4	0,8	6,1
5	0,8	5,9
6	0,7	5,3
7	0,6	4,8
8	0,6	4,5
9	0,5	3,8
10	0,5	3,8
11	0,4	3,3
12	0,4	3,0
13	0,3	2,6

Iz tabele je razvidno, da indikatorji, ki smo jih pripravili za merjenje povzročanja motečnosti uporabe mobilnega telefona, merijo tri dimenzije – trije faktorji skupaj pojasnijo slabih 60 % variance. V naslednji tabeli prikazujemo faktorske uteži, ki omogočajo opredelitev posameznih faktorjev.